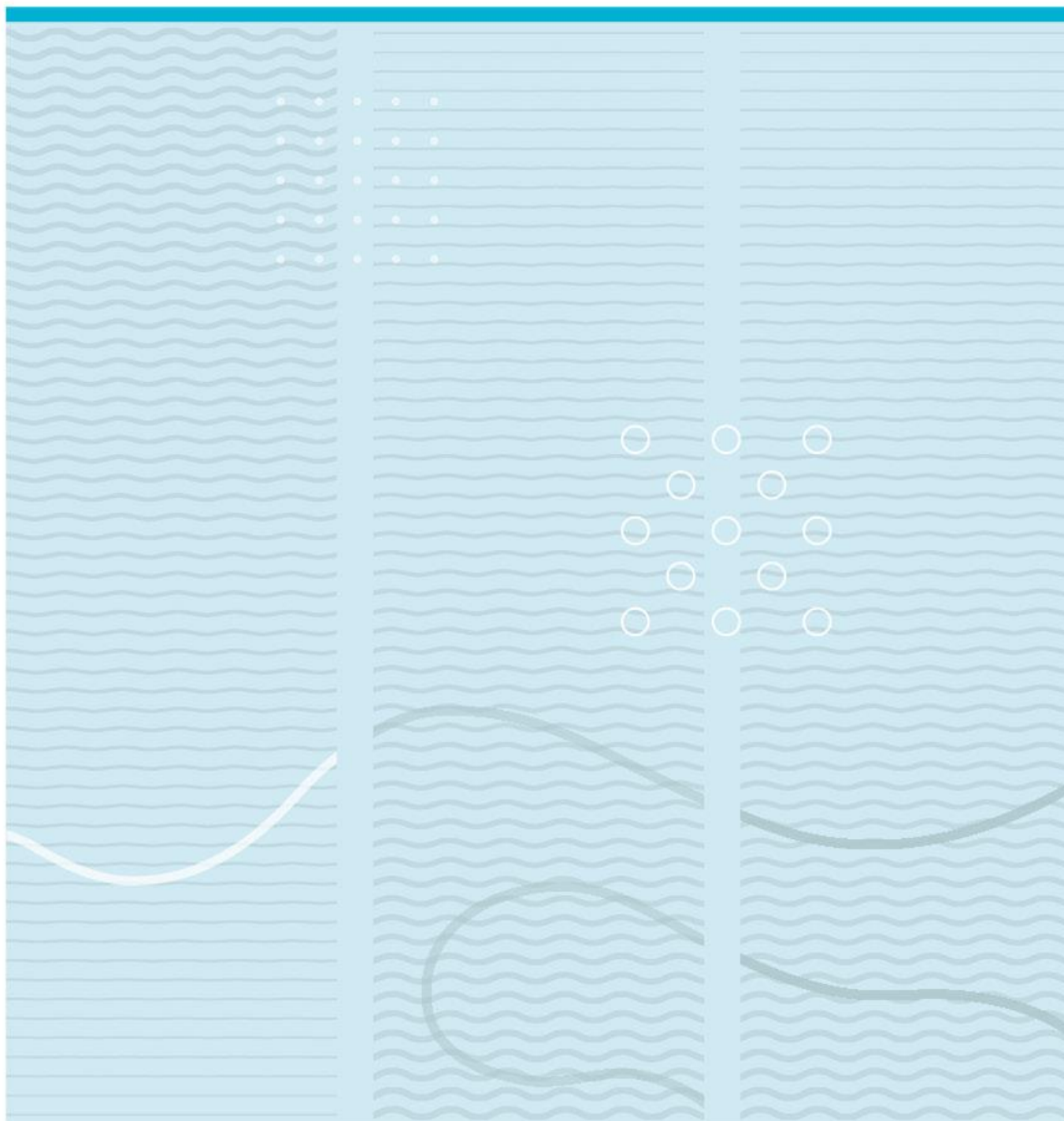

Lailanie Maac Sydow og Kristine Wibstad

Hvordan påvirkes små og mellomstore bedrifter som følge av krav interessentene har til bærekraftsrapportering?

En kvalitativ studie av hvordan de små og mellomstore bedriftene treffes interessentenes

bærekraftsrapportering, hvilke utfordringer dette medfører og hvordan utfordringene kan håndteres

Universitetet i Sørøst-Norge
USN Handelshøgskolen
Institutt for økonomi, historie og samfunnsvitenskap
Postboks 4
3199 Borre

<http://www.usn.no>

© 2023 Lailanie Maac Sydow og Kristine Wibstad

Denne avhandlingen representerer 30 studiepoeng

Sammendrag

Formålet med utredningen har vært å oppnå forståelse for hvordan små og mellomstore bedrifter påvirkes som følge av interessentenes krav til bærekraftsrapportering. Vi har tatt utgangspunkt i et interessentperspektiv og undersøkt hvordan små og mellomstore bedriftene påvirkes indirekte av de nye regelverkene for bærekraftsrapportering gjennom interessenter. Videre har vi utforsket hvilke utfordringer og risikoer dette medfører for de små og mellomstore bedriftene og til sist har vi undersøkt hvorvidt det finnes løsninger på disse utfordringene. I studien har vi både hatt et fokus på regelverk som allerede er trådt i kraft og regelverk som er vedtatt, men ikke trådt i kraft per våren 2023. Vi har begrenset studien til norske små og mellomstore bedrifter.

For å oppnå studiens formål har vi funnet det hensiktsmessig å foreta en kvalitativ studie, basert på et eksplorerende forskningsdesign. Vi har benyttet en stratifisert utvalgsstrategi og har utført 12 semistrukturerte intervjuer av informanter fra store selskaper, banker og fagpersoner på området. Deretter har vi valgt personer fra de ulike gruppene basert på hensiktsmessighet.

Hensiktsmessighet benyttes for å sikre informantens relevans til vår undersøkelse. Alle informantene tilhører norske foretak og har bred erfaring knyttet til bærekraftsrapportering.

I studien finner vi at de små og mellomstore bedriftene allerede blir påvirket av de store selskapene og bankenes bærekraftsrapportering. Det er i hovedsak informasjonskrav, men også enkelte krav til bærekraftige leveranser og miljøsertifiseringer. Disse informasjonskravene mot små og mellomstore bedrifter har økt i omfang som følge av åpenhetsloven og det forventes en vesentlig økning i omfang i forbindelse med innføringen av Corporate Sustainability Reporting Directive, CSRD, fra 2024. Vi har funnet at omfattende informasjonskrav og manglende standardisering er hovedutfordringene som små og mellomstore bedrifter står overfor som følge av de nye regelverkene. Begge utfordringene har sammenheng med små og mellomstore bedrifters manglende ressurser til å bruke på bærekraftsarbeid. Manglende oppfyllelse av krav og forventninger kan potensielt medføre alvorlige konsekvenser for små og mellomstore bedrifter, blant annet svekket konkurransevne og redusert tilgang på finansiering. For å håndtere disse utfordringene og minimere risikoene knyttet til interessentenes bærekraftsrapportering, ble det foreslått bistand fra bransjeorganisasjoner, bistand fra andre interessenter og standardisering gjennom forenklede standarder for bærekraftsrapportering.

Abstract

The purpose of the study has been to gain an understanding of how small and medium-sized entities in Norway are affected by the sustainability reporting of their stakeholders. We have taken a stakeholder perspective and explored how small and medium-sized entities are indirectly being affected by sustainability regulations through their stakeholders. Furthermore, we have explored potential challenges and risks this may lead to for the small and medium-sized entities. The last question we have explored is whether there are any potential solutions to these challenges. We have considered the regulations that have been taken into effect, but also the regulations that have been adopted yet not taken into effect as of spring 2023. We have limited our study to small and medium sized enterprises in Norway.

To achieve the purpose of the study, we have found it appropriate to undertake a qualitative study, based on an explorative research design. We have used a stratified sampling method and have executed 12 semi-structured interviews of informants from large companies, banks, and key professionals. Then we selected persons from the different groups, based on appropriateness, to secure the relevance of the informants to our study. All the informants belong to Norwegian entities and have a wide experience related to sustainability and sustainability reporting.

We found that small and medium-sized enterprises are already being affected by the sustainability reporting of their stakeholders. These stakeholders demand information on sustainability, but in some cases sustainable products and environmental certifications as well. The information requirements have increased in scope because of “åpenhetsloven”, and it is expected a significant increase in scope due to the introduction of CSRD, from 2024. We have found that extensive information requirements and the lack of standardization are the main challenges that small and medium-sized enterprises face because of these new regulations. Both challenges are related to the lack of resources to use on sustainability in their daily operations. Lack of ability to meet the information demands and expectations may lead to serious consequences for the small and medium-sized entities, for example weakened ability to compete in the market and reduced access to finance. To handle these challenges and minimize the risk related to the sustainability reporting of the stakeholders, our study suggests assistance from trade associations, collaboration with other stakeholders and standardization through simplified standards for sustainability reporting.

Innholdsfortegnelse

SAMMENDRAG	2
ABSTRACT	3
INNHOLDSFORTEGNELSE	4
FORORD	7
1 INNLEDNING	9
1.1 Bakgrunn for valg av tema	9
1.2 Problemstilling	11
1.3 Avgrensninger	12
1.4 Oppgavens struktur	16
2 LITTERATURGJENNOMGANG	17
2.1 Bærekraftig utvikling	17
2.2 Ansvarlig næringsliv	19
2.3 Det grønne skiftet - EUs Green Deal	20
2.4 Små og mellomstore bedrifters deltakelse i det grønne skiftet	21
2.5 Bærekraftsrapportering	21
2.5.1 Introduksjon	21
2.5.2 Nåværende rapporteringskrav	23
2.5.3 Fremtidig regelverk	27
2.5.4 Frivillige rammeverk og sertifiseringer	30
2.5.5 Status på bærekraftsrapportering i dag	31
2.5.6 Oppsummering av regelverk innenfor bærekraft	31
2.6 Interessentteori	32
2.7 Interessentenes påvirkning på små og mellomstore bedrifter	34
2.7.1 ESG som en del av kredittvurderingsprosessen	35
2.7.2 Bærekraftig leverandørkjede	36
2.8 utfordringer for små og mellomstore bedrifter	38
2.9 Potensielle metoder å overkomme utfordringene på	41
2.9.1 Bistand fra interessenter	41
2.9.2 Bærekraftsrapportering tilpasset små og mellomstore selskaper	42

2.10 Risiko for små og mellomstore bedrifter	44
2.10.1 Konkurranssevne	44
2.10.2 Tilgang og pris på finansiering	45
3 METODE	47
3.1 Utarbeidelse av problemstilling	47
3.2 Forskningsdesign	47
3.3 Valg av informanter	48
3.3.1 Utvalgsstrategi	48
3.3.2 Rekruttering	50
3.3.3 Utvalgsstørrelse	51
3.4 Innsamling av data	52
3.5 Analyse av data	53
3.5.1 Tematisering av data	54
3.5.2 Datareduksjon	55
3.6 Vurdering av data – forskningskvalitet	56
3.6.1 Validitet	56
3.6.2 Reliabilitet (pålitelighet)	59
3.7 Forskningsetikk og personvern	61
3.7.1 Samtykke gjennom informasjonsskriv	61
3.7.2 Lydopptak	61
4 PRESENTASJON AV FUNN	63
4.1 Nåværende forventninger og krav til informasjon	63
4.1.1 Innledende funn	63
4.1.2 Forventninger og krav om bærekraftsinformasjon	64
4.1.3 Metoder for informasjonsinnhenting	67
4.1.4 Foreløpige betraktninger om informasjonsinnhenting for regelverk som er trådt i kraft, men ikke rapportert per våren 2023	70
4.2 Corporate Social Responsibility Directive (CSRD)	73
4.3 Risikoer og utfordringer for små og mellomstore bedrifter	75
4.3.1 Utfordring med å få nødvendig informasjon	76
4.3.2 Manglende standardisering	78
4.3.3 Bærekraft i en konkurransesituasjon	78
4.3.4 Bærekraft i kredittvurderingsprosessen	81
4.4 Tilpasninger til økte krav til bærekraftsinformasjon gjennom standardisering	84
4.4.1 Bransjesamarbeid og bransjesamarbeid	84
4.4.2 Bistand fra interessenter	85
4.4.3 Betydning av bærekraftsrapportering for små og mellomstore bedrifter	86

4.5 Oppsummering av kapittel 4	89
5 DISKUSJON	91
5.1 Hvilke krav og forventninger har interessenter til små og mellomstore bedrifter?	91
5.1.1 Indirekte påvirkning fra selskapenes og bankenes bærekraftsrapportering	92
5.1.2 Betydning av interessentteori	95
5.2 Hvilke utfordringer vil interessentenes bærekraftsrapportering medføre for små og mellomstore bedrifter?	96
5.2.1 Utfordringer knyttet til informasjonsinnhenting	98
5.2.2 Utfordringer knyttet til manglende standardisering tilpasset små og mellomstore bedrifter	100
5.3 Hvordan kan små og mellomstore bedrifter håndtere disse utfordringene?	102
5.3.1 Bistand fra interessenter	103
5.3.2 Bistand fra bransjeorganisasjoner	105
5.3.3 Frivillig rapportering etter forenklede standarder	105
5.4 Hvilke risikoer medfører interessentenes bærekraftsrapportering for de små og mellomstore bedriftene.	106
5.4.1 Tilgang på kapital	107
5.4.2 Konkurranssevne og overlevelsesdyktighet	108
5.4.3 Oppsummering av risikoer for små og mellomstore bedrifter	109
6 KONKLUSJON	111
6.1 Teoretiske implikasjoner	112
6.2 Praktiske implikasjoner	112
6.3 Studiens begrensninger	113
6.4 Forslag til videre forskning	114
7 REFERANSER	116
VEDLEGG	126

Forord

Denne masteroppgaven markerer avslutningen på næringsmasterutdannelsen i regnskap og revisjon ved Universitetet i Sørøst-Norge. Vi er en del av det første kullet på denne utdannelsen, som har foregått på deltid over 3 år fra høsten 2020 på campus Vestfold. Vi har gjennom studiet og jobb fattet stor interesse for bærekraftsrapportering og dette er et svært relevant tema både for næringslivet og for oss som revisorer. Gjennom deltakelse på seminarer, samtaler med fagpersoner og lesing av diverse artikler har vi fått inntrykk av at dette er et tema som også er aktuelt for små og mellomstore bedrifter. Som følge av dette har vi valgt å skrive om bærekraftsrapportering for små og mellomstore bedrifter.

Vi må innrømme at veien til en ferdig masteroppgave har vært ganske krevende. Temaet er nytt og svært komplekst. Vi har møtt mange utfordringer, spesielt knyttet til vårt valg av problemstilling, men vi har valgt å stå for dette valget grunnet stor interesse for temaet. Vi ble enda mer motivert av våre informanternes innsikt til temaet og hvordan deres virksomhet jobber for å fremme bærekraftig praksis i norsk næringsliv. Det å snakke med våre informanter var for oss en veldig lærerik opplevelse. Vi setter dermed veldig stor pris på at de har stilt til intervju.

Vi hadde heller ikke klart å gjennomføre denne masteroppgaven uten støtte og veiledning. I den forbindelse ønsker vi å takke vår veileder, dosent Kjell Magne Baksaas for hans gode innspill og konstruktive tilbakemeldinger. Vi vil takke biveilederen vår Kåre Rødssæteren for hans råd, tips og faglige støtte, og Brynjar Gilberg for faglig støtte høsten 2022. Videre vil vi takke vår arbeidsgiver, BDO AS, for at vi fikk mulighet til å ta en næringsmasterutdanning i regnskap og revisjon ved siden av jobb, og for faglig innspill fra våre fagpersoner som jobber med bærekraftsrapportering. Ikke minst takker vi vår familie og venner som har vært veldig tålmodige og forståelsesfulle når vi har brukt en del kvelder og helger til oppgaveskriving. Til sist vil vi takke hverandre for godt samarbeid gjennom hele prosessen.

Universitetet i Sørøst-Norge, 12. mai 2023.

Kristine Wibstad

Lailanie Maac Sydow

Liste over figurer

Figur 1-1 De nye regelverkene til bærekraftsrapportering (2022-2024).....	15
Figur 1-2 Oppgavens struktur.....	16
Figur 2-1 FNs bærekraftsmål.....	18
Figur 2-2 De tre dimensjonene av bærekraftig utvikling.....	18
Figur 2-3 European Green Deal: 10 Handlingspunkter.....	20
Figur 2-4 EUs taksonomi tidslinje i Norge.....	26
Figur 2-5 Trinnvis innføring av CSRD i Norge.....	28
Figur 2-6 Interessentmodellen.....	34
Figur 2-7 Interne barrierer for bærekraftig utvikling.....	40
Figur 2-8 Interessentenes ulike roller.....	42
Figur 3-1 Stegene ved dataanalyse.....	54
Figur 3-2 Identifiserte temaer fra ulike grupper av informanter.....	54
Figur 4-1 Nåværende krav og forventninger.....	63
Figur 4-2 Metoder for informasjonsinnhenting.....	68
Figur 4-3 Fremtidige krav og forventninger.....	73
Figur 4-4 Risikoer og utfordringer.....	75
Figur 4-5 Mulige tilpasninger.....	84
Figur 4-6 Andel som leser bærekraftsrapport.....	87
Figur 5-1 Utfordringer og risikoer.....	97
Figur 5-2 Utfordringene knyttet til manglende standardisering.....	101
Figur 5-3 Mulige løsninger og tilpasninger.....	102

Liste over tabeller

Tabell 1-1 EUs definisjon av små og mellomstore bedrifter (European Commission, u.å).....	13
Tabell 2-1 Andre rammeverk og verktøy og hva de innebærer.....	30
Tabell 2-2 Barrierene for SMB knyttet til bærekraftig utvikling.....	39
Tabell 3-1- Valg av informanter-begrepsavklaring.....	50
Tabell 3-2 Informanter.....	51
Tabell 4-1 Direkte sitater om dagens krav og forventninger til leverandører og lånekunder.....	65
Tabell 4-2 Dagens krav og forventning til lånekunder.....	65
Tabell 4-3 Direkte sitater om konsekvenser av ESG-risikovurdering for kunden.....	82

1 Innledning

Bærekraftig utvikling har de siste årene fått stor oppmerksomhet. Begrepet bærekraftig utvikling ble først introdusert i Brundtland-rapporten «Vår felles framtid» fra 1987 og i denne rapporten defineres begrepet på følgende måte:

«Bærekraftig utvikling sikrer at vi imøtekommer dagens behov uten å ødelegge mulighetene for at kommende generasjoner skal få dekket sine behov.» Brundtland rapporten, 1987.

Siden 1987 har oppmerksomheten og interessen for bærekraftbegrepet eksplodert. Institusjoner som FN, OECD og EU har valgt å ta bærekraft på alvor og har publisert en rekke lover, retningslinjer, tiltak og strategier som skal bidra til et mer bærekraftig samfunn. Et av verktøyene som benyttes for å nå målene er bærekraftsrapportering, eller ESG rapportering. ESG-rapportering er et uttrykk for en praksis hvor selskapene rapporterer på ikke-finansiell informasjon knyttet til miljømessig (Environmental), sosiale (Social) og forretningsetiske (Governance) forhold ved sin virksomhet. Formålet med slik rapportering er blant annet å synliggjøre bedriftens bærekraftsarbeid og mål for offentligheten, som bidrar til bedre beslutningsgrunnlag for interessentene og økt tillit i samfunnet (Revisorforeningen, u.å). De siste årene har slik rapportering i større grad blitt lovpålagt fra EU, i Norge først og fremst gjennom regnskapsloven § 3-3c, og det er i første omgang de store selskapene som er omfattet disse kravene. Det er derimot slik at også de små og mellomstore selskapene risikerer å bli truffet av disse kravene. Denne problematikken ønsker vi å belyse i vår avhandling.

1.1 Bakgrunn for valg av tema

«EUs taksonomi treffer små og mellomstore bedrifter hardt» påstår Marthe Sofie L Eide og Kaja Koppang fra kommunikasjonsbyrået Geelmuyden Kiese i Finansavisen i mars 2022. I denne artikkelen pekes det på at store bedrifter ikke vil klare å rapportere på de nye klima- og miljøkravene uten hjelp fra små og mellomstore bedrifter, og at små og mellomstore bedrifter som ikke klarer å rapportere risikerer både å tape anbud og få dårligere lånevilkår (Eide & Koppang, 2022). Per våren 2023 er EUs taksonomi (heretter taksonomien) implementert i norsk rett gjennom lov om offentliggjøring av bærekraftsinformasjon i finanssektoren og et rammeverk for bærekraftige investeringer (Lov om offentliggjøring av bærekraftsinformasjon i finanssektoren mv.,

2021, § 2). De største foretakene som er omfattet skal rapportere på denne allerede for regnskapsåret 2023 (Finansdepartementet, 2023). Dette betyr at små og mellomstore bedriftene i enkelte bransjer allerede i dag kan forvente at det etterspørres informasjon om bærekraft fra kunder og kreditorer som er underlagt taksonomien (NHO, u.å).

Det er ikke bare lov om bærekraftig finans som nylig har trådt i kraft i Norge. 1. juli 2022 trådte også lov om virksomheters åpenhet og arbeid med grunnleggende menneskerettigheter og anstendige arbeidsforhold (åpenhetsloven) i kraft. Åpenhetsloven pålegger virksomheter til å gi informasjon og foreta en aktsomhetsvurdering av hvordan de håndterer faktiske og mulige negative konsekvenser av sin virksomhet (Forbrukertilsynet, 2021). Fra 2024 vil også Corporate Sustainability Reporting Directive (CSRD) trinnvis implementeres i norsk rett og dette medfører omfattende tilpasningsarbeid for selskapene som blir underlagt (Revisorforeningen, 2023). CSRD er en erstatning av Non-Financial-Reporting Directive (NFRD), som er grunnlaget for dagens lovkrav i regnskapsloven § 3-3 c (redegjørelse om samfunnsansvar) (PwC AS, 2022). Felles for de nevnte reguleringene er at de rammer foretak over en bestemt størrelse. Med unntak av åpenhetsloven rammer verken regnskapsloven § 3-3c, lov om bærekraftig finans (herunder EUs taksonomiforordning) eller CSRD de små og mellomstore bedriftene (NHO, u.å)

Små og mellomstore bedrifter utgjør en stor del av bedriftene i EU og i Norge, og står for en stor andel av klimagassutslippene (Strøm et al., 2021). EU, OECD, og norske myndigheter har de siste årene fått øynene opp for at disse bedriftene er en viktig brikke i omstillingen mot et mer bærekraftig næringsliv. Til tross for dette foreligger det per dagens dato få krav til bærekraftsrapportering rettet mot disse selskapene og de færreste små og mellomstore bedrifter har dette på sin agenda (BDO Norge, u.å). Det kan derimot virke som dette er i ferd med å snu. Akselberg (2022) skriver at små og mellomstore bedrifter kan forvente å møte krav knyttet til bærekraft dersom de er en del av en verdikjede hvor en eller flere virksomheter i verdikjeden er pliktig til rapportering etter taksonomien eller CSRD.

Påstander som dette er årsaken til at vi motiveres til å skrive en oppgave som utforsker bærekraftsrapportering for de små og mellomstore bedriftene i Norge. Siden de fleste små og mellomstore bedriftene ikke er direkte underlagt krav til bærekraftsrapportering og følgelig ikke er

direkte påvirket av disse rapporteringskravene, vil vi utforske hvordan de rammes indirekte av kravene gjennom sine interessenter.

Vi er også nysgjerrige på hvilke konsekvenser denne påvirkningen får for en typisk liten eller mellomstor bedrift. Med konsekvenser tenker vi først og fremst på hvilke utfordringer dette medfører og om det finnes noen gode løsninger på disse utfordringene. Tidligere studier peker på at interessentene kan spille en nøkkelrolle når det gjelder å overkomme disse utfordringene (Journeault, Perron, & Vallieres, 2021). Vi ønsker med denne studien å undersøke betydningen av interessentene både med tanke på hvordan de er i en posisjon som «påvirker» og hvordan de kan hjelpe små og mellomstore bedrifter å skulle overkomme utfordringene denne påvirkningen medfører.

Bærekraftsrapportering for små og mellomstore bedrifter i Norge er et område som er lite forsket på. Dette anses som spesielt relevant å utforske i forbindelse med innføringen av CSRD fra 2024, fordi dette rammeverket inneholder omfattende rapporteringskrav hvor de underlagte selskapene vil være avhengig av informasjon fra verdikjeden for å rapportere. Vi ønsker med denne studien å avdekke hva vi kan finne ut av knyttet til hvordan nye regelverk for bærekraftsrapportering også treffer bedrifter som ikke er direkte omfattet, hvilke risikoer og utfordringer dette medfører og hvilke muligheter for tilpasninger som er tilgjengelig. Selv om dette er et tema som stadig er i utvikling, håper vi at studien kan bidra til verdifull innsikt og at vi kan sette søkelys potensielle implikasjoner for de små og mellomstore bedriftene, og dermed bidra til at de på en god måte kan utforske effektive måter å håndtere dette økende fokuset på bærekraft. I neste delkapittel presenteres problemstillingen.

1.2 Problemstilling

Studiens formål er å undersøke hvordan små og mellomstore bedrifter blir stilt krav og forventinger til fra sine interessenter når det gjelder bærekraft og bærekraftsrapportering. Som grunnlag for undersøkelsen finner vi det derfor hensiktsmessig å benytte interessenteori som teoretisk rammeverk.

Videre ønsker vi å forstå hvilke konsekvenser denne påvirkningen får for små og mellomstore bedrifter. Dette innebærer å utforske hvilke risikoer, utfordringer og muligheter for tilpasninger

dette medfører for de små og mellomstore bedriftene. I denne delen vil vi også ha et interessentperspektiv, hvilket betyr at vi utforsket hvilke risikoer, utfordringer og tilpasningsmuligheter som interessentene ser for de små og mellomstore bedriftene. Basert på formålene omtalt over har vi utarbeidet følgende problemstilling:

Hvordan påvirkes små og mellomstore bedrifter som følge av krav interessentene har til bærekraftsrapportering?

For å besvare problemstillingen har vi delt opp problemstillingen i tre forskningsspørsmål:

1. Hvilke krav og forventninger har interessenter til små og mellomstore bedrifter knyttet til bærekraftsrapportering?
2. Hvilke risikoer og utfordringer vil dette medføre for små og mellomstore bedrifter?
3. Hvordan kan utfordringene som følge av interessentenes bærekraftsrapportering håndteres?

Problemstillingen vil besvares gjennom et utforskende forskningsdesign, ved bruk av kvalitativ metode. Valgt metode for datainnsamling er semistrukturerte dybdeintervjuer, hvor vi har valgt ut informanter med relevant erfaring og kompetanse på områdene som vi utforsker. Vi har valgt ut informanter med erfaring på bærekraftsområdet fra tre grupper. Den første gruppen er fagpersoner med oppdatert kunnskap om rapporteringskravene og hvordan disse rammer de små og mellomstore bedriftene. De to andre gruppene representerer SMBs interessenter som stiller krav eller forventninger til sine lånekunder eller leverandører og består av en gruppe med ansatte i banker med bærekraftansvar og en gruppe med ansatte som innehar lederroller innen bærekraft i store selskaper. En slik inndeling sikrer at vi får belyst problemstillingen og forskningsspørsmålene fra ulike perspektiver.

1.3 Avgrensninger

Det overordnede temaet for vår avhandling er bærekraftsrapportering for små og mellomstore bedrifter. Dette er et svært omfattende tema og dette har gjort at vi har funnet det nødvendig å foreta flere avgrensninger. Avgrensningene setter rammer for studien og er viktig for å sette en retning i arbeidet som legges ned. Under følger en oversikt over våre viktigste avgrensninger.

Avgrensning 1: En studie av små og mellomstore bedrifter i Norge

Vi har valgt å avgrense oppgaven vår til små og mellomstore bedrifter. Slike selskaper representerer 99 % av selskapene i EU (European Commission, u.å). I Norge var det i 2020 cirka 51 % av arbeidsstokken ansatt i en liten eller mellomstor bedrift (OECD, 2023). Vi velger å avgrense til og undersøke påvirkningen av små og mellomstore bedrifter i Norge, som ikke er børsnotert. Vi har som følge av denne avgrensningen derfor begrenset vårt store og børsnoterte selskaper har forretningsvirksomhet i Norge (og eventuelt andre land).

Definisjonen av små og mellomstore bedrifter er forskjellig i Norge og i EU. I denne avhandlingen har vi valgt å legge EUs definisjon av små og mellomstore bedrifter (forkortet «SMEs» på engelsk) til grunn. Dette fordi det er EUs regelverk som ligger til grunn for de nye regelverkene for bærekraftsrapportering som gjelder i Norge, og det vil derfor være hensiktsmessig å bruke de samme definisjonene som ansvarlige for lovgivingene. Samtidig er bruk av EUs definisjon hensiktsmessig ved gjennomgang av litteratur, da EUs definisjon av små og mellomstore bedrifter er anerkjent som studiesegment i forskningsmiljøene. Ved å bruke denne definisjonen får vi med alle selskaper med færre enn 250 ansatte i gruppen av selskaper som vi studerer. Se oversikt over de ulike kategoriene av små og mellomstore bedrifter i Tabell 1-1.

Tabell 1-1 EUs definisjon av små og mellomstore bedrifter (European Commission, u.å)

Kategori	Antall ansatte	Regnskapsmessige begrensninger
Mellomstore	Mellom 50 og 250	Omsetning mellom € 10 M og € 50 M ELLER balansestørrelse mellom € 10 M og € 43
Små	Mellom 10 og 50	Omsetning mellom € 2 M og € 10 M ELLER balansestørrelse mellom € 2 M og € 10 M
Mikro	Mindre enn 10	Omsetning lavere enn € 2 M ELLER balansestørrelse mindre enn € 2 M

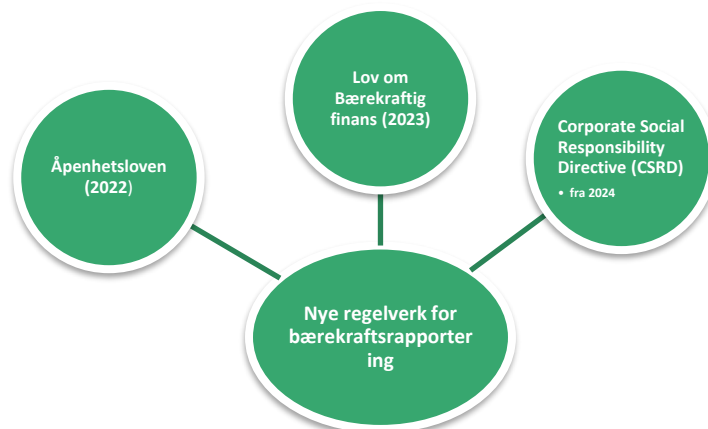
I Norge er små og mellomstore bedrifter mer snevert definert. Små og mellomstore bedrifter etter norsk definisjon er bedrifter som har mindre enn 100 ansatte (NHO, u.å). Både den norske og europeiske definisjonen skiller seg noe fra definisjonene av små og store foretak i regnskapsloven. Vi forholder oss videre kun til den europeiske definisjonen av ulike selskapskategorier og går heller ikke noe ytterligere inn på den regnskapsmessige definisjonen av små og store foretak som vist i Tabell 1.

Avgrensning 2: En studie av små og mellomstore bedrifter fra et interessentperspektiv

En sentral avgrensning i vår studie er at vi undersøker små og mellomstore bedrifter med utgangspunkt i utenfra-inn-perspektiv. Denne avgrensningen er gjort fordi vi ønsket å belyse hvordan de som er lovpålagt å rapportere etter de nye regelverkene for bærekraftsrapportering kommer til å påvirke de selskapene som ikke er pålagt rapportering, slik som de små og mellomstore bedriftene. I det videre omtales dette fra «utsiden og inn» perspektivet som «interessentperspektivet». Vi har derfor valgt å utelate datainnhenting fra små og mellomstore bedrifter for å besvare problemstillingen fra studien. I stedet har vi fokus på hvordan interessentene vil påvirke disse små og mellomstore bedrifter gjennom sine krav og forventninger.

Som nevnt over er den indirekte påvirkningen til små og mellomstore bedrifter omtalt både i mediene og tidsskrifter, men uten å gå i detaljer på hvordan denne påvirkningen skjer og hvilke konsekvenser dette kan få for den typiske SMB. Dette har vekket vår nysgjerrighet og er derfor bakgrunnen for at vi har valgt å avgrense til små og mellomstore bedrifter sett fra interessentperspektivet. Samtidig har vi valgt å ikke avgrense vår studie til en eller flere bestemte bransjer. Dette på bakgrunn av at vi har ønsket å en bred problemstilling – vi har ønsket å undersøke små og mellomstore bedrifter på generell basis.

Avgrensning 3: Med nye regelverk for bærekraftsrapportering mener vi følgende regelverk (Figur 1-1), som trer i kraft eller har trådt i Norge mellom 2022 og 2024:

Figur 1-1 De nye regelverkene til bærekraftsrapportering (2022-2024)

Årstallet i parentes indikerer hvilket år regelverket har trådt i kraft eller trer i kraft. Lov om bærekraftig finans implementerer både EUs offentliggjøringsforordning og EUs taksonomiforordning i norsk rett. Vi avgrensner oss til omtale av EUs taksonomiforordning. Det betyr at når vi omtaler lov om bærekraftig finans, betyr dette i denne avhandlingen at vi omtaler EUs taksonomiforordning (taksonomien). For ordens skyld opplyser vi også regelverk for bærekraftsrapportering som trådte i kraft før 2022 og som nevnes videre i avhandlingen:

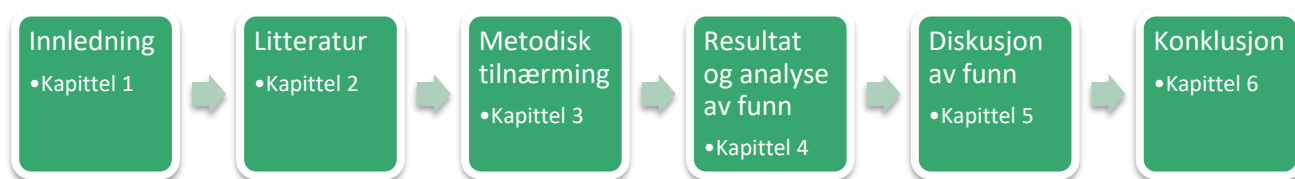
- Regnskapsloven § 3-3c. Gjelder implementering av NFRD. Vesentlig endret og utvidet i 2021 med effekt for regnskapsåret 2022, i forbindelse med direktivet om ikke-finansiell rapportering (prop. 66 LS (2020-2021))
- Likestillings- og diskrimineringsloven § 26 - Aktivitets og redegjørelsesplikten

Denne avgrensningen er gjort på bakgrunn av disse tre regelverkene som er de mest omfattende regelverkene innenfor bærekraftsrapportering som innføres mellom 2022 og 2024. 2 av 3 regelverk er vedtatt og trådt i kraft. Per våren 2023 er det kun CSRD som ikke er trådt i kraft i norsk lov, men det er klare indikasjoner på at denne kommer til å bli vedtatt i Stortinget i løpet av 2023 eller 2024 (Revisorforeningen, 2023).

1.4 Oppgavens struktur

Avhandlingen er inndelt i totalt seks kapitler. I det første kapittelet har vi redegjort for bakgrunnen for valg av tema, presentert problemstillingen og beskrevet de relevante avgrensningene vi har gjort i avhandlingen. I kapittel 2 gjennomgår vi sentrale begreper og tidligere litteratur som er relevant for avhandlingen. I kapittel 3 redegjør vi for metoden vi har benyttet for å finne svar på problemstillingen. Vi presenterer i denne delen valgt forskningsdesign, metode for datainnsamling og dataanalyse. Her begrunnes de metodiske valgene som vi har foretatt i studien og vi drøfter studiens kvalitet basert på anerkjente kvalitetskriterier for kvalitativ forskning. Deretter vil vi i kapittel 4 presentere og analysere funnene fra våre dybdeintervjuer, før vi i kapittel 5 drøfter funnene mot forskningsspørsmålene og litteraturgjennomgangen presentert i kapittel 2. I kapittel 5 drøftes også studiens begrensninger. Kapittel 6 inneholder konklusjon på avhandlingen, der vi konkluderer på funnene opp mot studiens problemstilling. Avslutningsvis i kapittel 6 drøftes studies teoretiske og praktiske implikasjoner og vi kommer med forslag til videre forskning.

Avhandlingens struktur kan oppsummeres som vist i Figur 1-2:

Figur 1-2 Oppgavens struktur

2 Litteraturgjennomgang

Dette kapittelet vil omhandle studiens relevante litteratur. Vi vil innledningsvis definere sentrale begreper som er viktig for å oppnå en grunnleggende forståelse av temaet som vi utforsker. Vi vil i denne forbindelse ha et fokus på bærekraft i forretningsmessig forstand. Videre vil kapittelet omhandle bærekraftsrapportering, hvor vi vil omtale formålet med en slik rapportering, nåværende krav og fremtidige krav. Til sist i kapittelet vil vi omtale relevante litteraturstudier knyttet til vår problemstilling. I denne forbindelse vil vi presentere aktuelle studier knyttet til interessentteori, bærekraft i leverandørkjeden, bærekraft i forbindelse med finansering, bærekraftsrapporter og utfordringer for små og mellomstore bedrifter knyttet til bærekraftsrapportering. Avslutningsvis vil vi også presentere studier knyttet til hvordan små og mellomstore bedrifter kan overkomme utfordringene knyttet til bærekraft og bærekraftsrapportering.

2.1 Bærekraftig utvikling

Bærekraftig utvikling er ikke et nytt tema. Allerede i 1972 arrangerte FN den første miljøkonferansen i Stockholm og som en konsekvens ble miljøprogrammet United Nations Environmental Program (UNEP) opprettet (FN-Sambandet, 2021). Videre ble Verdenskommisjonen for miljø og utvikling opprettet i 1983, med tidligere statsminister Gro Harlem Brundtland som øverste leder. Kommisjonens formål var å foreslå strategier som kan bidra til å løse fattigdoms- og miljøproblemer. Det er denne kommisjonen som har utarbeidet rapporten «Vår felles framtid». Det var i denne rapporten bærekraftig utvikling for aller første gang ble definert (FN-Sambandet, 2021). Det er to sentrale elementer i definisjonen; man skal ikke ødelegge for fremtidige generasjoners muligheter til å tilfredsstille sine behov og man skal samtidig tilfredsstille dagens behov. Denne definisjonen av bærekraftig utvikling har imidlertid fått en del kritikk da det ikke er spesifisert hvilke behov som skal dekkes og heller ikke er gitt hvem som skal prioriteres dersom naturen og menneskelige behov står i konflikt. I ettertid har det kommet en avklaring som sier at utryddelse av fattigdom skal få første prioritet. Samtidig har vi bare en klode og har dermed begrenset tilgang på naturressurser som vi kan utnytte (FN-Sambandet, 2021).

FNs bærekraftsmål, som ble vedtatt i 2016, handler hovedsakelig om utrydding av fattigdom, bekjempe ulikhet og stopp på klimaendringene innen 2030. FNs bærekraftsmål består av tre dimensjoner som går på det sosiale, det miljømessige og det økonomiske, se Figur 2-2. Det er totalt

17 hovedmål som vist i Figur 2-1 og 169 delmål som skal dekke de tre dimensjonene av bærekraft. Oppdelingen har til hensikt å gjøre det enklere å oppnå målene. Alle land skal bidra til å nå bærekraftsmålene og de kan rapportere hvordan de arbeider med målene (FN- Sambandet , 2022).

Figur 2-1 FNs bærekraftsmål

Figur 2-2 De tre dimensjonene av bærekraftig utvikling

Begrepene samfunnsansvar og bærekraftig utvikling brukes ofte om hverandre (Christensen, Hail, & Leuz, 2021, s. 1179). Samfunnsansvar og bærekraft kan også ha en overlappende eller komplementær betydning (Schwartz & Carroll, 2008, s. 148). Det finnes hundrevis av definisjoner på disse begrepene, som kan skape forvirring for mange. I deres undersøkelse fant de imidlertid et mønster på hvordan disse to begrepene blir brukt de siste årene; begrepet «samfunnsansvar» benyttes ofte når det gjelder sosiale forhold mens «bærekraftig utvikling» benyttes ofte når det

gjelder miljømessig forhold (Schwartz & Carroll, 2008, ss. 162-165). I vår avhandling benyttes i utgangspunktet bærekraftig utvikling, og vi velger å inkludere sosiale forhold i vår definisjon av dette begrepet.

2.2 Ansvarlig næringsliv

Næringslivet, sammen med andre aktører i samfunnet, spiller en stor rolle for å bidra til å oppnå FNs bærekraftsmål (FN-Sambandet, u.å). Organization for Economic Co-operation and Development (OECD), har gitt tydelige retningslinjer for flernasjonale selskaper der hovedmålet er at næringslivet skal bidra til bærekraftig utvikling. Forventningen er blant annet at næringslivet skal gjøre aktsomhetsvurdering knyttet til menneskerettigheter, arbeidstakerrettigheter, miljø, antikorrupsjon og åpenhet (Norges Kontaktpunkt for ansvarlig næringsliv, u.å). Dyllick og Muff (2016) har forsøkt å avklare hva en bærekraftig bedrift innebærer og har brukt Elkington sitt konsept om «trippel bunnlinje» fra 1997. Konseptet går ut på å måle bedriftenes bidrag til de ulike dimensjonene av bærekraft som er tilknyttet økonomiske, miljømessige og sosiale forhold (Dyllick & Muff, 2016, s. 161). Disse dimensjonene omtales ofte ved bruk av bokstavene ESG i næringslivssammenheng. ESG står for Environmental (miljømessige), Social (sosiale) og Governance (forretningsetiske) forhold. (PwC AS, 2022)

Bærekraftssamarbeid er et nøkkelbegrep innenfor ansvarlig næringsliv. Ansvaret for å nå målene er felles for alle og det er umulig å oppnå disse uten samarbeid. Det siste bærekraftsmålet, nummer 17, handler nettopp om hvor viktig det er å samarbeide for å nå målene innen 2030. Det er dermed svært viktig at myndigheter, næringslivet, og sivilsamfunnet samarbeider for å nå disse målene (FN-Sambandet, u.å). Samarbeid eller partnerskap krever at interessentene (myndighetene, næringslivet, sivilsamfunnet) bygger en felles forståelse av hvordan problemer oppstår gjennom utveksling av sine meninger (Hartman, Hofman, & Stafford, 1999, s. 257). Etter hvert som problemstillinger knyttet til bærekraft har blitt mer og mer komplekse, har også bedriftene skjønnet at de ikke kan gjøre en stor påvirkning dersom de jobber alene. I en studie gjennomført av MIT Sloan Management Review (MIT SMR) og The Boston Consulting Group (BCG) i samarbeid med United Global Compact, kommer det frem at 90 % av respondentene var enige om at utfordringer knyttet til bærekraft krever samarbeid mellom bedriftene for å adressere de problemstillingene man møter knyttet til bærekraftig utvikling. Det innebærer også at disse organisasjonene som er åpne for samarbeid mest sannsynlig er mer forberedt for å møte krav knyttet til bærekraft. Forberedelse for

å møte kravene er blant annet ved å ha en stilling som er ansvarlig for bærekraft, ha rapporteringsrammeverkene på plass og utvikle tydelig struktur knyttet til eierstyring og selskapsledelse for partnerskap (Kiron et al., 2015)

2.3 Det grønne skiftet - EUs Green Deal

Begrepet «Det grønne skiftet» har ingen presis definisjon, men det er et begrep som er mye brukt i samfunnet i forbindelse med den miljømessige dimensjonen av bærekraftig utvikling (Olerud & Halleraker, uå). Den norske regjeringen har likevel valgt å definere det grønne skiftet som den omstillingen som skal til for at vekst og utvikling skal skje innenfor det som naturen kan tåle. Det grønne skiftet handler altså om hvordan Norge når Parisavtalens mål om kutt av utslipp og klimagasser og nullutslipp innen 2050. (Regjeringen.no, 2021).

Bakgrunnen for begrepet «det grønne skiftet» er EUs grønne strategi, European Green Deal. Dette er en miljøvennlig vekststrategi som har til formål å overkomme EUs og verdens utfordringer knyttet til klimaendringer og miljøødeleggelse gjennom overgang til en mer bærekraftig sirkulær økonomi (European Commission, uå). Integrasjon av direktivet medfører blant annet en rekke nye reguleringer knyttet til bærekraftsrapportering (Regjeringen.no, 2020). European Green Deal har til sammen 10 konkrete handlingspunkter som vist i Figur 2-3 (The EU & ASEAN, u.å).

Figur 2-3 European Green Deal: 10 Handlingspunkter

2.4 Små og mellomstore bedrifiers deltakelse i det grønne skiftet

Små og mellomstore bedrifiers deltakelse har en kritisk betydning for omstilling til et mer bærekraftig næringsliv, dette fordi de samlet sett har et stort miljømessig fotavtrykk (OECD, s. 6). Små og mellomstore bedrifter står for omtrent 64 % av miljøpåvirkningen i Europa og 70 % av forurensningen på verdensbasis (Journeault et al., 2021, s.1). Til tross for dette har de små og mellomstore bedriftene fått begrenset med oppmerksomhet i den offentlige debatten og blant myndighetene når det utarbeides nye regelverk for hvordan man skal håndtere klimaendringene (OECD, s. 6).

Det kan være flere grunner til at de små og mellomstore bedriftene henger etter større selskaper når det gjelder deltakelse i det grønne skiftet. Studier viser at små og mellomstore bedrifter sliter med å integrere de sosiale og miljømessige forholdene inn i bedriftenes forretningspraksis (Journeault et al, 2021, s. 2). Selv om ledere og eiere av små og mellomstore bedrifter viser noen grad av villighet til å ta ansvar, er det enighet om at ikke små og mellomstore bedrifter i sin helhet skal være de som tar leder initiativet til bærekraftig utvikling. I stedet pekes det på myndigheter og standardsettere som initiativtakere gjennom utvikling av regelverk som også er tilpasset de små og mellomstore bedriftene (Lewis et al., 2015, s. 755-760). Videre finner Lewis et al. at bedriftene ser positivt på samarbeid mot mer bærekraftig forretningspraksis, spesielt da dette gir bedriftene større tilgang til kompetanse og andre verdifulle ressurser som kreves for å bedre graden av bærekraftig forretningspraksis. (Lewis et al., 2015, ss. 755-760).

Små og mellomstore bedrifter har imidlertid enkelte fordeler i forhold til større bedrifter som kan være med på å forenkle deltakelse i det grønne skiftet. Gabrielli (2021) peker på at slike bedrifter er smidigere og at det er kortere vei mellom beslutningene som tas og utførelsen av det som besluttes. Eventuelle løsninger som selskapet finner hensiktsmessige, kan derfor bli raskt implementert. (Gabrielli, 2021, s. 120)

2.5 Bærekraftsrapportering

2.5.1 Introduksjon

Forventning fra forskjellige interessenter, for eksempel bank, kunder, leverandører, investorer og andre samarbeidspartnere, har medført at selskapene har begynt å synliggjøre deres bidrag til

bærekraftig utvikling gjennom bærekraftsrapportering (Akselberg, 2022). Christensen et al. definerer bærekraftsrapportering som «målingen, formidlingen og kommunikasjonen av CSR og bærekraftsinformasjon». Dette inkluderer informasjon om aktiviteter, risikoer og retningslinjer knyttet til bærekraft (Christensen et al., 2021, s. 1182). Bedriftene skal gjennom sin bærekraftsrapportering kommunisere hvordan de bidrar til bærekraftig utvikling gjennom å rapportere på deres påvirkning knyttet til de miljømessige, sosiale, og forretningsetiske forhold (ESG) , og hvordan de blir påvirket av sine omgivelser (Finanstilsynet, 2020, s. 6). Tidligere var rapportering av bærekraftsinformasjon i hovedsak en kommunikasjonsform benyttet til å bygge omdømme. Nå er bærekraftsinformasjon stadig mer etterspurt av investorer, myndigheter og andre interessenter. (Kristiansen, 2019, s. 23). I likhet med finansiell rapportering, skal bærekraftsrapportering bidra til økt åpenhet, troverdighet og tillit i samfunnet. (Revisorforeningen, u.å).

Tradisjonelt har man sett på bærekraftsrapportering som ikke-finansiell rapportering, som ikke nødvendigvis har hatt noen sammenheng med den finansielle rapporteringen (Revisorforeningen, u.å). I de senere år har man derimot sett at ikke-finansiell informasjon, herunder bærekraftsinformasjon, kan ha stor sammenheng med finansiell informasjon (Andersen & Gjøølberg, 2022, s. 240). Fra et finansielt perspektiv kan risikoer og muligheter knyttet til bærekraft være et vesentlig element, dette grunnet at slike risikoer og muligheter vil påvirke selskapets fremtidsutsikter (Innovasjon Norge, 2021). Bærekraft er ikke lenger en motsetning til lønnsomhet og omsetning, det vil derimot være slik at håndtering av bærekraftsrisikoer vil være stadig viktigere for selskapene som vil sikre langsiktig lønnsomhet og vekst (Kristiansen, 2019, s. 23).

Bærekraftsinformasjon presenteres enten som en del av årsrapporten eller som en egen bærekraftsrapport (Christensen et al., 2021, s. 1182). Foreløpig foreligger det ingen formelle krav til hvordan bærekraftsinformasjon skal formidles, men det foreligger flere frivillige rammeverk i markedet som kan tas i bruk til bærekraftsrapportering (Revisorforeningen, u.å). De frivillige rammeverkene er styrende for hvordan slik informasjon skal formidles og inneholder standarder for rapportering. Disse standardene inneholder ofte både kvantitativ og kvalitativ informasjon som selskapet skal rapportere på (Christensen et al., 2021, s. 1182).

Det er opp til hvert enkelt selskap å avgjøre hvilket rammeverk som skal benyttes, men det er GRI (Global Reporting Initiative) rammeverket som er mest benyttet både i Norge og globalt (Revisorforeningen, u.å). Det er per dagens dato slik at attestasjon av rapporteringen utføres på frivillig basis, men det går mot at også attestasjon på bærekraftsrapporter i større grad vil bli lovfestet (International auditing and assurance standards board, u.å). Dette ser vi i det nyeste direktivet til EU knyttet til bærekraftsinformasjon (CSRD), som vil gjelde fra 2024 for de første selskapene. Det vil etter dette direktivet være obligatorisk med attestasjon av bærekraftsinformasjonen som rapporteres.

Det påpekes i en studie av Ortiz-Martinez og Marin-Hernandez (2021) at også små og mellomstore bedrifter kommer til å bli direkte pålagt kravene til bærekraftsrapportering. Videre skriver forfatterne av studien at små og mellomstore bedrifter indirekte blir påvirket av kravene til bærekraftsrapportering gjennom finanssektoren, store børsnoterte selskaper, kunder og leverandører som de har en forretningsmessig relasjon til (Ortiz-Martinez & Marin-Hernandez, 2021, s. 121).

I det videre vil vi presentere nåværende og fremtidige rapporteringskrav knyttet til bærekraft.

2.5.2 Nåværende rapporteringskrav

2.5.2.1 Redegjørelse om samfunnsansvar (Regnskapsloven §3-3c)

I Norge er det regnskapsloven § 3-3c som per dags dato regulerer bærekraftsrapportering. Denne gjelder kun for store foretak definert i regnskapsloven § 1-5 (Regnskapsloven, 1998, §§ 3-3c og 1-5). Store foretak defineres i rskl. § 1-5 som allmennaksjeselskapet, regnskapspliktige på børs og andre regnskapspliktige som etter departementets forskrift oppfyller definisjonen for store foretak (Regnskapsloven, 1998, §1-5). Bestemmelsen inneholder ingen bestemte retningslinjer som skal følges og hva som rapporteres har i stor grad vært basert på frivillighet. Dette gjør det krevende for brukerne av slik rapportering å kunne sammenligne informasjon på tvers av enheter. Samtidig har troverdigheten til slik bærekraftsinformasjon vært lav. Faktorene over reduserer nytten til bærekraftsinformasjon som grunnlag for beslutningstaking, og det gjør det mer krevende å skulle ansvarliggjøre selskapene for deres påvirkning på sine omgivelser og håndteringen av klima- og miljørisikoer i sin drift (Sandal & Rosenblad, 2022).

Regnskapsloven § 3-3c gir minimumskrav for hva redegjørelsen om samfunnsansvar skal inneholde. Informasjonen som skal gis er blant annet knyttet til miljø og sosiale forhold, samt hvordan selskapet jobber med bekjempelse av korrupsjon og bestikkelser (regnskapsloven, 1998, § 3-3 c). Når det gjelder miljømessige forhold skal det i redegjørelsen opplyses om hvilke miljømessige forpliktelser og muligheter som selskapet har, hvilke mål og ambisjoner selskapet har knyttet til sitt ytre miljø og hvilke forventninger selskapet har knyttet til krav fra myndigheter, kunder og leverandører. Sosiale forhold gjelder blant annet opplysninger om arbeidsmiljø, likestilling og diskriminering (NRS 16, 2019).

Som en del av samfunnsansvarsrapporteringen skal foretakene redegjøre for forhold knyttet til likestilling og diskriminering etter Likestillings- og diskrimineringsloven § 26. Dette kalles aktivitets og redegjørelsesplikten. Det er kun foretak som sysselsetter mer enn 50 ansatte som har krav til redegjørelse etter denne bestemmelsen, jfr. Likestillingsloven § 26 a). En slik redegjørelse skal fremlegges som en del av foretakets årsberetning eller i et annet offentlig tilgjengelig dokument. Det er ikke krav til redegjørelse for foretak som sysselsetter færre enn 50 (evt. 20) ansatte. Det er derimot krav til at alle foretak som sysselsetter en eller flere ansatte følger aktivitetsplikten etter likestillings- og diskrimineringsloven § 26 (NRS 16, 2019).

2.5.2.2 Åpenhetsloven

Loven trådte i kraft 1. juli 2022 i Norge og gjelder for alle foretak som ikke er definert som små foretak etter regnskapsloven § 1-6. Loven gjelder først og fremst større virksomheter hjemmehørende i Norge, men også utenlandske virksomheter som selger tjenester og produkter til Norge og er skattepliktig i Norge (NUF). Formålet med loven fremgår av Åpenhetsloven § 1 (2021) og handler om å fremme virksomheters respekt på grunnleggende menneskerettigheter og anstendige arbeidsforhold. Rapporteringsplikt innebærer offentliggjøring av selskapets redegjørelse om aktsomhetsvurderingen knyttet til menneskerettigheter og anstendige arbeidsforhold, innen 30. juni hvert år (åpenhetsloven, 2021, §5 (4)). Første rapporteringsfrist er dermed 30. juni 2023.

I Norge ligger utfordringer knyttet til menneskerettigheter og anstendige arbeidsforhold i at mange norske bedrifter importerer varer fra utviklingsland (Ditlev-Simonsen, 2021, s. 68). Disse bedriftene bør derfor utføre en ytterligere aktsomhetsvurderingen dersom de har en eller flere leverandører

som opererer i de landene som har høy risiko for dårlige arbeidsforhold og brudd på menneskerettigheter. Videre sier Ditlev-Simonsen (2021) at denne loven kommer til å ha en indirekte påvirkning på mange små og mellomstore bedrifter via krav fra sine interessenter som er lovpålagt å rapportere om sin leverandørkjede.

Loven gjelder større virksomheter hjemmehørende i Norge. «Større virksomheter» innebærer selskaper som er allmennaksjeselskap (børsnoterte og statseiede selskaper). Andre selskaper faller også inn under definisjonen av større virksomheter dersom de per balansedagen overskrider to av terskelverdiene (NHO, u.å):

1. Salgsinntekt på 70 millioner kroner
2. Balansesum på 35 millioner kroner
3. Gjennomsnittlig 50 årsverk i regnskapsåret

Det betyr at enkelte mellomstore bedrifter også har plikt til å rapportere etter åpenhetsloven. Når det gjelder konsern, skal morselskapet også være omfattet av denne loven dersom konsernregnskapet overskrider to av de terskelverdiene nevnt ovenfor. Det har ingen betydning om datterselskapene er registrert i Norge (NHO, u.å).

Med åpenhetsloven får alle rett til å kreve informasjon om hvordan en virksomhet håndterer negative konsekvenser for menneskerettigheter og arbeidsforhold (Forbrukertilsynet, 2023). Informasjonskrav gjøres skriftlig og skal kun sendes til virksomhetene som er omfattet av loven. Virksomheten som får informasjonskrav, må også svare skriftlig innen 3 uker (Forbrukertilsynet, 2023).

2.5.2.3 Lov om bærekraftig finans - taksonomiforordningen

Lov om offentliggjøring av bærekraftsinformasjon i finanssektoren og et rammeverk for bærekraftige investeringer (lov om bærekraftig finans) er et resultat av EUs European Green Deal (Sandal & Rosenblad, 2022). Loven ble vedtatt av Stortinget 17. desember 2021 og trådte i kraft 1. januar 2023, med første rapportering for regnskapsåret 2023. Loven gjelder for finansmarkedsdeltagere og finansrådgivere nevnt i offentliggjøringsforordningen artikkel 2(1) og 2(11) samt foretak nevnt i taksonomiordningen artikkel 8 nr. 1. (Lov om bærekraftig finans., 2021, §1). Dette omfatter selskaper som er 1) store foretak av allmenn interesse og har mer enn 500

ansatte 2) morselskap som er børsnotert, hvor konsernet har mer enn 500 ansatte.

Finansmarkedsdeltakere er definert i taksonomiforordnings artikkel 2 punkt 1 og inkluderer blant annet pensjons- og forsikringsforetak (Prop.208 LS (2020-2021), ss. 11-41).

Lov om bærekraftig finans implementerer taksonomiforordningen i norsk rett.

Taksonomiforordningens formål er å bidra til økt finansiering av bærekraftige aktiviteter og samtidig håndtere finansielle risikoer knyttet til klimaendringene. Krav om å oppgi informasjon bidrar til å motvirke grønnvasking, samt gjøre informasjonen om bærekraftige økonomiske aktiviteter tilgjengelig (Finansdepartementet, 2023). Figur 2-4 viser en tidslinje for hvordan prosessen har vært ved innføringen av taksonomi i EU og i Norge (NHO, u.å).

Figur 2-4 EUs taksonomi tidslinje i Norge

Taksonomiforordningen er et klassifiseringssystem som skal hjelpe virksomhetene å klassifisere hvor bærekraftig en virksomhetsaktivitet er til en bedrift. Dette innebærer at norske selskaper som blir underlagt denne må vurdere aktiviteten opp mot et standardisert klassifiseringssystem for aktiviteter for deretter å tallfeste andel bærekraftige økonomiske aktiviteter (Sandal & Rosenblad, 2022). Sandal og Rosendal skriver videre at taksonomien også innebærer rapportering av en rekke vurderinger av situasjonen knyttet til bærekraft hos den rapporteringspliktige. Dette innebærer blant annet at selskapene må rapportere på hvor mye ressurser som brukes til ulike bærekraftstiltak og en vurdering av hvordan bærekraftsrisiko påvirker selskapets finansielle stilling.

For å bli definert som bærekraftig etter taksonomiforordningen, må en økonomisk aktivitet kunne bidra vesentlig for å oppnå minst av de 6 målene nevnt under: (Prop. 208 LS (2020-2021), s. 65).

1. Begrensning av klimaendringer

2. Klimatilpasning
3. Bærekraftig bruk og beskyttelse av vann- og havressurser
4. Omstilling til en sirkulær økonomi
5. Forebygging og bekjempelse av forurensning
6. Beskyttelse og gjenopprettelse av biologisk mangfold og økosystemer

I tillegg må aktivitetene (Prop. 208 LS (2020-2021), s. 64)

- ikke være til betydelig skade for andre miljømål (som nevnt over, omtales i artikkel 17 i forordningen)
- være i tråd med OECDs retningslinjer for flernasjonale selskaper og FNs veiledende prinsipper for næringsliv og menneskerettigheter (artikkel 18 i forordningen)
- oppfylle definerte screeningskriterier, som omtalt i artikkel 3 punkt d.

Taksonomien vil ikke treffe små og mellomstore bedrifter direkte. I henhold til NHO vil enkelte bransjer bli påvirket av taksonomien, slik som eiendom. Dette fordi taksonomien blant annet stiller krav til livsløpsanalyse av bygg (NHO, u.å)

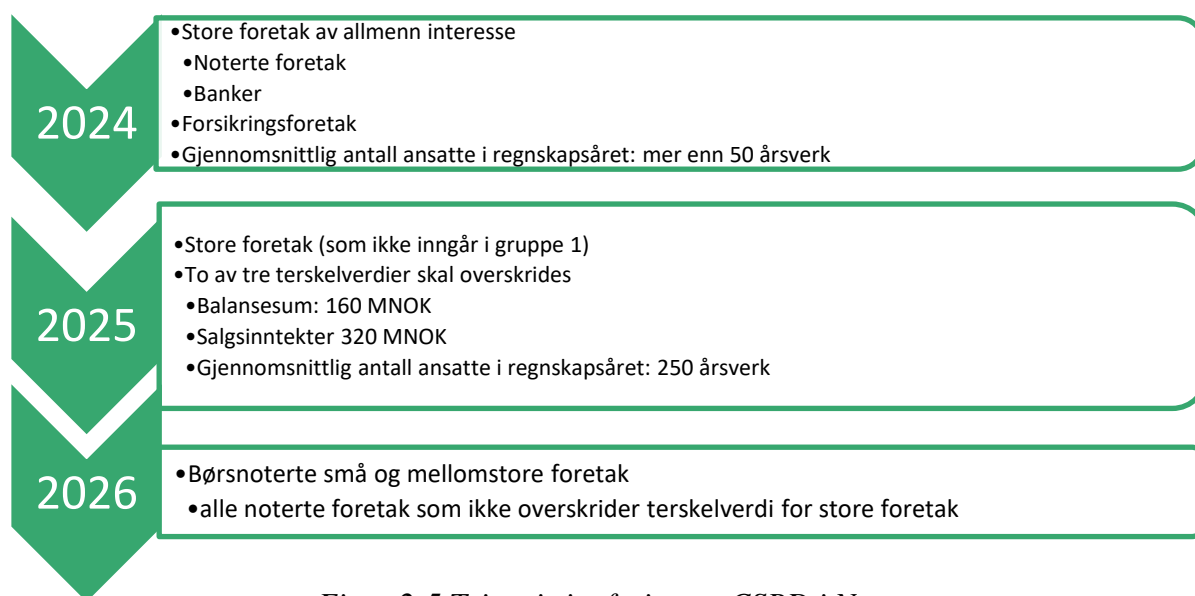
For selskaper som ikke er underlagt lov om bærekraftig finans, er det Corporate Sustainability Reporting Directive (CSRD) som vil være bestemmende for når de skal rapportere. For det vil være krav etter CSRD å rapportere etter taksonomien, hvilket betyr at det på lengre sikt vil være langt flere av selskapene i Norge som vil måtte rapportere etter taksonomien enn de som er omfattet av lov om bærekraftig finans (Sandal & Rosenblad, 2022). CSRD omtales i neste delkapittel.

2.5.3 Fremtidig regelverk

2.5.3.1 *Corporate Sustainability Reporting Directive (CSRD)*

EU vedtok i 2022 direktivet for bærekraftsrapportering – Corporate Sustainability Reporting Directive, «CSRD» (Directive (EU) 2022/2464) (Finansdepartementet, 2023). Direktivet ble først introdusert i april 2021 og er et resultat av EUs felles målsettinger knyttet til den grønne omstillingen («the green deal»). Direktivet er et av flere tiltak for omstillingen mot et mer bærekraftig næringsliv.

I november 2022 ble direktivet godkjent og det jobbes nå med implementering av direktivet i de landene hvor regelverkene skal gjelde (European Council, 2022). Formålet med direktivet er å oppdatere og styrke eksisterende rapporteringskrav for ikke finansiell informasjon for selskaper i EU. CSRD erstatter dermed eksisterende regelverk, direktivet for ikke-finansiell rapportering (NFRD) (revisorforeningen, u.å). NFRD er utgangspunktet for dagens krav i regnskapslovens § 3-3a og § 3-3 c (Martinsen & Skevik, 2022). Det er verdipapirlovutvalget som har fått ansvaret for å utrede hvordan direktivet skal implementeres i Norge. Utvalget skal levere sin utredning innen 15. mai 2023 og frist for implementering for alle medlemsland i EU er 5. juli 2024 (Finansdepartementet, 2023). Selv om utredningen ikke er helt på plass, er det allerede klare indikasjoner fra ulike kilder at implementeringen i Norge vil være tilsvarende som implementeringen i EU (Revisorforeningen, 2023). Direktivet vil innføres trinnvis mellom 2024 og 2026 som vist i Figur 2-5:

Figur 2-5 Trinnvis innføring av CSRD i Norge

Som vi ser av Figur 2-5, vil de første selskapene måtte rapportere etter CSRD fra regnskapsåret 2024. Vi ser også at små og mellomstore bedrifter som ikke er børsnoterte ikke omfattes av direktivet. Det gjør heller ikke selskaper som er notert på for eksempel Euronext Growth, fordi de ikke inngår i definisjonen for «notert». Det er også unntak for datterselskaper i konsern, hvor mor utarbeider konsolidert bærekraftsrapport (Revisorforeningen, 2023).

Målet med slike nye krav er at selskapene skal rapportere bærekraftsregnskap og bærekraftsprognoser på lik linje med finansiell informasjon. Standardene skal definere hva som anses å være god bærekraftsrapportering, og sikre kvaliteten på denne, blant annet gjennom krav

til attestasjon på bærekraftsinformasjonen. I tillegg skal standardene bidra til å harmonisere flere ulike rammeverk som selskapene per dags dato benytter, slik at informasjonen som de ulike selskapene presenterer skal bli sammenlignbar. Det vil også komme krav til at selskapene i større grad tydeliggjør sammenhengen mellom deres finansielle resultater og i hvilken grad de driver bærekraftig (Sandal & Rosenblad, 2022).

EFRAG har i november 2022 publisert første utkast av European Sustainability Reporting Standards (ESRS) og det vil være et krav at alle underlagte selskaper skal følge disse standardene (EFRAG, u.å). Den første standarden ESRS 1 General Requirements inneholder en rekke generelle krav til foretak som skal utarbeide og presentere sin rapportering i forbindelse med CSRD. Allerede i denne standarden omtales verdikjeden som et sentralt element i rapporteringen. Dette fremkommer blant annet av kapittel 5.1 i ESRS 1. I henhold til pkt. 67 skal rapporterende foretak hensynta både direkte og indirekte forretningsmessige relasjoner i oppstrøms eller nedstrøms verdikjede, når de skal rapportere på materielle påvirkninger, risikoer og muligheter i sin virksomhet (ESRS 1, pkt. 67). Det er ikke krav om informasjon om alle partene i selskapets verdikjede, men det er krav om presentasjon av materiell verdikjedeinformasjon etter pkt. 68.

En sentral definisjon i forbindelse med rapportering av bærekraft i verdikjeden etter ESRS er «material», eller vesentlig. Dette finner vi i ESRS 1. Hva som er vesentlig, avhenger av sosial og miljømessig «påvirkning» som den rapporteringspliktiges virksomhet har på samfunnet (pkt. 3) og i denne forbindelse er hva som er vesentlig betydning for selskapets interessenter svært sentralt (pkt. 28). Interessenter defineres som de som blir påvirket av den rapporteringspliktiges virksomhet på en positiv eller negativ måte, og brukere bærekraftsinformasjon. Dette inkluderer også interessenter i virksomhetens verdikjede. For at påvirkningen skal være vesentlig, må påvirkningen møte kriteriene for «impact» vesentlighet eller finansiell vesentlig, ref. pkt. 31. I henhold til pkt. 41, skal disse formene for vesentlighet ses i sammenheng, i form av at dersom noe er vesentlig sett fra et påvirkningsperspektiv, kan dette også få vesentlige finansielle konsekvenser. Selve vurderingen av at påvirkningen er vesentlig sett fra et bærekraftperspektiv og et finansielt perspektiv er skjønnsmessig. Standarden gir imidlertid noe veiledning på forhold som kan avgjøre graden av vesentlighet. Blant slike forhold er vurdering av skalaen, omfanget og grad av uopprettelighet av påvirkningen som foretakets virksomhet har på mennesker eller miljøet, i henhold til pkt. 48. Foretakets virksomhet inkluderer også oppstrøms og nedstrøms aktiviteter, det vil si hele

verdikjeden, og det er ikke krav om at det er kontraktsmessig forhold mellom foretaket og forretningsforbindelser som er en del av selskapets virksomhet, jfr. pkt. 46 (EFRAG, 2022).

2.5.4 Frivillige rammeverk og sertifiseringer

Som nevnt over er det per dagens dato ingen formelle krav til hvordan bærekraftsrapportering skal gjennomføres. (Revisorforeningen, u.å). Det finnes derimot en rekke frivillige standarder for rapportering. De mest anerkjente rammeverkene er Global Reporting Initiative (GRI), FNs Global Compact (UNGC) og Sustainability Accounting Standards Board (SASB) (The Governance Group, 2021, s. 21). For små og mellomstore bedrifter som ønsker å rapportere er det utviklet et eget nordisk rammeverk for bærekraftsrapportering, Nordic Sustainability Reporting Standard (NSRS), som er den første standarden utviklet som er tilpasset behovene til små og mellomstore bedrifter (Sundalskleiv, 2021). Et annet rammeverk som kan brukes av de frivillige i dag er TFCF (Task Force on Related Financial Disclosure). Dette er et rapporteringsrammeverk som bedriftene kan bruke, uansett størrelse, for å rapportere miljørelaterte muligheter og risikofaktorer samt hvordan disse kan håndteres (Andenæs & Hoffmann, 2022).

Det finnes i tillegg en rekke andre verktøy som bedriftene kan bruke til å implementere bærekraftig strategi, sette mål innenfor bærekraftsområdet og for å rapportere på bærekraft. Tabell 2-1 gir en oversikt over de mest utbredte sertifiseringene som selskapene benytter. De tre førstnevnte er sertifiseringer på selskapsnivå, mens de to sistnevnte er sertifiseringer på produktnivå.

Tabell 2-1 Andre rammeverk og verktøy og hva de innebærer

Verktøy	Hva de innebærer
Science based Targets (SBT)	Metode og verktøy som hjelper selskaper med å sette vitenskapsbaserte klimamål og kutte utslipp. Årlig rapportering av fremgang (United Nations Global Compact, u.å)
Miljøfyrtårn	Miljøsertifiseringsverktøy og miljøledelsessystem som skal hjelpe bedrifter å bli mer bærekraftige (Miljøfyrtårn, u.å)

BREEAM-NOR (<i>Building Research Establishment Environmental Assessment Method</i>)	Miljøsertifiseringsystem for bygg i Norge. Sertifisering på fem nivåer, hvorav BREEAM Outstanding er høyeste miljøklassifisering. (Grønn Byggallianse, u.å)
EPD (Environmental Product Declaration)	Sertifisering på produktnivå som viser produktets miljøprestasjon gjennom hele livssyklusen. Tredjepartsverifisering. (epd-norway, u.å)

2.5.5 Status på bærekraftsrapportering i dag

Etter at FNs bærekraftsmål ble vedtatt i 2016 har flere og flere store og børsnoterte foretak i Norge begynt å utarbeide redegjørelser av deres samfunnsansvar. PwC har i de siste 8 årene gjennomført en undersøkelse om hvordan Norges 100 største selskaper jobber med bærekraft. Undersøkelsen for 2021 viser at kun 53 % av disse 100 selskapene kommuniserer tydelig strategi om bærekraft, men det er allikevel en positiv utvikling da dette er 23 % høyere sammenlignet med 2019 (PwC Norge, 2021). I 2022 har PwC lansert en ny rapport om klimaindeks som viser at 83 selskaper av de 100 største har offentlig tilgjengelig klimaregnskap, 62 har tallfestede mål for reduserte utslipp og 58 har en tydelig strategi for dekarbonisering. (PwC Norge, 2022).

BDO Norge har gjennomført en undersøkelse om hvordan de små og mellomstore bedriftene jobber med bærekraft. Undersøkelsen tok utgangspunkt i 1200 intervjuer med bedriftsledere fra hele landet. Det er litt over halvparten av de 1200 som har bærekraftstiltak og kun 17 % som rapporterer på disse. Undersøkelsen viser også at det er bransjeforskjeller når det gjelder rapportering. Eiendomsbransjen ligger over gjennomsnittet på gjennomføring av bærekraftstiltak, men lavt på rapportering, mens overnatting og servering ligger noe høyere på rapportering (BDO Norge, u.å, ss. 24-30).

2.5.6 Oppsummering av regelverk innenfor bærekraft

Som følge av at vår problemstilling fokuserer på hvordan de nye kravene til bærekraftsrapportering hos interessentene påvirker de små og mellomstore bedriftene, vil vi i det videre presentere tidligere studier knyttet til hvordan disse bedriftene potensielt kan bli påvirket av det økende fokuset på bærekraft i samfunnet. Siden åpenhetsloven, lov om bærekraftig finans og CSRD er

såpass nye regelverk har vi ikke funnet at det har blitt utført studier relatert til disse, herunder studier som knytter seg til hvordan små og mellomstore bedrifter også blir rammet. Det er heller ikke funnet et vesentlig antall studier som knytter seg til bærekraftsrapportering for små og mellomstore bedrifter i dag. I stedet finner vi det hensiktsmessig å benytte studier som utforsker hvordan også de små og mellomstore bedriftene blir påvirket av selskapene rundt seg med tanke på bærekraft, og ikke kun bærekraftsrapportering. Vi mener dette vil fungere som en god operasjonalisering for å utforske våre forskningsspørsmål. I det neste avsnittet skal vi presentere hvordan interessentteori er en egnet teori for å forklare hvordan interessentenes krav til bærekraftsrapportering kan påvirke små og mellomstore bedrifter.

2.6 Interessentteori

Building a leading and great company has always been about managing for stakeholders (Freeman, *Managing for Stakeholders: Trade-offs or Value Creation*, 2010, s. 7).

Interessentteori er et konsept utviklet av Edward Freeman, som først ble presentert i boka «Strategic Management; a Stakeholder Approach i 1984». Et sentralt element i teorien er interessenter eller «stakeholders». Interessenter defineres som «grupper og individer som kan påvirke eller blir påvirket av en organisasjon» (Hörisch et al., 2020, s. 3). Interessentteorien bygger på at det er flere involverte i et selskaps forretningstransaksjoner enn bare de som er direkte involvert i driften til foretaket (Olsen & Syse, 2020, s. 39). Videre i studien vil vi ha et fokus på interessentteori som en mulig forklaringsmodell for hvorfor de små og mellomstore bedriftene blir påvirket av bærekraftsrapportering. I det videre presenterer vi derfor de grunnleggende prinsippene som foreligger i interessentteori.

Freeman er i sin teori opptatt av at forretningsdrift er et samspill mellom en rekke interessenter og at disse utgjør et nettverk av relasjoner. Verdiskapning er et resultat av samhandlingen som foregår i dette nettverket, gjennom interaksjon mellom de ulike interessentene (Freeman, 2010, s. 7). Det er derfor av grunnleggende betydning for ledelsen i foretakene å forstå hvordan samhandlingen foregår og hvordan selskapene i størst grad kan forme og bygge disse relasjonene (Freeman, 2010, s. 7). Et sentralt poeng i interessentteori er at man skal lede for sine interessenter, dette fordi

kunder, leverandører, ansatte, kredittinstitusjoner, lokalsamfunn og ledere er svært viktige komponenter i en virksomhets drift (Freeman, 2010, s. 7).

Etter interessentteorien behandles de ulike interessentene som subjekter i selskapets strategiprosess (Olsen & Syse, 2020, s. 117). I denne forbindelse er det i henhold til Freeman (2010) svært viktig at man ser på sine interessenter som en gruppe bundet sammen med sine felles interesser. Det vil ikke være nødvendig å gjøre en avveining mellom interessene til de ulike interessentene og spesielt ikke mellom interessene til eierne og resterende interessenter (Freeman, 2010, s.7). Dette fordi hvis ledelsen i selskapene løpende avveier og prioriterer bort enkelte grupper av interessenter, så vil disse interessentene velge å ta del i andre nettverk og dermed forlate nettverket som selskapet er en del av (Freeman, 2010, s. 8). Dette er ikke nødvendigvis heldig da det er samspillet mellom selskapets interessenter som skaper selskapets forretningsmodell (Freeman, 2010, s. 7). For eksempel kan ikke selskapets kunder få varene dersom selskapets leverandør av varen har blitt bortprioritert av selskapet og dermed har valgt å forlate nettverket som selskapet er en del av (Freeman, 2010, s. 8). Det betyr at selskapet, som midtpunktet av dette interessentnettverket, må jobbe for å oppnå et felles verdigrunnlag for interessentene i sitt nettverk (Freeman & Dmytriyev, 2017, s. 10). På denne måten kan de oppnå optimal nytte av nettverket av interessenter som de er en del av.

Et selskaps viktigste interessenter inkluderer vanligvis ansatte, kunder, lokalsamfunn, leverandører og eiere/investorer (Freeman & Dmytriyev, 2017, s. 10). Samtidig vet vi fra SAFE undersøkelsen utført av den europeiske sentralbanken at de fleste små og mellomstore bedrifter er avhengig av ekstern finansiering fra banker (European Central Bank, 2022, s. kap. 3.1). som betyr at også bankene vil kunne være en interessent som potensielt kan påvirke små og mellomstore bedrifter.

Et selskaps interessenter kan illustreres slik som vist i Figur 2-6 (Inspirasjon hentet fra: Olsen & Syse, 2020, s.110):

Figur 2-6 Interessentmodellen

2.7 Interessentenes påvirkning på små og mellomstore bedrifter

Konseptet om samfunnsansvar og interessenteori har en rekke fellestrekk. Det viktigste fellestrekket er at begge konseptene er svært opptatt av viktigheten av selskapets ansvarlighet overfor samfunnet og at dette skal implementeres som en del av selskapets strategi (Freeman & Dmytriyeu, 2017, s. 9). Mens CSR konseptet i stor grad fokuserer på selskapets orientering mot samfunnet som helhet, fremfor andre former for ansvar som selskapet har, handler interessenteori om å bygge relasjoner med og skape verdier for selskapets interessenter (Freeman & Dmytriyeu, 2017).

Krav fra ulike interessenter vil være en viktig driver for et mer bærekraftig næringsliv og mer bruk av ikke-finansiell rapportering (Baksaas & Stenheim, 2021). Dette er fordi de små og mellomstore selskapene vil bli nødt til å forholde seg til forventninger fra interessentene (Høybråten & Hoffmann, 2022). Interessentene kan derfor ha en viktig rolle for at små og mellomstore bedrifter skal forplikte seg til bærekraftige praksiser (Journeault et al., 2021, s.10). Spesielt er det interessenter med en direkte relasjon til små og mellomstore bedrifter som har størst betydning for små og mellomstore bedrifters motivasjon til å drive samfunnsansvarlige praksiser (Ernst et al.,

2022, s.10). Under presenteres tidligere litteratur knyttet til bankers og kunders potensielle påvirkning på små og mellomstore bedrifter.

2.7.1 ESG som en del av kredittvurderingsprosessen

Blant interessentene som forventer at selskapene har bærekraft på agendaen og i større grad stiller krav om dette, er bankene (Høybråten & Hoffmann, 2022). I en undersøkelse utført av den europeiske sentralbanken fra 2020 (SAFE) kommer det frem at finansiering fra banker er den mest relevante finansieringskilden til små og mellomstore bedrifter. Omtrent halvparten av de cirka 10,000 respondentene fra små og mellomstore selskaper i eurosonen svarer at banklån og trekkrettigheter (for eksempel kassekreditt) er relevante finansielle instrumenter for deres selskaper (European Central Bank, 2022, kap.3.1). Finansiering via bank er spesielt viktig for små og mellomstore bedrifter, som ofte er helt avhengig av lån fra banken for å kunne finansiere drift og utvikle seg videre (Schoenmaker & Schramade, 2019, s. 283). Når bankene skal vurdere hvilke selskaper som de skal gi lån til, foretar de en grundig kredittevaluering av den potensielle kunden. Vurderingen er i stor grad basert på forretningsmodellen som kunden presenterer og banken vil ut fra denne modellen vurdere risikobildet hos kunden. Det vil være hensiktsmessig å benytte ESG informasjon til denne risikovurderingen og på denne måten få en bredere risikovurdering av kunden (Schoenmaker & Schramade, 2019, s. 311). BDOs bærekraftsundersøkelse fra 2022 bekrefter dette. Her kommer det frem at de aller fleste banker allerede har begynt å vurdere faktorer knyttet til bærekraft i sin kredittvurdering av nye kunder. Dette vil ha betydning for selskapene, og som nevnt over så er bankene en svært viktig kilde til finansiering av små og mellomstore bedrifter (Høybråten & Hoffmann, 2022).

Bankenes rapporteringskrav knyttet til taksonomien inkluderer også at de har informasjon om utlåns- og investeringsportefølje. Dette vil medføre at bankens kunder vil bli nødt til å oppgi slik informasjon til banken (Høybråten & Hoffmann, 2022). Den europeiske bankautoriteten (EBA) har utarbeidet retningslinjer for innvilgning og overvåkning av lån som har gjort seg gjeldende i Norge fra 1.1.22. Det er i disse retningslinjene krav til at bankene gjør en vurdering av alle bedriftene som de gir eller har gitt lån til. I pkt. 120 i retningslinjene, som gjelder mikro og små selskaper, er det spesifisert at bankene skal vektlegge bærekraftig inntekt og kontantstrøm fremfor tilgjengelig sikkerhet på lånene. Pkt. 126 krever at bankene gjør en grundig vurdering av selskapenes eksponering til ESG risiko, i hovedsak knyttet til miljø og klima aspektet og vurdere hvilke tiltak

selskapene utfører for å redusere slike risikoer. Det er krav om en ytterligere analyse dersom ESG risikoen vurderes til høy i henhold til pkt. 27. Tilsvarende krav finner vi også for vurderingen av risiko knyttet til mellomstore og store bedrifter i pkt. 143, 146 og 149. (European Banking Authority, 2020). Som følge av disse retningslinjene ser det ut som at banker i stadig større grad må vurdere bærekraftsinformasjonen til sine kunder, og i hvilken grad kunden iverksetter tiltak for å omstille til mer bærekraftig drift (Buen et al., 2022).

2.7.2 Bærekraftig leverandørkjede

Små og mellomstore bedrifter opplever en økende etterspørsel etter informasjon om den økonomiske, miljømessige og sosiale innvirkningen de har på samfunnet (Shields & Shelleman, 2020, s. 107). Selv om det er de store selskapene som tiltrekker seg den største oppmerksomheten for sine prestasjoner på bærekraft, er det slik at små og mellomstore bedrifter spiller en svært viktig rolle i den globale verdikjedene. Dette fordi de store selskapene er ofte svært avhengige av de mindre selskapene for å få tak i råvarer, varer og tjenester (Krawczyk, 2021, s.8). En måte som større selskaper kan benytte for å utvise større samfunnsansvar er å kreve at sine leverandører kan vise til gode prestasjoner på bærekraft (Shields & Shelleman, 2020, s. 106).

Økte krav til bærekraftsrapportering har medført at mange bedrifter inkluderer bærekraft i sin strategi og retter krav til sine leverandører (Bhardwaj, 2016, s. 457). Bedrifter må, i større grad enn tidligere, ta stilling til hvordan menneskerettigheter, samfunn og miljø blir ivaretatt av sine leverandører. Dette har gjort at mange selskaper i dag jobber mot å ha en ansvarlig leverandørkjede (Bhardwaj, 2016, s.464).

Små og mellomstore bedrifter er ofte leverandører til større selskaper og er således forpliktet til å rapportere eller kommunisere informasjon om samfunnsansvar for å tilfredsstille kravene som de større selskapene har (Morsing og Spence, 2019, s. 1920). Morsing og Spence påstår at det forventes i større grad enn tidligere at små og mellomstore bedrifter mer eksplisitt (klart og tydelig) kommuniserer informasjonen knyttet til bærekraft enn tidligere. (Morsing og Spence, 2019 s. 1941). Behovet for mer eksplisitt kommunikasjon kommer av at de større selskapene ønsker å oppnå større sikkerhet for at de har en sosialt ansvarlig leverandørkjede (Morsing og Spence, 2019, s. 1942). Dette følger blant annet av at rammeverkene, for eksempel GRI standardene, som de større selskapene benytter til rapportering krever bærekraftsvurdering av leverandører. Nye rammeverk

for bærekraftsrapportering (taksonomien, CSRD m.fl) viderefører og forsterker krav om å kartlegge bærekraft i leverandørkjeden (Akselberg, 2022). Større kunder vil i denne forbindelse pålegge rapportering av bærekraftsinformasjon, slik at de kan rapportere om i hvilken grad deres innkjøp er bærekraftige (NHO, u.å). Dette har gjort at flere og flere selskaper setter i gang leverandørkjederevisjoner og de jobber seg nedover i leverandørkjeden for å finne ut av hvor mange kroner de har kjøpt for av hver leverandør, og det er også slik at enkelte selskaper krever at leverandører leverer egne bærekraftsrapporter (Shields & Shelleman, 2020, s. 107).

Et fenomen som kalles for «bullwhip effect» beskriver hvordan små og mellomstore bedrifter blir påvirket via krav fra sine interessenter (Pais Seles et al., 2016). På norsk kalles dette for «piskesnert-fenomenet» som forklarer hvordan bestillinger eller krav fra forsyningskjeder, i større grad påvirker leddene langt unna bestilleren (Wikipedia, 2015). I en studie utført av Pais Seles et al., er det undersøkt hvordan press fra interessenter bidrar til det såkalte «green bullwhip effect» og fremmer ansvarlige leverandørkjeder (Pais Seles et al., 2016, s. 342). Det fremkommer av undersøkelsen at hva som etterspørres av sluttkundene i verdikjeden utgjør den største påvirkningen i leverandørkjeden, men intensiteten av påvirkning er sterkere på den nærmeste leverandøren enn de som er langt bak i leddene. Press knyttet til miljøkravene er dermed noe forsinket til de som ligger helt bak i rekka eller de som er langt unna sluttkunde (Pais Seles et al., 2016, s. 351). Funnene i studien samsvarer med Ernst et al. (2022), som også påstår at påvirkning fra interessenter øker med graden av nærhet til en liten eller mellomstor bedrift.

Åpenhetsloven vil også ha en indirekte påvirkning på små og mellomstore bedrifter. Dette i form av at små og mellomstore bedrifter ofte er en del av leverandørkjeden til selskaper som er pliktig til å rapportere etter åpenhetsloven og at de må bidra med informasjonen som kreves for at deres kunder skal kunne rapportere (Ditlev-Simonsen, 2021). Det vil også være flere av de mellomstore bedriftene som vil være omfattet av loven. De vil da være nødt til å innhente og rapportere relevant informasjon. Omfanget av loven er også bransjeavhengig; små og mellomstore bedrifter som kun selger timer eller har minimalt med import vil kunne sette i gang en enkel rapporteringsprosess hvor det kun rapporteres at selskapets drift ikke har negativ innvirkning på menneskerettigheter og at det foreligger anstendige arbeidsforhold i alle ledd. Selskaper som importerer fra utlandet og har produksjon i fattige land vil oppleve et større omfang av nye krav i forbindelse med innføringen av åpenhetsloven og vil ha behov for ytterligere aktsomhetsvurdering (Ditlev-Simonsen, 2021).

2.8 utfordringer for små og mellomstore bedrifter

I dette avsnittet vil vi presentere tidligere studier der det er undersøkt hvilke utfordringer som små og mellomstore bedrifter står ovenfor når det gjelder implementeringen av bærekraft i deres strategier og knyttet til krav på bærekraftsinformasjon til sine interessenter. Mens store bedrifter har råd til å ansette egne bærekraftsansvarlige som kan sette seg inn i bærekraft og bærekraftsrapportering, mangler små og mellomstore bedrifter både tid, penger og kompetanse til å ta del i den grønne omstillingen (Gabrielli, 2021). Dette kan skyldes at ledelsen i små og mellomstore bedrifter er involvert i selskapets daglige drift og har ikke mulighet til å bruke tid på å vurdere hvilke fordeler en mer bærekraftig strategi kunne medført for deres bedrift (Journeault et al., 2021, s. 5).

Utfordringen til de små og mellomstore bedriftene vil da være knyttet til deres evne til å komme opp med informasjon om bærekraft og bærekraftsrisiko som blant annet bankene kommer til å etterspørre (Høybråten & Hoffmann, 2022). Dette betyr at de små og mellomstore bedriftene må sette i gang arbeid for å bli mer bærekraftige og for å kunne tilby banken den informasjonen som banken har behov for knyttet til de nye kravene rettet mot ESG risikovurdering (Buen et al., 2022). Manglende fokus på ESG risikoene fra små og mellomstore bedrifter eller svak kommunikasjon av disse vil kunne medføre at bankene utsettes for høy ESG risiko (Buen et al., 2022). Siden banken ikke ønsker høy ESG risiko på sine lån, vil det heller ikke ønskelig å gi lån til selskapene som er klassifisert som høy ESG risiko.

Allerede i 2002 har EU kommisjonen gjennomført analyse av barrierene som små og mellomstore bedrifter møter i forbindelse med kravet om bærekraft og samfunnsansvar (European Commission, 2022). Barrierer kan anses å være det samme som utfordringer i denne forbindelse. I analysen pekes det til manglende ressurser, holdning til bærekraft og manglende bevissthet om fordeler, som er de største barrierene for at små og mellomstore bedrifter skal ta del i den bærekraftige utviklingen. Disse barrierene samsvarer i stor grad med nyere undersøkelser. I artikkelen til Journeault et al. (2021) er det pekt på tre hovedbarrierer, som gjør det svært krevende for små og mellomstore bedrifter å skulle implementere bærekraft i sin forretningsstrategi. Disse utfordringene kan oppsummeres som vist i Tabell 2-2:

Tabell 2-2 Barrierene for SMB knyttet til bærekraftig utvikling

Barriere	Beskrivelse av barriere
Kunnskap og erfaring	SMBer har som regel ikke tilstrekkelig kunnskap og ekspertise som kreves for å utvikle og implementere bærekraft i sin strategi på en effektiv måte. Dette inkluderer også kunnskap og erfaring knyttet til innhenting og rapportering på bærekraftsinformasjon.
Bevissthet om fordeler og ulemper med bærekraft	SMBer er ofte ikke bevisste på viktigheten og fordelene med implementering av bærekraft i sin forretningsdrift. I stedet blir bærekraft sett på som en stor kostnad og investering for selskapene.
Tid og ressurser	SMBer har typisk ikke tid, penger eller tilstrekkelig med ansatte til å prioritere bærekraft i sin daglig drift. Henger tett sammen med barrieren knyttet til kunnskap og erfaring, da manglende ressurser er årsaken til at SMBer ikke har mulighet til å utvikle og tilegne seg tilstrekkelig kunnskap på området. Medfører også at de ansatte ikke blir gjort bevisst om fordelene og ulempene med bærekraft.

Funnene samsvarer også i stor grad med litteraturstudien til Medoza et al., hvor totalt 175 barrierer for små og mellomstore bedrifters implementering av bærekraft ble identifisert. I denne studien ble det avdekket at det er mangel på ressurser som er den mest nevnte barrieren for bærekraft hos små og mellomstore bedrifter (Medoza et al, 2019. s. 522). Denne barrieren ble etterfulgt av høy investeringskostnad knyttet til implementeringen av bærekraft og mangel på ekspertise på området. Det foreligger i henhold til Medoza et al. både interne og eksterne barrierer for implementering av bærekraft hos små og mellomstore bedrifter. Med eksterne barrierer menes barrierer som finnes utenfor selskapet, mens interne barrierer tar for seg barrierer innad i selskapene (Medoza et al. 2019, s. 522). Blant interne barrierer som vist i Figur 2-7 nevnes også i artikkelen til en studie av Lewis et al. (2015).

Figur 2-7 Interne barrierer for bærekraftig utvikling

Manglende informasjon anses derimot ikke som en vesentlig barriere for at små og mellomstore bedrifter ikke implementerer miljømessige mål og tiltak (Revell et al., 2009, s. 282). I stedet pekes det på, i likhet med studiene av Medoza et al. og Journeault et al., at økte kostnader forbundet arbeidet med omstillingen er hovedårsaken til at små og mellomstore bedrifter ikke prioriterer bærekraftighet i sin daglige drift. Små og mellomstore bedrifter anser ikke det som lønnsomt å drive bærekraftig (Revell et al., 2009). Også her pekes det på både manglende bevissthet om og bevisst ignorering av virksomhetens påvirkning på sine omgivelser (Revell et al., 2009, s.279).

At slike barrierer eksisterer medfører at det tar lenger tid å implementere bærekraftstiltak hos små og mellomstore bedrifter. Konsekvensene av dette kan gå utover den finansielle stabiliteten til selskapet, det kan medføre misfornøyde, uproduktive ansatte og dårlig omdømme grunnet negativ påvirkning på miljøet rundt. I hvilken grad disse negative konsekvenser forekommer avhenger av aspekter slik som størrelse, lokasjon og hvilken type økonomisk aktivitet selskapet driver (Medoza et al. 2019, s. 522). NyAnalyse har gjennomført en studie av de små og mellomstore bedriftenes rolle i det grønne skiftet for Klima- og Miljødepartementet (KLD). Undersøkelsen viser at disse barrierene er fremdeles er aktuelle for de mindre bedriftene i Norge i dag. Resultatene viser blant annet at små og mellomstore bedrifter mangler nok kunnskap når det gjelder hvilke positive konsekvenser de kan få av en grønn omstilling og hvilken rolle små og mellomstore bedrifter kan ha i omstillingen (Strøm et al., 2021). En undersøkelse utført av BDO viser at over halvparten av de 1200 spurte små og mellomstore bedriftene ikke ser behov for å gjøre bærekraftstiltak. Dette fordi de ikke opplever at dette etterspørres i markedet og da anser de heller ikke det som lønnsomt å investere i bærekraftstiltak (BDO Norge, 2021). I samme undersøkelse kommer det frem at flere enn tidligere prioriterer ned bærekraft grunnet forventinger om lavere vekst i året som kommer og

andre økonomiske forhold (BDO Norge, u.å, s. 24). Hermundsdottir og Aspelund finner derimot i sin litteraturstudie at arbeid med bærekraft ikke ser ut til å være finansiell byrde for selskaper. I stedet finner studien at norske bedriftsledere i vareproduserende små og mellomstore bedrifter mener at bærekraftig innovasjon blant annet fører til både økt verdiskapning, lavere kostnad og mindre risiko. Dette funnet er i motsetning til det tradisjonelle synet på at bærekraftig utvikling er kostbart for selskapene (Hermundsdottir, Eide, & Aspelund, 2021, s. 11).

2.9 Potensielle metoder å overkomme utfordringene på

Som vi ser av litteraturene, fremkommer det at det er en stor utfordring at små og mellomstore bedrifter verken har ressurser eller positive holdninger til å ta del i den bærekraftige utviklingen. Undersøkelsen fra NyAnalyse for KLD viser imidlertid at 6 av 10 små og mellomstore bedrifter i Norge er positive til grønn omstilling. Samtidig pekes det på et behov for mer bransjesamarbeid ved at bransjeorganisasjoner tar initiativ til å få bedrifter og bedriftsledere til å komme i gang. Det pekes også på verdikjedesamarbeid som en mulighet for små og mellomstore bedrifter til å tilpasse seg det grønne skiftet (Strøm et al., 2021, s.49). Basert på denne undersøkelsen kan det derfor virke som bransjeorganisasjoner og verdikjedesamarbeid kan spille en viktig rolle for de små og mellomstore bedriftene for at de skal overkomme utfordringene som presentert i Tabell 3 (Strøm et al., 2021, s.57). Både ved verdikjedesamarbeid og bransjesamarbeid er Interessentene til små og mellomstore bedrifter involvert som en del av løsningen for å overkomme barrierene.

2.9.1 Bistand fra interessenter

Studier har vist at også interessentene kan ha en sentral rolle når det gjelder å overkomme barrierene knyttet til bærekraft. Undersøkelsen fra NyAnalyse viser at de små og mellomstore bedriftene er villige til å lære fra andre, større bedrifter, når det gjelder bærekraftstiltak (Strøm et al., 2021, s.49). Dette funnet kan tyde på at de små og mellomstore bedriftene er positive til å ta imot hjelp og lære om bærekraft og bærekraftsrapportering fra sine interessenter. I studien til Journeault et al. (2021) er det utforsket hvordan interessentene kan bistå i arbeidet med å implementere bærekraft og overkomme barrierene knyttet til bærekraft. Videre sier studien at

interessentene kan inneha fem ulike roller for å støtte arbeidet med bærekraft i små og mellomstore bedrifter som visst på Figur 2-8.

Figur 2-8 Interessentenes ulike roller

Det er mange ulike typer interessenter som kan ta på seg disse rollene, for eksempel næringsforeninger, universiteter, spesialiserte selskaper og konsulenter (Journeault et al., 2021, s. 10). Det er også mulig for interessentene å ta på seg mer enn en rolle. Når interessentene spiller en eller flere av disse rollene, bidrar dette til at de små og mellomstore bedriftene kan overkomme forskjellige barrierer knyttet til integreringen av bærekraft. Dette fordi interessentene kan tilby kritiske og nødvendige ressurser som ikke nødvendigvis er så enkelt tilgjengelig for små og mellomstore bedrifter (Journeault et al., 2021, s.10).

2.9.2 Bærekraftsrapportering tilpasset små og mellomstore selskaper

Ovenfor har vi redegjort for ulike studier som viser at de små og mellomstore bedriftene blir påvirket av sine interessenter. Akselberg (2022) sier at de blir i økende grad eksponert for sine interessenters regulatoriske krav. Administrerende direktør i Regnskap Norge uttaler i en artikkel i Finansavisen at de store bedriftene som selv rapporterer på bærekraft, i økende grad stiler også krav til at bedriftene de samhandler med lenger ned i verdikjeden gjør det samme (Finansavisen, 2022). Dette kan tyde på at også små og mellomstore bedrifter kan finne det hensiktsmessig å rapportere på bærekraftsinformasjon. Bærekraftsrapportering bør dermed bli sett på som både en mulighet og en utfordring (Akselberg, 2022). I henhold til Innovasjon Norge er det derimot ikke

hensiktsmessig for små og mellomstore bedrifter å benytte seg av formelle rapporteringsrammeverk eller publisere separat bærekraftsrapport. Derimot anbefaler de under visse omstendigheter at også små og mellomstore bedrifter begynner tidlig med bærekraftsrapportering. Dette gjelder blant annet hvis de har ambisjoner om vekst, børsnotering eller om selskapet fra før har en sterk bærekraftprofil. Samtidig vil selskaper som får en rapporteringsrutine på plass tidlig, får det enklere når det i fremtiden blir stilt krav til rapportering på bærekraft (Innovasjon Norge, 2021).

Som et resultat av CSRD har Europakommisjonen gitt mandat til EFRAG til å utarbeide forenklede standarder for ikke-børsnoterte små og mellomstore bedrifter i EU. Standardene utarbeides til frivillig bruk for små og mellomstore bedrifter som ikke er børsnoterte, og vil bli kalt «Voluntary Sustainability Reporting Standard for non-listed SMEs (VSME Standard)». Rapportering etter standardene vil i henhold til Europakommisjonen forenkle prosessen for de små og mellomstore bedriftene knyttet til å skulle møte informasjonskravene til de store kundene og bankene. Børsnoterte små og mellomstore bedrifter, som vil bli pliktig til og rapportere etter CSRD i 2026, skal rapportere etter ESRS for SMEs (LSME). Det er verdt å nevne at utarbeidelse av disse standardene er bindende for EFRAG, men det er foreløpig kun en anbefaling fra EU (EFRAG, 2022, s. 1). Den forenklede standarden som EFRAG er i ferd med å utvikle er et forsøk på å standardisere bærekraftsinformasjon og dermed gjøre det enklere for de små og mellomstore bedriftene å presentere bærekraftsinformasjon, samtidig som den bidrar til å sette grenser for hva man kan forvente av små og mellomstore bedrifter (Akselberg, 2022).

Det er viktig at standardsettere konsentrerer innholdet om de viktigste informasjonsbehovene til interessene, på denne måten blir rapporteringen mer skreddersydd for små og mellomstore bedrifter og man unngår unødvendig ressursbruk på rapportering som ikke gir verdi for selskapene (Krawczyk, 2021, s. 15). Utarbeidelse av bærekraftsrapporter er ressurskrevende, spesielt for små og mellomstore bedrifter. For eksempel er kostnadene til eksterne konsulenter i forbindelse med bistand til bærekraftsrapporter og innhenting av nødvendig informasjon en kostnad som mange bedrifter ikke kan bære (Akselberg, 2022). Dette gjør at mange bedrifter ser på bærekraftsrapportering som en utfordring og byrde (Akselberg, 2022). Bedriftene kan også se på dette som en god mulighet til å tilfredsstille interessentenes krav, og på denne måten sitte igjen med en positiv kost/nytte analyse (Akselberg, 2022, s. 20). Som en del av forenklingen vil også språk

som benyttes i rapportering forenkles, slik at det vil være klart og tydelig for de små og mellomstore bedriftene hva som skal rapporteres. Det er viktig for EU og EFRAG at de nye standardene for frivillig rapportering ikke skal påføre bedriftene merkostnad når nødvendig data skal innhentes (Akselberg, 2022).

2.10 Risiko for små og mellomstore bedrifter

2.10.1 Konkurranssevne

Administrerende direktør i UN global Compact Norge hevder at bedrifter kan få et «uvurderlig forsprang» på resten av verden dersom de setter i gang med å løse bærekraftsutfordringer nå (Gabrielli, 2021). Dette synet støttes av Hermundsdottir og Aspelund som i sin litteraturstudie har studert den direkte effekten som innovasjon innenfor bærekraft har på konkurransevne, og kommet frem til at det er en sterkt positiv sammenheng mellom et selskaps evne til bærekraftig innovasjon og verdiskapning. De finner også at nye muligheter som bærekraftige omstillingen gir overgår de estimerte kostnadene som er forbundet med mulighetene (Hermundsdottir & Aspelund, 2021, s. 11). Det er derimot bare 28 % av de små og mellomstore bedriftene i Norge (etter norsk definisjon) som mener at bærekraftstiltak kan føre til nye forretningsmuligheter (BDO Norge, u.å).

Det er relativt få studier knyttet til sammenhengen mellom små og mellomstore bedrifters konkurransevne og bærekraft, men det er likevel enkelte studier som kan gi indikasjoner på om det kan være fordelaktig med en bærekraftig strategi. Blant annet gir en studie av meksikanske små og mellomstore bedrifter tydelige indikasjoner på at utvikling av en bærekraftig strategi hos små og mellomstore bedrifter vil forbedre deres konkurransevne (Lopez-Torres, 2023, s. 115). I en annen studie fra England er det selskapene klassifisert som «mellomstore» som opplever størst kommersiell avkastning av sine bærekraftige strategier og handlinger, dette i form av bedret økonomisk situasjon og økt markedsandel (Brammer, Hojmoser, & Marchant, 2012, s. 432).

En svensk studie viser at konkurransefortrinn og strategisk formål er blant de interne faktorene som har sterk sammenheng med at små og bedrifter opprettholder bærekraftig praksis (Tsvetkova, Bengtsson, & Durst, 2020, s. 17). Funnet fra denne studien viser at bedrifter opprettholder bærekraftig praksis hovedsakelig på grunn av bedriftens oppfatning av at de får konkurransefortrinn. Videre viser funnet at det er det strategiske intensjonen som faktisk driver

bedriftene til å forbedre og utvikle deres bærekraftighet og dermed har sterk sammenheng med at bedriften opprettholder bærekraftig praksis også på lang sikt.

En tilsvarende studie er også gjennomført i Norge og her undersøkes konkurransekraft knyttet til bærekraftig omstilling (Hermundsdottir, Eide, & Aspelund, 2021). Studien viser at økt grad av bærekraftsimplementering i bedriftene dersom bedriftslederne forventer til økt konkurransekraft som følge av bærekraft. Det innebærer også at bedriftsledere benytter implementeringen av bærekraft som en strategi for å oppnå høyere konkurranseevne. Bedriftenes engasjement i samfunnsansvar kan også gi økte fremtidige inntekter som følge av forsterket kundelojalitet og økning i kundens betalingsvillighet for selskapets varer og tjenester (Christensen et al., 2021, s. 1206).

2.10.2 Tilgang og pris på finansiering

Tidligere studier har gitt indikasjoner på at manglende bærekraftstrategier og tiltak kan gi høyere finansieringskostnad for selskaper uavhengig av størrelse. Bærekraftsfaktorer kan ha betydning både for prisingen på finansieringen og verdsettelsen av sikkerhetsverdier. Verdsettelse av sikkerhetsverdien vil ha betydningen for størrelsen på lånet som den potensielle låntakeren kan få (Høybråten & Hoffmann, 2022). En studie av børsnoterte selskaper mellom 2002 og 2009 at selskaper som presterer godt på bærekraft har mindre begrensninger knyttet til finansiering enn selskaper som ikke gjør det godt på bærekraft. Dette begrunnes i hovedsak med at et økt fokus på interessenter fører til mindre opportunistisk atferd hos ledere i form av at de prioriterer langsiktige målsettinger foran kortsiktige, og fordi utvisning av samfunnsansvar forbedrer selskapets lønnsomhet gjennom bedre relasjoner til kunder, ansatte og andre samarbeidspartnere (Cheng et al., 2014, s. 16).

Flere studier bekrefter funnene til Cheng et al. (2014), blant annet finner Goss & Roberts i sin studie fra 2011 at ESG faktorer har stor betydning for lånevilkårene, dette fordi manglende CSR fokus i selskapet fører til større risiko for bankene når de skal låne ut penger (Goss & Roberts, 2011, s. 1807). Funnet samsvarer derfor med Buen et al. (2022), som sier at også norske banker i fremtiden ønsker å minimere sin utlånsrisiko.

En studie av Jung et al. (2018) finner en statistisk signifikant positiv sammenheng mellom gjeldskostnad og karbonintensivitet, spesielt for selskaper som ikke viser villighet til å gjøre noe

med dette. De finner med dette at det foreligger potensielle fordeler for selskaper som er positive til å jobbe mot å bli mer bærekraftige, selv om selskapene i opererer i bransjer med stort karbonutslipp (Jung et al., 2018, s. 1168). Selv om disse studiene ikke er gjort på små og mellomstore bedrifter, gir funnene implikasjoner på at bærekraftsfaktorer kan få stor betydning for tilgangen og kostnaden ved finansiering for de små og mellomstore bedriftene. Det er også grunn til å tro at innføringen av taksonomien vil føre til at finansielle institusjoner vil i større grad intensivere sitt arbeid med å gi finansiering til prosjekter som klassifiserer til å være grønne etter taksonomien. Rapportering etter taksonomien, som de største bankene er pliktige til allerede fra 2023, vil i større grad synliggjøre deres bærekraftige profil og motivere til å gjøre beslutninger som etter taksonomiens klassifiseringsrammeverk kan anses å være bærekraftige (Finansdepartementet, 2023)

Oppsummert har tidligere studier gitt indikasjoner på at både konkurransevne og tilgang på finansiering vil bli påvirket av bærekraft. Dette fordi bankene vurderer bærekraftsfaktorer i sin kredittvurderingsprosess og store selskaper er opptatt av å ha en ansvarlig leverandørkjede. Vi har sett at tidligere studier peker på utfordringer og muligheter i forbindelse med økte fokuset på bærekraft og bærekraftsrapportering. Vi vil bruke litteraturstudiene over som et utgangspunkt for våre undersøkelser. I neste kapittel vil vi redegjøre for de metodiske tilnærmingene og strategiene vi har benyttet i studien, samt drøfte studiens kvalitet på bakgrunn av anerkjente kriterier for kvalitet i forskning.

3 Metode

Vi vil i dette kapittelet presentere metoden som vi har benyttet i studien. I det første delkapittelet vil vi presentere hvordan vi har kommet fram til vår problemstilling. Deretter redegjør vi for vårt valg av forskningsmetode, valg av informanter og metode for datainnsamling. Videre belyser vi hvordan vi har utført dataanalyse av innsamlet data. Til slutt i kapittelet vil vi evaluere kvaliteten av metoden som er benyttet gjennom å vurdere validitet, reliabilitet og objektivitet.

3.1 Utarbeidelse av problemstilling

En problemstilling er definert som et spørsmål som på en presis måte beskriver hva forskeren skal finne svar på. Problemstillingens formål er å gi retning til det videre arbeidet, og skal også bidra til avgrensning (Johannessen et al., 2020, s.34). Det er også problemstillingen som er styrende for valg av metode og forskningsdesign (Bell et al., 2022, s.593).

Vi har sett overskrifter i avisene med dramatiske titler som «SMB-bedriftene dynges ned av rapporteringskrav» i Kapital (Nilssen, 2022) og «EUs taksonomi treffer små og mellomstore bedrifter hardt». Dette vekket interesse og nysgjerrighet hos oss. Denne ideen om at de små og mellomstore bedriftene også rammes av bærekraftsrapporteringskrav, ble deretter omgjort til temaet «bærekraftsrapportering for små og mellomstore bedrifter». Til sist handlet problemstillingsutarbeidelsen om å spisse problemstillingen. Vi kom i denne forbindelse til at vi synes det er svært interessant å undersøke hvordan interessentene påvirker de små og mellomstore bedriftene i forbindelse med sin bærekraftsrapportering og formulerte derfor problemstillingen «*Hvordan påvirkes små og mellomstore bedrifter som følge av interessentenes krav til bærekraftsrapportering?*»

3.2 Forskningsdesign

Forskningsdesign er et uttrykk for planen for hvordan man har tenkt til å besvare problemstillingen (Saunders, Lewis, & Thornhill, 2016, s. 159). Hvilket design vi velger er avhengig av om vi velger å benytte kvantitativ eller kvalitativ metode. Vi finner flere gode argumenter for å benytte oss av kvalitativ metode. Innledende gjennomgang av tidligere forskning på temaet avdekket at det finnes begrenset med tidligere forskning om hvordan små og mellomstore bedrifter blir påvirket av bærekraftsrapportering. Dette er noe vi må hensynta i vårt valg av forskningsdesign. I dette tilfellet

skal vi studere et forhold som er lite forsket på tidligere (Krawczyk, 2021), s.4). Da er et kvalitativt forskningsdesign spesielt godt egnet (Johannessen et al., 2020, ss. 22).

Vi velger å utføre en eksplorerende studie fordi vi ønsker å opparbeide oss en dyp forståelse for temaet vi studerer (Saunders et al., 2016, s.171). Dette er et egnet forskningsdesign dersom man ikke er helt sikker på hvordan man skal forstå problemstillingen, og er usikker på hva som kjennetegner problemet man ønsker å studere (Saunders et al., 2016, s. 171). Dette opplevdes å være tilfellet her, da vi var svært usikre på hva forskningen kom til å gi oss av svar på problemstillingen. Vi har gjennom perioden forskningen er utført tilegnet oss ny kunnskap om temaet, som har medført en endret retning eller endring i temaer som vi har utforsket som en del av problemstillingen. Det har derfor vært sentralt å velge et forskningsdesign som er fleksibelt og åpner for at man kan gjøre endringer underveis i prosessen (Saunders et al., 2016, s. 171).

Videre handler forskningsdesign om å bestemme hvilken teoretisk tilnærming man skal ha på forskningen (Saunders et al., 2016 s. 44). Den mest vanlige tilnærmingen i kvalitativ metode er en induktiv tilnærming til forskningen (Bell et al., 2022, s. 36). Formålet med denne tilnærmingen er å kunne trekke sammenhenger fra de innsamlende dataene, og deretter utvikle teoretiske konsepter (Bell et al., 2022, s. 23). Etersom vårt tema er lite forsket på tidligere og det ikke er utviklet sentrale teorier knyttet til temaet, finner vi bruk av induktiv metode som hensiktsmessig.

3.3 Valg av informanter

Valg av informanter er en viktig del av alle typer samfunnsvitenskapelig forskning. I dette delkapitlet presenteres hvordan vi har valgt våre informanter i henhold til Johannessen et als. (2020) tre prinsipper ved valg av informanter: 1. utvalgsstrategi 2. rekruttering og 3. utvalgsstørrelse.

3.3.1 Utvalgsstrategi

I tråd med formålet med eksplorerende design, ønsker vi i vår studie å forstå et fenomen gjennom dybdeintervjuer av mennesker med kunnskap og erfaringer innenfor temaet (Saunders et al., 2016, s.171). Vi har basert utvalget vårt på hensiktsmessighet, hvor forskningsspørsmålene har fungert som et utgangspunkt for utvalgsvurderingene (Bell et al., 2022, s. 338; Johannessen et al., 2020, s.59). Våre forskningsspørsmål tilsier at det er hensiktsmessig å undersøke forholdene fra flere ulike

interessenters perspektiver. Vi har derfor benyttet en stratifisert utvalgsmetode hvor vi har valgt ut de mest hensiktsmessige interessentgruppene (Johannessen et al., 2020, s. 63).

I innledende fase av forskningen har vi lest flere relevante artikler, nyhetsartikler, deltatt på seminarer og hatt innledende samtaler med fagpersoner. I denne fasen har vi fått forståelse for at det er banker og store eller børsnoterte selskaper som høyst sannsynlig er de aktørene som kommer til å påvirke de små og mellomstore bedriftene mest når det gjelder bærekraftsrapportering. Vi velger derfor å hente våre informanter fra to interessentgrupper – store eller børsnoterte selskaper og banker. Videre legger vi til et kriterium om at selskapene og bankene skal være pålagt rapportering etter en eller flere krav til bærekraftsrapportering. Samlet har vi følgende kriterier:

- 1) Selskaper og banker som har små og mellomstore bedrifter som kunder eller leverandører.
- 2) Selskaper og banker som er eller vil bli underlagt en eller flere av følgende regelverk: regnskapsloven § 3-3c, åpenhetsloven, lov om bærekraftig finans (herunder taksonomien) og CSRD.

Vi har vurdert at selskaper som er underlagt krav til bærekraftsrapportering er relevante som informanter ettersom slike selskaper ofte har små og mellomstore bedrifter som en del av sin verdikjede (Ernst et al., 2022, s. 10). Vi har også vurdert at selskaper som ikke selv er direkte lovpålagt å rapportere på bærekraft kan være relevante dersom de er en del av store konsern der morselskapet er direkte underlagt kravene til bærekraftsrapportering. Bankene er også vurdert å kunne ha en betydelig påvirkningskraft på de små og mellomstore bedriftene når det gjelder bærekraft og derfor relevante som informanter. Vi har i tillegg tatt med noen nøkkelinformanter da vi vurderer de som personer som innehar mye kunnskap og kvalifiserte meninger om det vi prøver å undersøke (Johannessen et al., 2020, s. 69).

Neste steg i utvalgsprosessen er å velge ut personer fra disse utvalgsgruppene som faktisk skal delta i vår undersøkelse. Dette er i tråd med utvalgsstrategien «purposeful sampling» (Johannessen et al., 2020, s.58, Lune & Berg, 2017, s.39). Som en del av denne vurderingen ser vi det hensiktsmessig å velge ut de personene med en stilling som innebærer at de innehar nødvendige kunnskap om bærekraft og bærekraftsrapportering. Vi har derfor siktet oss inn på informanter med rolle som bærekraftsansvarlig eller lignende hos sine arbeidsgivere. Bærekraftsansvarlige har typisk ansvar fo

til etterlevelse av rapporteringskravene, effektivisering gjennom arbeid knyttet til bærekraftstrategi og ikke minst arbeid knyttet til innovasjon til mer bærekraftige produkter eller tjenester (Eitrem & Meidell, 2021, ss. 74-75). Fra gruppen fagpersoner har vi tatt utgangspunkt i de som har tittel knyttet til bærekraft eller som vi vet har snakket mye om bærekraft på seminarer og media.

Begrepsavklaring:

I Tabell 3-1 avklares vår definisjon av ulike grupper av informanter som benyttes i avhandlingen:

Tabell 3-1- Valg av informanter-begrepsavklaring

Begreper	Avklaring
Selskaper	<ul style="list-style-type: none"> • Selskaper som etter EUs definisjon er store samt børsnoterte selskaper. • Selskaper som er en del av store konsern, hvor morselskapet er pliktig til å rapportere på bærekraft.
Banker	<ul style="list-style-type: none"> • Banker som er store eller som har egne bærekraftsansvarlige/bærekraftsledere
Fagpersoner	<ul style="list-style-type: none"> • Enkelte personer som har mye kunnskap og erfaring om bærekraftsrapportering, inkl. de nye rapporteringskravene.

3.3.2 Rekruttering

Ved vurdering av hvilke personer vi skal rekruttere fra de ulike målgruppene, har vi tatt utgangspunkt i hensiktsmessighet. Som rekrutteringsmetode har vi benyttet personlig kontakt via e-post. Vi har brukt internett for å søke på personene med de kjennetegnene og kriteriene vi mener er relevant for vår undersøkelse. Samtidig har vi tatt hensyn til praktiske forhold i vurderingen av hvilke metoder og analyser som man skal benytte seg av for å finne svar på problemstillingen (Tjora, 2012, s. 30). For eksempel har vi opplevd at noen av de vi har kontaktet ikke er tilgjengelig. Manglende tilgjengelighet har i vår tilfelle både skyldes at vi ikke har mottatt svar på forespørsler om intervju, at aktuelle kandidater har takket nei fordi de ikke har tid, eller at vi ikke har klart å spore potensielle informanter med relevante stillinger i de ulike gruppene. Under noen av våre intervjuer har vi fått anbefalinger fra våre informanter om andre potensielle og relevante personer vi kan kontakte. Denne rekrutteringsmetode ligner på den som kalles for «snøballmetoden» (Johannessen et al., 2020, s.71, Lune, H., & Berg, B. L., 2017, s.39).

3.3.3 Utvalgsstørrelse

Antall informanter i kvalitative studier avgjøres subjektivt ved å vurdere hvor mange informanter man trenger for å finne svar på forskningsspørsmålene (Brinkmann & Kvale, 2015, s. 140). Ved en subjektiv vurdering tenkte vi at tre informanter fra hver utvalgsgruppe holder, men vi har på forhånd ikke låst oss til tre per gruppe i tilfelle det skal vise seg underveis at vi må ha flere for å få nok data. Vi opplevde derimot at etter to intervjuer for både utvalgsgruppen bank og fagpersoner, fikk vi omtrent det samme svaret fra den tredje informanten. Johannessen et al. (2020) kaller denne situasjonen for metningspunkt som gir en slags tommelfingerregel på når forskeren kan si at antall intervjuer er nok. Det innebærer at forskeren ikke lenger får nye informasjon etter et visst antall intervjuer (Johannessen et al., 2020, sr.74). Hos selskaper har svarene vi har mottatt på de tre første intervjuene hatt stor variasjon, i hovedsak på grunn av ulik størrelse på selskapene og bransje. Dette har gjort at hver ny informant har kommet med ny og relevant informasjon og vi har derfor ikke følt at undersøkelsen har blitt «mettet» etter bare tre informanter. Derfor har vi valgt å øke antall informanter i denne utvalgsgruppen fra 3 til 6. Vi mener at vi får mest mulig innsikt og informasjon dersom vårt utvalg blant selskapene har noe variasjon i erfaringer og perspektiver på fenomenet som studeres. Vi har dermed endt opp med 3 informanter fra fagpersoner, 3 informanter fra bank og 6 informanter fra selskaper.

Tabell 3-2 viser de informantene som vi har rekruttert og som har takket ja til intervju.

Tabell 3-2 Informanter

Informant	Kategori	Type selskap	Stilling	Lovpålagt krav til bærekraftsrapportering
A1	Selskap (entreprenør)	Børsnotert entreprenør	Bærekraftsdirektør	Åpenhetsloven fra 2022 CSRD og taksonomi fra 2024
A2	Selskap (teknisk entreprenør)	Stort selskap	Bærekraftsansvarlig	Åpenhetsloven fra 2022 CSRD og taksonomi fra 2026
A3	Selskap (eiendomsutvikling)	Datter av børsnotert	Bærekraftsansvarlig	Åpenhetsloven fra 2022
A4	Selskap (energisektor)	Stort selskap	Bærekraftsansvarlig	Åpenhetsloven fra 2022 CSRD og taksonomi fra 2025
A5	Selskap (entreprenør)	Stort selskap, datter av børsnotert	Prosjekteringsleder	Taksonomi og CSRD fra 2025 Åpenhetsloven fra 2022

A6	Selskap (industri)	Børsnotert	Bærekraftsansvarlig	Åpenhetsloven fra 2022 CSRD og taksonomi fra 2025
B1	Bank	Stor bank	Bærekraftsansvarlig	Åpenhetsloven fra 2022 CSRD og taksonomi fra 2024
B2	Bank	Mellomstor bank	Bærekraftsansvarlig	Åpenhetsloven
B3	Bank	Stor bank	Bærekraftsansvarlig	Åpenhetsloven CSRD og taksonomi fra 2024
C1	Fagperson	Forening	Bærekraftsrådgiver	IA
C2	Fagperson	Forening	Bærekraftsrådgiver	IA
C3	Fagperson	Rådgivning	Ledende stilling bærekraftig finans	IA

3.4 Innsamling av data

Den mest vanlige metoden for datainnsamling innenfor kvalitativ metode er kvalitative intervjuer (Johannessen et al., 2020, s. 105). Formålet med bruk av kvalitative intervjuer i en eksplorerende studie er å oppnå forståelse av informantens erfaringer og kunnskap om det aktuelle temaet som undersøkes (Saunders et al., 2016, s. 171). Dette samsvarer i stor grad med formålet med vår studie. Vi har derfor valgt å benytte kvalitative intervjuer som datainnsamlingsmetode.

Vi må i neste omgang vurdere på hvilken måte vi skal strukturere de kvalitative intervjuene. Vi finner det mest hensiktsmessig å benytte semistrukturerte intervjuer fordi vi ønsker at intervjuene skal dekke temaer som er relevante for å besvare våre forskningsspørsmål (Saunders et al., 2016, s. 374). Semistrukturerte intervjuer tillater bruk av oppfølgingsspørsmål, noe som betyr at informantene vil ha mulighet til å gå mer i dybden på temaer, forklare ytterligere og diskutere deres kunnskap og erfaringer (Saunders et al., 2016, s. 378). I en eksplorativ studie slik som vi utfører anser vi muligheten til dette som svært viktig.

Forberedelse til intervjuprosessen har inkludert utforming av intervjuguide (Brinkmann & Kvale, 2015, s. 156). Vi har laget en tematisk inndelt intervjuguide, hvor det er laget et forslag til spørsmål innenfor de ulike temaene (Brinkmann & Kvale, 2015, s. 156). Ettersom vi har inndelt våre informanter i tre ulike grupper, har vi utformet tre ulike intervjuguides. Vi har ansett dette som hensiktsmessig fordi våre tre grupper av informanter representerer tre ulike perspektiver. Alle intervjuguides inneholder de samme temaene. Vi påser også at vi bruker de samme begrepene i alle intervjuene, dette for å øke sannsynligheten for at våre informanter tolker spørsmålene på omtrent

samme måte og øke kvaliteten. Spørsmålene vil også hjelpe oss til å kategorisere innsamlet data på en enklere måte (Johannessen et al., 2020, s.159). Se intervjuguidene i vedlegg 2, 3 og 4.

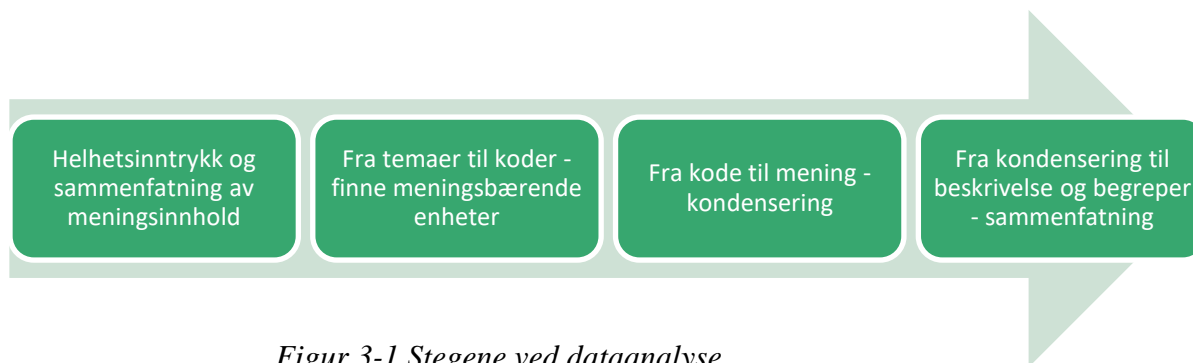
Med unntak av ett intervju, er alle intervjuer utført via Microsoft Teams. For å dokumentere utførte intervjuer har vi tatt opptak av intervjuene ved bruk av Nettskjema Diktafon, en kryptert applikasjon for opptak fra Nettskjema. Bruk av lydopptak var fordelaktig fordi dette gjorde at vi kunne fokusere på samtalen, samtidig som vi var trygge på at vi fikk med oss alt som ble sagt. På den måten vil vi være i stand til å skape en god flyt i samtalene, stille oppfølgingsspørsmål og skape trygge rammer for intervjuet (Tjora, 2012, s. 137). For informanter som ikke har ønsket opptak har vi tatt notater. I dette tilfellet har vi gjort etterarbeid til intervjuet umiddelbart etter studien (Johannessen et al., 2020, s. 118). Etterarbeidet inkluderte å skrive ut stikkordnotater fra intervjuet i hele setninger, notere ned bestemte budskap og utsagn som informanten hadde. I vårt utvalg var det kun en informant som ikke ønsket opptak.

3.5 Analyse av data

Etter at intervjuene er utført har vi store mengder data til bruk i analysene. Vi har benyttet analyse av mening som metode for å analysere våre resultater. Dette innebærer at vi fokuserer på meningen av hva som blir sagt (Brinkmann & Kvale, 2015, s. 222).

Det første steget i analysedelen er å gjøre om våre lydopptak til tekst. Dette kalles for transkribering av data og betyr i dette tilfellet at man gjør om en muntlig tale til skriftlige ord. Transkribering av intervju forutsetter at intervjuet er tatt opp og at lydopptaket er av tilstrekkelig god kvalitet, uten for mye bakgrunnsstøy (Brinkmann & Kvale, 2015, s. 205). Transkriberingen ble utført ved at vi har hørt på lydopptakene fra Nettskjema og løpende skrevet ned det som ble sagt i Word. De fleste intervjuene varte mellom 45 min og 60 min, dette var derfor en svært tidkrevende prosess. Transkriberingen resulterte i store mengder tekst, hvorav store mengder tekst som ikke er relevant i videre analyser. Vi har derfor fjernet denne typen data, sammen med støy som presentasjon av informant og oss selv, snakk om masteroppgaven eller lignende irrelevante temaer. Etter at unødvendig data var fjernet, gikk vi i gang med tematisering av innsamlet data. Videre benyttes den

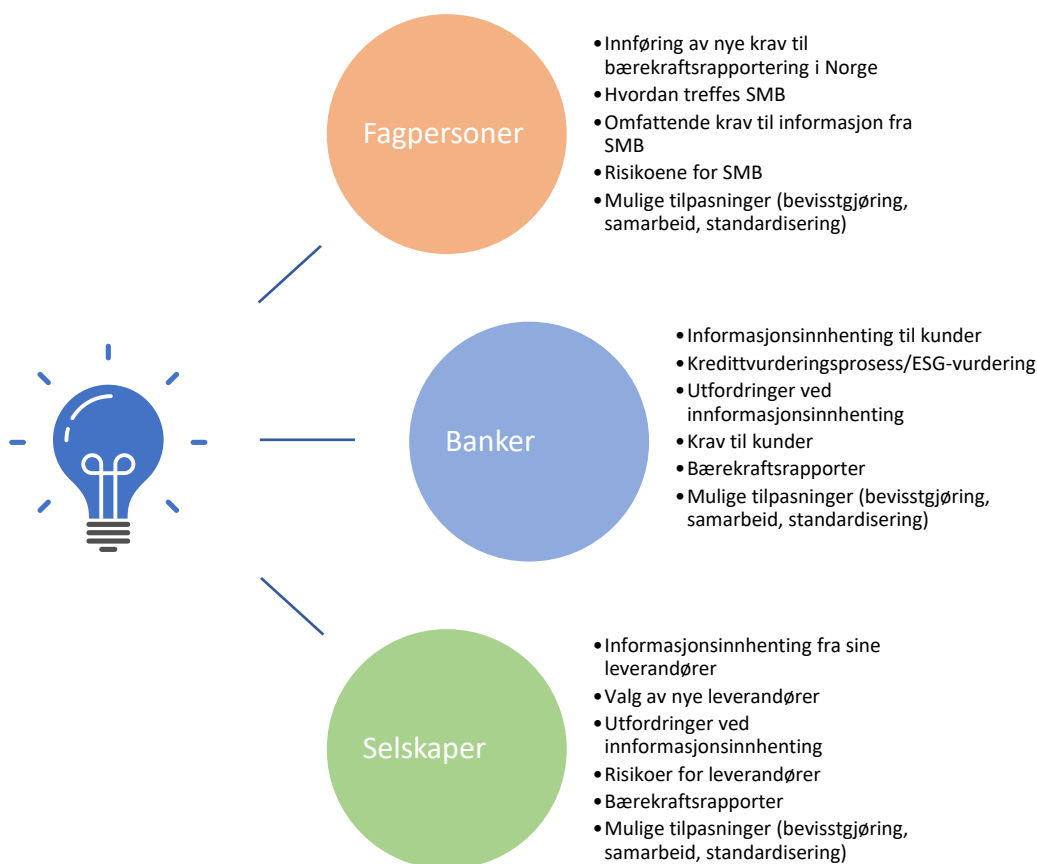
overordnede fremgangsmåten for dataanalyse som presentert i Figur 3-1 (Johannessen et al., 2020, kap. 10). Den består av fire steg:

Figur 3-1 Stegene ved dataanalyse

3.5.1 Tematisering av data

Vi har utført tematisering av data ved å gå gjennom våre data og løpende identifisere temaene som våre informanter snakket om. Siden våre intervjuguiden for hver informantgruppe er nokså like, får vi også fram ganske like temaer fra alle informantgruppene. Intervjuguiden brukes dermed som utgangspunkt når vi skal kategorisere datamaterialet fra informantene (Johannessen et al., 2020, s.159). Vi har identifisert følgende temaer fra vår datainnsamling som vist i Figur 3-2.

Figur 3-2 Identifiserte temaer fra ulike grupper av informanter

Vi har videre vurdert at vi må gå gjennom datamaterialet ytterligere for at vi skulle kunne avdekke mønstre. Dette gjør vi ved hjelp av koding. Før vi sletter irrelevant data, har vi opprettet koder i form av farger. Våre koder er basert på temaer som omtalt i forrige avsnitt. Koder kan defineres som *ord og uttrykk som beskriver avsnitt eller enda mindre utsnitt i datamateriale* (Tjora, 2012, s. 179). For eksempel har vi i steget som presentert over identifisert et tema knyttet til risikoer for små og mellomstore bedrifter som følge av at større foretak (inkl. banker) stiller krav til de mindre bedriftene. Vi har markert ulike koder med farger.. Vi har da et fokus på innholdet i datamaterialet, slik at vi leser dataene bokstavelig eller ordrett og analyserer selve teksten (Johannessen et al., 2020, s. 159). Vi har deretter sammenlignet fargekodet datamateriale for hver informant for å identifisere hvilke fellestrekk de har og hvilke nye temaer som er interessant å ta med videre. Når denne prosessen var gjennomført, klargjorde vi for redusering av vårt datamateriale.

3.5.2 Datareduksjon

Basert på de transkriberte intervjuene og tematiseringen har vi utført datareduksjon til bruk i videre analyser. Med datareduksjon menes en reduksjon av mengden data gjennom å systematisere, strukturere og få oversikt over data (Johannessen et al., 2020, s. 157). Dette steget utførte vi ved å hente ut de fargekodete tekstene fra de transkriberte intervjuene og systematiserte disse i et Excel ark. Excel arket var strukturert slik at vi hadde de ulike kodene som kolonner, og de ulike informantene som rader. Under denne prosessen har vi også justert på hovedtemaer og undertemaer ettersom noen av temaene enten henger tett sammen med andre temaer eller at det er mer hensiktsmessig å dele opp et tema. Dette har hjulpet oss å organisere vårt valg av temaer slik at vi ikke endte opp med for mange temaer eller undertemaer.

Etter organisering og kategorisering av vårt datamaterial har vi kommet fram til følgende hovedtemaer:

- Fremtidige krav og forventninger til SMB som følge av interessentens krav til bærekraftsrapportering
- Informasjonsinnhentingsprosessen
- Utfordringer (barrierer)
- Risikoer for SMB
- Mulige løsninger og tilpasninger for SMB
- Betydning av bærekraftsrapporter

Etter at vi har fylt inn informantenes utsagn på en kategorisert måte i Excelfilen, har vi skrevet ut i Word og systematisert ytterligere. Vi har da kontrollert at det vi har fått ut av datamaterialet er fremdeles i samsvar med innholdet av hele datamaterialet før kodingen ble utført, det vil si at vi har sikret at de utvalgte dataene ikke gir en annen mening eller budskap når de er tatt ut fra sin opprinnelige sammenheng.

3.6 Vurdering av data – forskningskvalitet

Vurdering av forskningskvalitet for kvalitativ forskning er et omdiskutert tema, og det er stor uenighet om kvalitetskriterier som validitet og reliabilitet er relevant for kvalitative forskningsprosjekter (Bell et al., 2022, s. 368). Vi velger likevel å benytte de anerkjente forskningskvalitetskriteriene validitet og reliabilitet til å drøfte kvaliteten på vårt prosjekt.

3.6.1 Validitet

Et viktig kvalitetskriterium i forskning innenfor økonomisk administrative fag er validitet (Bell et al., 2022, s. 48). Validitet er et uttrykk for gyldigheten av data og brukes til å vurdere i hvilken grad dataen som benyttes kan brukes til å representere den faktiske virkeligheten som studeres (Johannessen et al., 2020, s. 43). I kvalitativ forskning er det i hovedsak intern og ekstern validitet å anse som de viktigste kriteriene for forskningskvalitet (Bell et al., 2022, s. 50). I det videre vil vi redegjøre for betydningen av disse og drøfte kvaliteten av vårt forskningsprosjekt basert på de ulike kriteriene for validitet.

3.6.1.1 Intern validitet (troverdighet) og begrepsvaliditet

Vurdering av vår studies interne validitet handler om å vurdere om vi observerer og undersøker er det vi sier at vi undersøker (Bell, Harley, & Bryman, 2022), s. 368). Det er i denne forbindelse hensiktsmessig å vurdere om studiens fremgangsmåte er egnet til å besvare studiens problemstilling og om funnene representerer den faktiske virkeligheten (Johannessen et al., 2020, s. 250). For å sikre god intern validitet har vi gjennom hele studien utført forskning i tråd med anerkjent forskningspraksis, blant annet gjennom bruk av eksplorerende forskningsdesign og semistrukturerte intervjuer. Eksplorerende forskningsdesign tillater noe justering av prosessen underveis, dersom dette er funnet hensiktsmessig ut fra studiens formål. Vi finner det derfor ikke som en trussel mot den interne validiteten at vi har gjort enkelte justeringer av spørsmål og temaer

underveis. Dette fordi vi løpende har erfart hvilke spørsmål, spørsmålsstillinger og temaer som er mest formålstjenlig for å besvare problemstillingen.

Vi finner også enkelte forhold som svekker den interne validiteten. Sannsynligheten for troverdige resultater øker ved bruk av flere teknikker som datainnsamlingsmetode (Johannessen et al., 2020, s. 250). Vi har som nevnt kun benyttet semistrukturerte dybdeintervjuer i denne studien. Vi kan se for oss at dokumentstudier av selskapenes og bankenes atferdskode for leverandører og bankenes skjemaer for kredittvurdering av sine kunder hadde kunne styrket troverdigheten til studien. Vi har forsøkt å få informantene til å komme med eksempler som støtter det de sier at de gjør. For å styrke troverdigheten kunne vi også ha tilbakeført resultatene til informantene og bedt om bekreftelse på disse (Johannessen, 2020, s. 250).

En svakhet knyttet til studiens interne validitet er knyttet til begrepsbruk, noen ganger omtalt som begrepsvaliditet. Vi har ikke inkludert begrepsdefinisjoner i spørsmålsstillingen, noe som kan medføre feil tolkning av spørsmålet, fordi alle informantene har ulike perspektiver og erfaringer som kan forstyrre tolkningen av et begrep. Bruk av kvalitative, semistrukturerte intervjuer tillater at informanten å stille spørsmål om betydningen av begreper som vi benytter. Dersom noe var uklart i informantenes resonnementer har vi også stilt oppfølgingsspørsmål for å sikre at vi har forstått riktig. Vi har også forsøkt å unngå ledende spørsmål og spørsmål som er preget av våre egne holdninger, i stedet har vi hatt åpne, utforskede spørsmål hvor våre informanter har svart med deres tanker og erfaringer om temaet. Høy grad av validitet krever at vi har fått innsikt til informantens kunnskap og erfaringer (Saunders et al., 2016, s. 381). Det krever at informanten ikke holder tilbake informasjon eller gir bare delvis riktig informasjon.

3.6.1.2 Ekstern validitet (overførbarhet)

En studies eksterne validitet avgjøres av studiens muligheter til å bli generalisert til andre sammenhenger enn den spesifikke konteksten som foreligger i studien (Bell et al., 2022, s. 49). I vurderingen av studiens eksterne validitet er det sentralt å vurdere i hvilken grad våre grupper av informanter er representative for sin kategori slik at svarene deres kan brukes i andre sammenhenger eller andre utover vårt utvalg (Johannessen et al., 2020, s.251). Vi har valgt ut informanter som vi har fått indikasjoner på at har stor kompetanse på bærekraftsrapportering. Som

følge av at vi ikke har valgt å intervjuere selskaper fra ulike bransjer og ulike geografiske lokasjoner, svekkes utvalgets representativitet i populasjonen. Samtidig har vi en liten utvalgsstørrelse.

Valgt utvalgsstørrelse på 12 informanter er potensielt ikke tilstrekkelig som et representativt utvalg for å skulle undersøke selskapers og bankers påvirkning på små og mellomstore bedrifter. Det er i tillegg kun 9 av informantene som representerer selskaper og banker som står i en posisjon hvor de kan påvirke små og mellomstore bedrifter. Liten utvalgsstørrelse medfører at vi ikke får innhentet nok data til å kunne si noe om hvordan hele gruppen av selskaper og banker kan påvirke de små og mellomstore bedriftene. Hvis den eksterne validiteten skulle vært styrket hadde vi måttet utføre intervju av vesentlig flere informanter, gjerne tilfeldige utvalg fra et bredere utvalg av bransjer, størrelser og geografiske lokasjoner.

En trussel mot den eksterne validiteten er at vi risikerer å få et resultat som viser overdreven viktighet av bærekraft. Som nevnt i vår utvalgsmetode har vi benyttet nettsider og seminarer for å identifisere informanter til vår studie og dette har medført at vi kun har valgt informanter fra et utvalg selskaper og banker som er svært opptatt av bærekraft og bærekraftsrapportering. Utvalgsmetoden medfører at vi kan få et utvalg som er mer fokusert på bærekraft enn resten av populasjonen, og at vi dermed får resultater som overvurderer betydningen av bærekraft. Et slikt forhold svekker generaliserbarheten til studien. Det hadde også vært styrkende for den eksterne validiteten i studien at vi hadde intervjuet flere bedrifter som ikke er så langt fremme på bærekraft og bærekraftsrapportering. Vi er også oppmerksomme på at våre studier er utført i en periode før EUs taksonomi og CSRD har blitt implementert hos flestparten av selskapene og bankene, dette kan begrense verdien av studien for å også gjelde en for fremtidige år, hvor disse regelverkene er fullstendig implementert i det norske næringslivet.

Selv om vi også ser på det faktum at våre informanter og bedriften de representerer er svært engasjert i bærekraft og bærekraftsrapportering som en faktor som svekker den eksterne validiteten, vurderer vi det også som en styrke for den eksterne validiteten. At vi har intervjuet informanter som er aktivt involvert i bærekraft og bærekraftsrapportering hos sine arbeidsplasser, øker sannsynligheten for at de har en dyp forståelse av temaet og perspektiver som de kan dele med oss. Siden informantene er i forkant av utviklingen innenfor bærekraftsrapportering, kan de

fortelle noe om hvilken retning utviklingen går. Deres kunnskap og erfaringer er med på å øke nøyaktigheten og relevansen av den utførte studien, som øker den eksterne validiteten.

3.6.2 Reliabilitet (pålitelighet)

Reliabilitet handler om hvorvidt metode for datainnsamling og dataanalyse som er benyttet vil gi det samme resultatet dersom studien ble utført på nytt (Bell, Harley, & Bryman, 2022), s. 48) Det er imidlertid ikke enkelt å få til det da metoder for datainnsamlingen ved en kvalitativ undersøkelse kan være preget av forhold og begrensninger som er kun til stede akkurat når datainnsamlingen er utført (Saunders et al., 2016, s.382). Under vil vi drøfte forhold som styrker og svekker studiens interne og eksterne pålitelighet.

3.6.2.1 Ekstern reliabilitet

Den eksterne påliteligheten avgjøres av studiens evne til å bli repetert. Vi har i denne forbindelse grundig redegjort for de prosessene som er benyttet i forskningen, og vi har gitt leseren en grundig beskrivelse av konteksten (Johannessen et al., 2020, s. 260). Dette inkluderer vedlagte intervjuguider med temaer og forslag til spørsmål som vi har benyttet under datainnsamlingen. Vi har vært spesielt påpasselig med å beskrive kontekstuelle forhold som er i bakgrunnen for våre valg, blant annet bakgrunn for valg av informanter og forskningsdesign. Dette gjør forskningsprosessen mulig å spore og dermed gjøre det enklere for en annen forsker å skulle utføre den samme undersøkelsen. Med dette styrkes studiens eksterne reliabilitet.

Samtidig er temaet som undersøkes er ganske nytt samt delvis fremtidsrettet, ser vi at forholdene kan endre seg avhengig av den nye informasjon som kommer. Vi tror dermed at dersom en annen bruker det samme fremgangsmåte som vi har brukt, er det en stor sannsynlighet for at spørsmålene som blir stilt eller valg av informanter blir noe annerledes enn det vi har gjort, slik at det fremkommer nye funn som kan endre resultatet. Dette svekker den eksterne reliabiliteten.

Vi har benyttet oss av semistrukturerte intervjuer, som medfører at våre intervjuer i stor grad var preget av den løpende samtalen som vi hadde med informantene. Selv om vi hadde planlagt hvilke spørsmål vi skal stille, var det ikke alltid slik at vi stilte spørsmålene i den nøyaktig samme ordlyden som vi planla. Dette medfører en svekkelse av reliabiliteten som følge av at det blir vanskelig å repetere da situasjonen er preget av forholdene der og da (Saunders et al., 2016, s.382). Risikoen er

i hovedsak knyttet til at de spørsmålene som vi faktisk stiller er preget av vår egen erfaringsbakgrunn eller subjektive meninger om temaet, eller at informanten tilpasser sine svar til situasjonen og egne personlige meninger. Dette kan potensielt skje hvis en informant ønsker å vise et bedre bilde av sin virksomhet enn det som faktisk er tilfellet. Vi risikerer dermed at våre spørsmål og informantenes svar var preget av «participant bias» og «researcher bias», som utgjør en trussel mot den eksterne reliabiliteten til studien (Saunders, 2016, s. 192). Siden våre intervjuer er anonymisert og vi utelater detaljer som kan spore hvilket selskap som informanten representerer, vurderer vi at det ikke foreligger spesielle incentiver for en informant til å presentere sin organisasjon på en bedre måte enn virkeligheten. Det kan derimot være en potensiell begrensning at informanten ikke ønsker å dele sensitiv forretningsinformasjon om deres drift.

For å redusere trusselen knyttet til informantenes subjektive meninger, har vi under transkriberingen sørget for at slike data er fjernet og ansett som irrelevant. Vi har også diskutert tolkningen av eventuelle utsagn fra informantene som fremstod som uklare eller om vi har vært usikre på om dette er et subjektivt eller objektivt utsagn. Tilsvarende har vi underveis i intervjuene fulgt opp med avklarings spørsmål dersom det er uklart om informanten faktisk svarer på spørsmålet som vi stiller, slik at vi sikrer at vi får svar på alle spørsmålene fra alle informantene (Johannessen et al., 2020, ss.111-113). Vi har også sørget for profesjonell fremstilling og har visst nøytralitet i alle våre intervjuer.

3.6.2.2 Intern reliabilitet

Den interne reliabiliteten i studien avhenger av i hvilken grad svarene er konsistente og at vi har konsistente fortolkninger av svarene gjennom prosjektet (Bell, Harley, & Bryman, 2022), s. 369). Dette kan sammenlignes med begrepet «Intersubjective reliability» (intersubjektivitet på norsk) som går ut på hvorvidt andre forskere som jobbe med det samme metode og data, kommer med det samme konklusjonene (Lune, H., & Berg, B. L., 2017, s.177). Denne typen reliabilitet styrkes ved at vi er to personer som utfører intervjuene, og på denne måten kan vi løpende bekrefte at vi har de samme fortolkningene av det som våre informanter sier. Dette gir oss muligheter til å sikre korrekt tolkning. For å øke den interne reliabiliteten kunne vi også ha bedt mer erfarne personer på området tolke våre resultater, men dette har vi ikke gjort

Overordnet vurderer vi at studiens reliabilitet er god. Vi har identifisert trusler som kan påvirke vår studie og har underveis i prosessen benyttet metoder for å håndtere disse truslene. Vi mener

derfor at studiens pålitelighet er sterk, men ser en iboende svakhet i at det ikke er mulig å fryse de bestemte forholdene under intervjuene, for eksempel tidsperioden de er utført i. I det siste delkapittelet vil vi ta for oss de etiske vurderingene vi har foretatt underveis i prosjektet, hovedsakelig personvern.

3.7 Forskningsetikk og personvern

Alle som gjennomfører forskning, herunder studenter og andre aktører, har ansvaret for å ivareta forskningsetikken (De nasjonale forskningsetiske komiteen, 2021). Det innebærer blant annet at forskningen organiseres og gjennomføres på en forsvarlig måte. I forbindelse med dette har Den nasjonale forskningsetiske komite for samfunnsvitenskap og humaniora (NESH) vedtatt forskningsetiske retningslinjer (De nasjonale forskningsetiske komiteen, 2021). Det innebærer at vi tar ansvaret for at vår forskning er i henhold til disse retningslinjene. Vi vil også understreke at formålet med intervjuene ikke inkluderer innsamling av sensitive opplysninger.

3.7.1 Samtykke gjennom informasjonsskriv

Vi har sørget for at våre informanter har gitt samtykke gjennom informasjonsskriv, der vi blant annet informert om tema for vår undersøkelse, problemstilling, behandling av personopplysninger samt metoder vi skal bruke for selve intervjuet. Informantene har i dette informasjonsskrivet signert på at de samtykker til intervju, at de godkjenner opptak gjennom kryptert app og at intervjuet transkriberes. Samtykke er en av de viktigste forskningsetiske retningslinjene når det gjelder å ta hensyn til personvern (De nasjonale forskningsetiske komiteen, 2021). Forskningsetiske retningslinjer sier at samtykke er nødvendig selv om det ikke skal innhentes personopplysninger eller sensitiv informasjon om informantene. I forkant av datainnsamlingen har vi sørget for å registrere vårt forskningsprosjekt hos Norsk senter for forskningsdata (NSD) som fra 01.januar 2022 er blitt en del av Sikt – Kunnskapssektorens tjenesteleverandør (Norsk senter for forskningsdata (NSD), u.å). Informasjonsskrivet som inneholder samtykkeerklæring, er lagt ved som vedlegg

3.7.2 Lydopptak

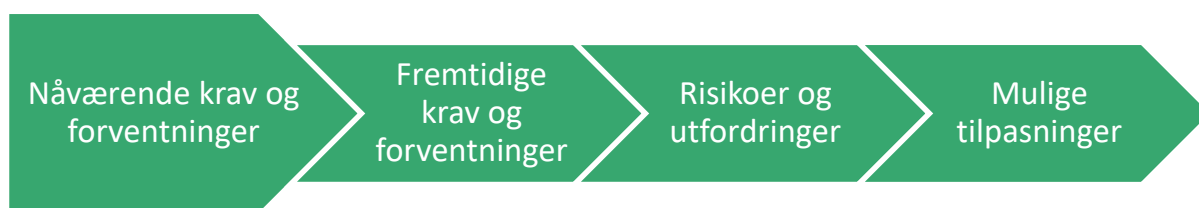
Vi har ved bruk av informasjonsskriv sikret at våre informanter godkjenner at vi tar opp intervjuene. Det var kun en informant som ikke samtykket til opptak og dette har vi respektert. Når man tar opptak, samler man samtidig inn personopplysninger (Johannessen et al., 2020, s. 118). Personopplysningene gjelder både innholdet i samtalen, men også stemmen til personen som man

tar opptak av (Datatilsynet, 2020). Det er derfor viktig å informere informantene om dette og avklare hvordan personopplysningene blir behandlet og anonymisert. I forkant av hvert intervju har vi opplyst at vi tar opp samtalen ved bruk av en kryptert app (Nettskjema Diktafon) som er koblet til vårt forskningsprosjekt registrert i Nettskjema.no. Det er kun forskere som har tilgang til prosjektet i nettskjema.no. Vi har derfor sørget for å slette lydopptakene når vi er ferdig med transkriberingene.

4 Presentasjon av funn

I dette kapitlet vil vi presentere våre funn fra dybdeintervjuene. Kapitlet er basert på den tematiske analysen som er utført i forbindelse med analysen av intervjuene. Vi har derfor delt opp presentasjonen av funnene basert på de ulike temaene over og har i enkelte tilfeller slått temaene sammen hvis det er stor sammenheng mellom temaene. I denne delen av avhandlingen vil vi kun henvise til informasjon som har fremkommet under datainnsamlingen. Det vil si at vi kun henviser til våre transkriberte intervjuer med informantene som kilder.

4.1 Nåværende forventninger og krav til informasjon

Figur 4-1 Nåværende krav og forventninger

Vi vil i dette delkapitlet redegjøre for våre funn knyttet til hvilke krav og forventninger som større selskaper har til sine leverandører og som banker har til sine lånekunder i dag. Vi vil begynne med en innledning hvor vi oppsummerer våre informanternes bærekraftsrapportering, deretter presenteres de to ulike formålene med informasjonsinnhenting som vi har avdekket. Det første gjelder informasjonskrav i forbindelse med bærekraftig leverandørkjede og det andre gjelder bærekraft i kredittvurderingsprosessen. Videre vil vi presentere funn knyttet til hvilke bedrifter som omfattes og hvordan prosessen for informasjonsinnhenting foregår.

4.1.1 Innledende funn

Intervjuene har foregått i perioden januar til mars 2023. Det betyr at kravene etter CSRD ikke har trådt i kraft, mens åpenhetsloven og lov om bærekraftig finans har trådt i kraft uten at første rapporteringsfrist har passert. Følgelig rapporterer de fleste selskapene på regnskapsloven § 3-3c, og de aller fleste utarbeider bærekraftsrapporter etter GRI eller lignende standarder. I tillegg benyttes ulike frivillige rammeverk for bærekraftig drift (slik som TCFD og United Nations Global Compact) og flere av foretakene utarbeider klimagassregnskap for enkelte prosjekter eller

produkter. De har også begynt å forberede seg på rapportering etter åpenhetsloven og lov om bærekraftig finans.

4.1.1.1 Bærekraftig leverandørstrategi

Som en del av selskapenes arbeid med bærekraft har de mål og tilhørende strategier for sin leverandørkjede. Dette fokuset på leverandørkjeden skyldes at 1) selskapene har satt seg ambisiøse mål knyttet til utslipp og mye av foretakenes klimagassutslipp kommer fra leverandørene 2) det foreligger en del skjult risiko knyttet til leverandørkjeden og 3) enkelte nåværende og fremtidige regelverk har et stort verdikjedefokus, som krever at selskapene har en viss grad av kontroll på sin verdikjede. Flere av informantene nevner konkrete mål som de har knyttet til sin leverandørkjede. For eksempel forteller Informant A1 om at deres mål er å ha en utslippsfri leverandørkjede og forventer at deres vesentligste leverandører har de samme målsettingene som de har knyttet til utslipp. Informant A2 nevner at de har som mål å innhente dokumentasjon for produktene helt ned til råvarenivå for å kunne regne ut klimagassutslipp. De fleste informantene fra selskaper mener at det er stort forskjell mellom ambisjon og praksis knyttet til bærekraftige leverandørkjeder, dette på grunn av at det er krevende å innhente ønsket dokumentasjon og at informasjonen som de mottar er av varierende kvalitet.

4.1.1.2 Bærekraft i kredittvurderingsprosessen

ESG (Environmental, Social and Governance) vurdering er en vurdering som bankene gjennomfører som en del av kredittvurderingsprosessen av sine kunder. I forbindelse med kredittvurderingsprosessen innhenter bankene en del informasjon som de skal bruke til risikovurdering. Risikoene kan være knyttet til betjeningsevnen, omdømmerisiko for banken og andre typer risikoer som ikke knytter seg til økonomisk tap. Den brukes også til å vurdere fysisk klimarisiko, altså hvor utsatt virksomheten er for vær og klima, og overgangsrisiko, som handler om risikoen knyttet til for eksempel omstilling til en mer bærekraftig virksomhet. Formålet med ESG risikovurdering av kunder er å redusere utlånsrisikoen for banken.

4.1.2 Forventninger og krav om bærekraftsinformasjon

Tabell 4-1 oppsummerer sentrale sitater om krav og forventninger som selskapene og bankene stiller til sine leverandører og lånekunder. Tabellen er fordelt på forventninger til små og mellomstore bedrifter som leverandør og som bankkunde.

Tabell 4-1 Direkte sitater om dagens krav og forventninger til leverandører og lånekunder

Selskap	Dagens krav og forventning til leverandører, som følge av bærekraftsrapportering
A1	Har ikke samtykket til lydopptak dermed blir ikke informanten sitert.
A2	«Vi sender ut spørsmål i tråd med vår atferdskode for leverandører, som har da våre prinsipper for arbeidsforhold, miljø, menneskerettigheter veldig tydelig definert av hva det de må klare å etterleve.» «De får spørsmål om miljøarbeidet sitt, om sosiale forhold, om hvilke underleverandører de bruker, om hva slags materiale de bruker, hva slags klimagassutslipp materialene har, hvordan de jobber med HMS og arbeidsmiljø.»
A3	«Vi sender undersøkelser der vi ikke spør spesifikt om materialforbruk, men at vi spør om hvordan de jobber med bærekraftstemaer. Tanken på sikt er at vi kanskje får det litt inn i kontraktene, og at vi kan faktisk stille spesifikke krav, men det er ikke noe å hente på å innhente noe om materialnivået i dag.» «Når det gjelder åpenhetsloven så henter vi informasjon om våre leverandører, og så stiller vi noen spørsmål om hvordan de håndterer sine. Men nå i første omgang, siden dette er første året vi rapporterer på det, så stopper vi på første ledd.»
A4	«vi har en slags innkjøpsfelleskap i vår bransje og der settes det kravene felles for alle som er med i den bransjen. Der blir alle leverandørene sjekket ut for økonomiske forhold, risikomessige forhold og ulike miljømessige parametere. Vi har også som mål at våre leverandører skal ha miljøsertifisering innen 2025.»
A5	"Kravene er også avhengig av at kunden har en miljøambisjon, som for eksempel BREEAM sertifisering. BREEAM har et sett av krav som bør oppfylles for å oppnå en bestemt type sertifisering (Pass, Good, Very Good, Excellent, Outstanding). Jo høyere miljøambisjon kunden har, jo mere krav leverandørene som skal være med på prosjektet vil få. Leverandørene får vite allerede fra planleggingsfasen at prosjektet har en miljøambisjon, og de får liste over "skal krav" eller "kan krav".»
A6	«Per i dag er det relativt begrenset hva vi innhenter av informasjon fra våre leverandører. Det vi ser på er hva slags policy vi har overfor dem, hvordan vi følger dem opp, hvor mange revisjoner vi har hatt hos leverandører og hvilke krav vi har til at leverandørene skriver på det som kalles for «supplier declaration» eller «suppleier code of conduct». På de leverandørene med forhøyet risiko, så vil det også gjennomføre revisjoner for å se at de faktisk tilfredsstiller de kravene vi stiller og ikke bare at vi signerer og si at «ja, dette er greit».

Tabell 4-2 Dagens krav og forventning til lånekunder

Bank	Dagens krav og forventning til lånekunder, som følge av bærekraftsrapportering og ESG risikovurdering
B1	«med den bærekraft vurderingen den har bransjespesifikke spørsmål og generelt spørsmål. Og både den generelle og de bransjespesifikke er rettet inn for å passe på at de relevante bedriftene må svare på krav knyttet til både Åpenhetsloven, likestilling og diskrimineringsloven og taksonomien».
B2	«Kunder får spørsmål som går på miljø og sosiale forhold og eierstyring da og selskapsstyring. Så blir de da kartlagt for ESG og hvis vi har eiendom som vi skal ha pant i, så kartlegger vi den for klimarisiko.»

B3

«Gjennom ESG analyse så får kunder spørsmål knyttet til bærekraft og hva de gjør knyttet til dette. Går for eksempel på virksomhetsstyring og sosiale forhold. Det er spesielt krav på de store kundene der de blant annet blir spurt om ting som går på sosiale forhold, kvinneandel, bekjempelse av korrupsjon osv.»

Informant A1, A2 og A5 opplyser om at de innhenter informasjon fra alle leverandører, uansett størrelse. Informasjonen som innhentes er i hovedsak spesifikk informasjon om produktet eller tjenesteleveransen. De overnevnte informantene opplyser derimot om at graden av oppfølging varierer ut fra viktigheten til leverandøren og leverandørens produkter i sine leveranser.

Det er totalt tre av selskapene som oppgir at de ikke innhenter spesifikk informasjon fra sine leverandører. Dette betyr at leverandørene til disse selskapene ikke har noen vesentlige krav til seg når det gjelder løpende leveranser av informasjon. Informant A3 sier at de fortsatt er i en tidlig fase i forhold til bærekraft og at de er i gang med å kartlegge sine leverandører på konsernnivå. De har ambisjon om å innhente nødvendig informasjon i forbindelse med utarbeidelse av klimagassregnskap og bærekraftsrapport de neste årene. Hos informant A4 og A6 har de heller ikke et spesielt stort fokus på å innhente miljøinformasjon fra sine leverandører. I hovedsak skyldes dette at selskapene har svært mange leverandører og de anser ikke det som hensiktsmessig å innhente informasjon fra alle leverandørene. Begge informanter uttaler at de ved behov innhenter det nødvendige fra de viktigste leverandørene, slik som miljødeklarasjoner eller klimagassregnskap. Dette kan være hvis prosjektet skal ha en bestemt miljøklassifisering eller det utføres leverandørrevisjoner som følge av forhøyet risiko knyttet til en bestemt leverandør.

Når det gjelder banker, har vi funnet at alle de forespurte banker innhenter ESG informasjon om sine kunder. Det varierer fra bank til bank om de innhenter informasjon om bærekraft fra alle; den minste banken vi snakket med, representert ved informant B2, har ingen nedre beløpsmessige grenser (vesentlighetsgrenser) for når de innhenter ESG informasjon og de henter derfor informasjon fra alle sine kunder. For de to andre bankene foreligger det nedre grenser for når de innhenter ESG informasjon. Informant B1 opplyser om at de foretar vurdering av bærekraftsrisiko i alle saker som har engasjementsstørrelse på over 5 MNOK i utlån. Samtidig påpeker B1 at det er et krav å kommentere bærekraftsrisiko i alle lån, både for nye og eksisterende kunder og basert på denne vurderingen kan de kreve ytterligere informasjon om bærekraft i selskapet, selv om engasjementstørrelsen er lavere enn den fastsatte grensen. Dette betyr at mange små bedrifter kommer til å bli spurt om bærekraftsinformasjon.

Nedre grense for når ESG vurdering skal foretas er imidlertid noe forhøyet i forhold når lånet gjelder næringseiendom. B1 opplyser at de har en nedre grense for eiendomsselskaper på 10 MNOK, dette fordi det oppleves som unødvendig å ha med de aller minste engasjementene i denne bransjen. B2 har økt vesentlighetsgrensen ytterligere til 10 MNOK for lån tilknyttet næringsbygg. Hos B2 innhentes informasjon om energimerking på bygg dersom den er over 1000 kvm samt energirapporter når det er over 5000 kvm.

For næringseiendomsselskaper, er energiattest på byggene sentralt som en del av kredittvurderingsprosessen til banken. Energiattest vil si en godkjent vurdering av hvilken energiklasse som næringsbygget tilhører og brukes per i dag til å vurdere om kunden i næringseiendomsbransjen får lån og hvilke vilkår de kommer til å få. B3 er spesielt opptatt av energiattest på bygg og stiller krav om at kunden skal levere energiattest for alle bygg over 1 000 kvm for å få lån. De to andre bankene har ikke like strenge krav til dette, men opplyser at det teller svært positivt i deres ESG vurdering dersom kunden kan vise til den offisielle energiklassifiseringen til bygget. Alle bankene opplyser om at de jobber med å redusere eksponering mot bygg med høyt utslipp og svakere energimerking. Dette innebærer at små og mellomstore bedrifter i næringseiendomsbransjen bør innhente energiattest for bygget for å kunne stille sterkere i en kredittvurderingsprosess.

Oppsummert viser våre funn at små og mellomstore bedrifter allerede per dagens dato må oppgi informasjon om både miljødimensjonen og sosialdimensjonen av bærekraft til sine interessenter, og på denne måten blir påvirket av sine interessenter. I det videre vil vi analysere hvilken måte de blir påvirket på, dette gjennom å redegjøre for hva slags type informasjon som interessentene har behov for og på hvilken måte små og mellomstore bedrifter må oppgi slik informasjon på.

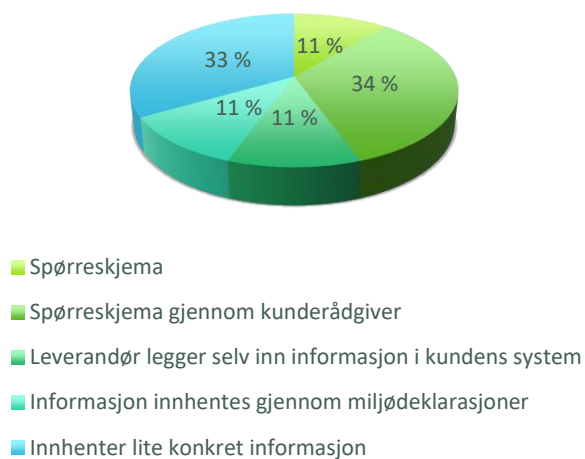
4.1.3 Metoder for informasjonsinnhenting

Informasjonskravene som interessentene har, medfører at de små og mellomstore bedriftene må innhente og kommunisere informasjon til de større selskapene eller til bankene. Dette representerer den viktigste årsaken til at de små og mellomstore bedriften er også påvirket av regelverk knyttet til bærekraftsrapportering. Omfang, type og metode informasjonen innhentes på

fra interessentene avgjør hvilke handlinger som de ansatte hos de små og mellomstore bedriftene må foreta seg.

Gjennom våre intervjuer har vi avdekket at det er flere måter denne informasjonsinnhentingprosessen kan foregå på. Felles for alle metodene er at det er lav grad av standardisering og automatisering. I Figur 4-2 presenterer vi en oversikt over de mest brukte metodene for informasjonsinnhenting. I diagrammet har vi tatt hensyn til hvilken metode interessenten i hovedsak benytter i sin informasjonsinnhenting, det vil si at vi har ikke hensyntatt om banken eller selskapet benytter seg av flere informasjonsinnhentingsmetoder.

Metoder for informasjonsinnhenting

Figur 4-2 Metoder for informasjonsinnhenting

I første omgang tar vi for oss miljøinformasjon og sosiale forhold. Dette sier noe om hvordan de små og mellomstore bedriftene kan forvente at sine interessenter innhenter informasjon om miljø og sosiale forhold. Under gjennomgår vi de ulike metodene og analyserer hva dette vil medføre de små og mellomstore bedriftene.

4.1.3.1 Spørreskjema

Det fremkommer av Figur 4-2 at det er ca. 46 % av de spurte bedriftene som benytter spørreskjema til informasjonsinnhenting. De små og mellomstore bedriftene vil dermed oppleve at deres arbeid med bærekraft og bærekraftsrelaterte spørsmål blir kartlagt gjennom spørreskjemaer, enten gjennom at de selv skal svare på spørsmål eller gjennom at de snakker med sin kunderådgiver i

banken om dette. Sistnevnte gjelder i hovedsak bankene, men det er også flere av selskapene som nevner at de bruker personlig kontakt dersom de ikke mottar tilstrekkelig informasjon på andre måter. Vi opplever at de tre bankene som vi har snakket med har omtrent de samme rutinene knyttet til hvordan de innhenter informasjon om bærekraft fra kunder. Bankene er opptatt av om og eventuelt hvordan kundene jobber med bærekraft. Spørsmålene er foreløpig generelle bransjespesifikke spørsmål, samt en del ja og nei spørsmål. Det vil si at informasjonen de får per nå er ganske kvalitativ. Informasjon som innhentes er typisk knyttet til selskapets aktsomhetsvurdering (åpenhetsloven), likestilling, diskrimineringsloven, taksonomi, miljø, eierstyring samt selskapsstyring. Noen av spørsmålene er basert på bransjen som kunden opererer i. For lån tilknyttet næringseiendomsbransjen stiller alle bankene spørsmål om fysisk risiko, klimarisiko og energiattest

Kundene må svare på spørsmål knyttet til bærekraft årlig og ved inngåelse av nye avtaler, i tillegg må de rapportere til bankene dersom det er noen vesentlige endringer i svarene mellom de årlige vurderingene. Det er ikke krav om at kunden kvalitetssikrer denne informasjonen, men enkelte av bankene har konkrete krav dersom det søkes om finansering av eiendom.

4.1.3.2 Miljødeklarasjoner

Denne metoden gjelder kun for miljøinformasjon. For selskaper som benytter seg av denne metoden brukes andre metoder til innhenting av informasjon knyttet til sosiale forhold.

Selskapet til informant A1 innhenter all data de trenger fra leverandørene ved bruk av EPDer (se omtale av EPD i Tabell 2-1). Dette betyr at de små og mellomstore bedriftene som er leverandør til dette selskapet må innhente EPD for produktet som de leverer til sin kunde, for å få lov til å levere. Ved endringer i produktets EPD må leverandøren melde dette inn slik at EPDen kan oppdateres. Ambisjonen er at leverandøren kan legge inn endringer i EPDen selv. Produktenes EPD er godkjent av ekstern part (EPD Norge) og får et stempel, noe som betyr at det ikke er behov for ytterligere kvalitetssikring fra den som leverer produktet. Informant A4 opplyser også at bruk av EPDer kommer til å øke i fremtiden i deres virksomhet. Det er ingen andre selskaper blant informantene som benytter slike miljømerkinger som hovedkilde til informasjon.

4.1.3.3 Leverandøren legger selv inn informasjonen

Hos informant A5 som opererer i bygg og anleggsbransjen, legger leverandørene informasjon inn i kundens IT-system, ved at de laster opp ulik form for dokumentasjon på alle produktene som leveres. Det er derfor et krav om at selskapene som er leverandører til dette selskapet, blant disse mange små og mellomstore, innhenter informasjon om produktene som leveres. Grad av detalj avgjøres ut fra hvilken miljøstandard som prosjektet det leveres til skal ha. Selskapet benytter aktivt rammeverket BREEAM og dersom det er bestilt til et prosjekt med den høyeste miljøstandard «Breeam Outstanding», er det svært høye krav til dokumentasjon av hele leveransen samt kvalitetssikring av denne. Dette stiller svært høye krav til at de som leverer informasjonen skal levere nøyaktig informasjon. Dette kan blant annet vært antall kilo benyttet av treverk, utslipp ved transport av treverket til byggeplassen og andel elektrifiserte gravemaskiner på byggeplassen. Det er i henhold til informanten i hovedsak krav til at leverandøren laster opp dokumentasjonen på produktet til prosjektoppfølgingsdatabasen, slik at informantens selskap kan bruke dokumentasjonen til å sette opp klimaregnskap for prosjektet eller til å få prosjektet BREEAM -sertifisert.

4.1.4 Foreløpige betraktninger om informasjonsinnhenting for regelverk som er trådt i kraft, men ikke rapportert per våren 2023

4.1.4.1 Lov om bærekraftig finans

Vi har stilt informantene spørsmål om de har noen tanker om hvordan små og mellomstore bedrifter kommer til å bli påvirket av taksonomien (lov om bærekraftig finans). På dette spørsmålet opplever vi å få nølende svar fra flere. Informant C3 opplyser om at rapporterende banker kun skal ta med informasjon fra selskaper som selv er rapporteringspliktige etter taksonomien, noe som i utgangspunktet vil begrense informasjonsbehovet som bankene stiller til sine små og mellomstore kunder som ikke selv er rapporteringspliktige. Det kan derimot være slik at mindre banker, typisk sparebanker, som ikke har så mange kunder som er rapporteringspliktige etter taksonomien vil ønske å beregne "den grønne brøken" for alle kundene de har. Dette for å vise et mer presist bilde av bankens virksomhet, da det å kun medta de lånekundene som er rapporteringspliktige vil gi et feil bilde av bankens utlånsportefølje. Dette har informanten allerede sett eksempler på. Informant B1, som selv representerer en sparebank med mange små og mellomstore kunder, bekrefter at de snart kommer til å trenge informasjon fra små og mellomstore bedrifter som følge av taksonomien.

Foreløpig er banken i en bevisstgjøringsfase ved å fortelle kundene hva taksonomien er, utsending av nyhetsbrev om dette og på ulike måter informerer de også kundene hva de kan forvente av krav ved eventuelt låneopptak. Informant C3 tenker også at små og mellomstore kunder vil merke innføringen av taksonomien fordi bankens produkter og vilkår vil rette seg inn etter taksonomiens krav og da vil det kunne bli mer krevende å få lån hvis de ikke er grønne i henhold til taksonomien. Når det gjelder informantene som representerer bedrifter, nevnes økte informasjonskrav i forbindelse med innføringen av taksonomien. Dette for å dekke opp taksonomi kravene knyttet til leverandørkjeden. Det er ingen av informantene fra disse selskapene som utdyper ytterligere om hvordan de ser for seg at taksonomien kommer til å treffe deres leverandører. Vi fikk inntrykk av at dette var fordi selskapene ikke var ferdige med implementering av taksonomien, og ikke fordi de ikke tror at det kommer til å påvirke deres leverandører.

4.1.4.2 Åpenhetsloven

Informanter fra alle tre grupper er enige om at åpenhetsloven får konsekvenser for små og mellomstore bedrifter. C3 poengterer at åpenhetsloven treffer lenger ned for det er ikke så høye krav til omsetning, balanseverdier eller antall medarbeidere, slik at det er mange små og mellomstore bedrifter som blir truffet direkte. Informantene påpeker at små og mellomstore bedrifter som ikke er pliktig til å rapportere også vil merke at denne loven innføres. Dette skyldes at åpenhetsloven har et tydelig verdikjedefokus, og dette utløser et informasjonsbehov som treffer små og mellomstore leverandører som en del av verdikjeden. Informant C2 sier at åpenhetsloven er spesielt relevant hvis en små eller mellomstor bedrift har mange ledd av underleverandører eller har kunder som igjen er kunder av rapporteringspliktige etter åpenhetsloven. Disse vil stille krav til at leverandører, uavhengig av størrelse, må undersøke forholdene hos sine underleverandører, også de som ligger i utlandet, for så å opplyse om dette videre til kunder eller banker. Informanten understreker at svært mange små og mellomstore bedrifter er en del av leverandørkjeden til et stort selskap. Vi har i denne forbindelse snakket med våre informanter fra banker og selskaper om hvor langt denne utviklingen har kommet i praksis. I videre avsnitt analyseres funnene.

Det er ikke alle selskapene vi har snakket med som har påbegynt prosessen med åpenhetsrapport og følgelig har de heller ikke begynt å innhente informasjon fra leverandører og kunder. For selskapene som ikke har rutiner for spesifikk informasjonsinnhenting knyttet til åpenhetsloven enda, er det største fokuset på at leverandørene skal signere en atferdskode for leverandører. Ved

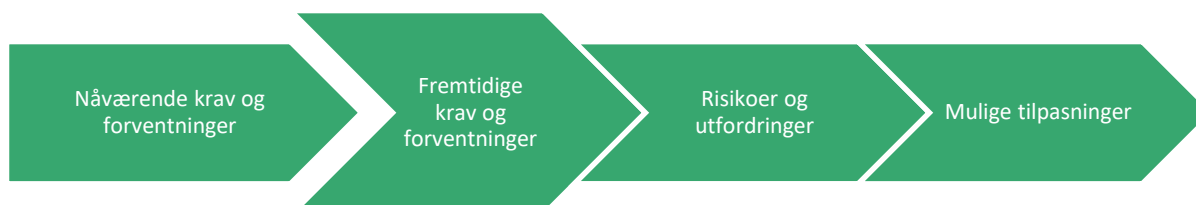
at de små og mellomstore leverandørene underskriver på denne bekrefter de at de overholder kravene til åpenhetsloven og oppfyller en rekke andre krav som kunden har til de som leverandør.

De fleste er godt i gang med å planlegge rapportering på åpenhetsloven og det stilles ulike krav til leverandørene og kundene i denne forbindelse. Informant A2 opplyser om at de bruker det samme spørreskjemaet som de bruker til innhenting av annen bærekraftsinformasjon til å innhente informasjon om sosiale forhold hos sine leverandører. Per i dag er kravene knyttet til å opplyse om for eksempel arbeidsforhold, miljø og menneskerettigheter. Når det gjelder menneskerettigheter sier A2 at leverandørene må følge opp menneskerettigheter nedover i verdikjeden, og at menneskerettighetsprinsipper skal være skriftlige hos nærmeste underleverandør. Det er et grunnleggende krav hos informant A2 at leverandørene etterlever atferdskode for leverandører for å kunne bli eller fortsette å være leverandør. Informant A5, som ikke har startet å innhente miljøinformasjon, har også utsendt et spørreskjema til sine leverandører for å innhente informasjon om sosiale forhold. Spørsmål om sosiale forhold inngår også i spørsmålene som bankene stiller til sine kunder. Dette betyr at på samme måte som for miljøforhold, må de små og mellomstore bedriftene bruke ressurser på å svare på en rekke spørsmål, gjerne fra både banker og de større selskapene som de har på kundelisten sin. Siden vi har avdekket at noen av de større selskapene og også en av bankene benytter selskapenes nettsider til å innhente informasjon knyttet til de sosiale forholdene hos lånekunden/leverandøren, kan dette også bety at selskapet må utarbeide nettsider med tilstrekkelig informasjon om sine sosiale forhold. Et alternativ vil være å ha en åpenhetsrapport, noe som våre informanter sier ville ha vært til stor fordel for de når de skal innhente informasjon. Informant A5 sier at selskapet vurderer å bruke leverandørenes egne aktsomhetsvurderinger og heller foreta direkte kommunikasjon dersom ikke disse rapportene gir tilstrekkelig informasjon eller at de ikke gir de svarene som de forventer. Da vil, i såfall, leverandørene måtte signere på en egenerklæring der de bekrefter at oppgitt informasjon er korrekt. Selskapet til informant A1 krever at alle leverandører har en åpenhetsrapport.

Oppsummert viser våre funn at de små og mellomstore bedriftene som er leverandører til foretak (inkludert banker) som er pliktig til å rapportere må tilfredsstille de informasjonskravene som foretakene stiller og som er knyttet til åpenhetsloven. Dersom selskapet har tatt opp lån hos en bank, vil de også få informasjonskrav fra banken i forbindelse med at banken rapporterer sin aktsomhetsanalyse av sin kundeportefølje og gjør en risikovurdering av kunden. Dette fordi de

ønsker å sikre at de ikke låner ut penger til selskaper som bryter menneskerettigheter eller ikke opprettholder anstendige arbeidsforhold.

4.2 Corporate Social Responsibility Directive (CSRD)

Figur 4-3 Fremtidige krav og forventninger

CSRD er vedtatt i EU og det skal implementeres i norsk rett av Verdipapirlovutvalget innen juni 2024 (Revisorforeningen, 2023). Vi har derfor stilt informantene spørsmål om de har noen tanker om hvordan små og mellomstore bedrifter kommer til å bli påvirket av CSRD.

Alle fagpersonene er enige om at CSRD kommer til å treffe små og mellomstore bedrifter indirekte, og informant C2 understreker at dette er den av de nye regelverkene som kommer til å ha størst innvirkning.

«Men det som er mest relevant for SMB er CSRD, det overordnede direktivet. Fordi der er det såpass stort verdikjedefokus, så selv om man ikke er en børsnotert SMB som blir direkte påvirket, så blir alle leverandører i verdikjeden påvirket av CSRD.» (Informant C2)

Dette skyldes som informanten sier, at CSRD har et stort verdikjedefokus, som gjør at det vil bli veldig mange av de små og mellomstore bedriftene som kommer til å bli påvirket. CSRD vil kreve at man går dypt ned i verdikjeden. Hvor langt ned i verdikjeden det er krav til å kartlegge for bærekraft er det i henhold til informant C1 og C3 knyttet usikkerhet til, men informant C3 nevner at dette i stor grad styres av rapporteringspliktiges vesentlighetsanalyser. Dette betyr at man skal rapportere på vesentlige verdikjedeelementer og det vil variere fra selskap til selskap og fra bransje til bransje. Hvordan leverandørkjeden blir påvirket ifølge C3, er også avhengig av om deres kunder gjennomfører en vesentlighetsanalyse av hvilke underkategorier i CSRD som er vesentlig for selskapet og som det skal rapporteres på.

Informant C2 ser for seg at påvirkningen i første omgang vil skje ved at leverandørene får forespørsler fra kunder om produktet eller tjenesten de leverer. Forespørsler kan også inkludere spørsmål om underleverandører som brukes i forbindelse med produktet eller tjenesten som leveres. Videre påpeker informanten at det er svært mange aspekter som skal inn i rapportering som omhandler bærekraftsforhold ved verdikjeden og at CSRD vil kreve et vesentlig bredere omfang av spørsmål som rapporteringspliktige trenger svar på fra sine leverandører (og underleverandører) enn tidligere. Felles for alle vil være at det er et felles rammeverk som skal følges og at spørsmålene som leverandører i verdikjeden får vil være relatert til det CSRD spør etter (gjennom standardene ESRS), men at det vil være noe preget av selskapenes vesentlighetsanalyser og bransjer hva de spør om:

«det er også en vesentlighetsanalyse, så alle selskaper må jo ikke rapportere på alt. Man må jo tilpasse vesentlig for det selskapet som er i forbindelse med driften til dette selskapet.» (Informant C2)

Informant C1 opplyser i denne forbindelse om at ledelsen i EU kommisjonen har fastslått at større selskaper ikke kan stille krav til informasjon som går dypere enn den forenklede standarden som kommer for små og mellomstore bedrifter (frivillig standard). Små og mellomstore bedrifter som velger å rapportere etter denne standarden kan ikke bli spurt om informasjon utover dette. Det betyr at den standarden som kommer vil være helt avgjørende for hva de må rapportere på fremover. Informant C3 er kjent med at dagens bærekraftsinformasjon er preget av å være kvalitativ, mens det med CSRD vil bli et større krav til å kvantifisere bærekraftsinformasjonen. I tillegg forventer informanten (C3) at de rapporteringspliktige vil være mer nøye med å innhente nøyaktig informasjon fra sine leverandører, dette som følge av at det vil være krav til attestasjon fra revisor (eller andre) på rapporteringen.

Blant våre informanter fra bedrifter er det ingen som spesifikt nevner hvordan de vil tilpasse seg disse kravene. De sier at de kommer til å innhente både mer kvalitativ og kvantifiserbar informasjon i forbindelse med innføringen av CSRD og vil oppdatere sine systemer for informasjonsinnhenting slik at de sikrer at all nødvendig informasjon medtas i rapporteringen. Det er derfor, fra deres side, knyttet usikkerhet til hvordan små og mellomstore bedrifter i deres verdikjede kommer til å bli påvirket.

Informantene har også uoppfordret delt sine tanker om at det er stor usikkerhet knyttet til hvordan CSRD vil ramme og hvor raskt denne utviklingen vil skje. Dette skyldes også at rammeverkene er såpass nye at det er mange som ikke har kommet spesielt langt i konkretiseringen av disse og ikke har laget gode systemer for rapporteringen. I tillegg er det slik at siden de fleste små og mellomstore bedrifter ikke er truffet de nye rammeverkene, vil de heller ikke ønske å rapportere på slik bærekraftsinformasjon Dette kan skape utfordringer og medføre risikoer for de små og mellomstore bedriftene. Vi vil i det neste avsnittet ta for oss utfordringene og risikoene for de små og mellomstore bedriftene som følge av interessentenes krav til bærekraftsinformasjon.

4.3 Risikoer og utfordringer for små og mellomstore bedrifter

Figur 4-4 Risikoer og utfordringer

I dette kapitlet vil vi presentere funn knyttet til hvilke risikoer og utfordringer som deres bærekraftsrapportering skaper for små og mellomstore bedrifter. Avsnittet vil handle om risikoer og utfordringer sett fra interessentenes perspektiv, det vil si de risikoene og utfordringene som interessentene vurderer at små og mellomstore bedrifter er utsatt for i forbindelse med innføringen av de nye regelverkene på bærekraftsrapportering og det generelt store fokuset som samfunnet i dag har på bærekraftig utvikling. I tillegg presenterer vi noen tanker om temaet fra fagpersonene, som vi anser som hensiktsmessige for å besvare problemstillingen. Oppsummert er det to hovedutfordringer som interessentene ser for seg. Den første gjelder utfordringen er manglende ressurser (inkludert kunnskap) hos små og mellomstore bedrifter til å håndtere informasjonsbehovene til kunder og banker. Den andre gjelder manglende standardisering av informasjonsinnhentingsprosessen. Dette medfører risiko for de små og mellomstore bedriftene fordi bærekraft og bærekraftsrapportering kan bli brukt i en konkurransesituasjon ute i markedene og at bærekraftsfaktorer blir brukt i bankenes kredittvurderingsprosess. Under følger en gjennomgang av våre funn knyttet til de ulike utfordringene og risikoene.

4.3.1 Utfordring med å få nødvendig informasjon

En utfordring knyttet til å få tak i nødvendig informasjon fra små og mellomstore bedrifter er omtalt i flere intervjuer når vi snakker om hva slags erfaringer selskapene og bankene har med informasjonsinnhenting. Det er særlig utfordring knyttet til at det er kostbart og tidkrevende å komme opp med informasjonen og at det er manglende forståelse av de nye kravene til bærekraftsrapportering som informantene har inntrykk av at er årsaken til at informasjonsinnhentingsprosessen oppleves som krevende.

Den første utfordringen knytter seg til at det er svært tidkrevende og kostbart for små og mellomstore bedrifter å innhente den nødvendige informasjonen, både for å få tilgang til dataene som kreves og til å spore informasjon fra deres egen leverandørkjede, som de større selskapene og bankene har behov for. Informant B1 sier at de mindre kundene deres ikke nødvendigvis har den informasjonen som kreves, og at det ofte skyldes at manglende tilgjengelighet av informasjonen. Eksempelvis nevnes det av en fagperson at det er mange små og mellomstore bedrifter som har leverandører i Kina og disse leverandørene har tusenvis av kunder i Europa som etterspør den samme informasjonen om for eksempel menneskerettigheter og klimagassutslipp, og at det da vil bli veldig krevende å få svar på forespørsler om bærekraftsinformasjon.

Det understrekes videre at graden av utfordring ofte avhenger av størrelsen på kunden. De store kommer gjerne med bærekraftsrapporter, mens de litt mindre synes det er styrete å innhente og levere bærekraftsinformasjon. Informant B2 nevner at de har forsøkt å sende ut spørreskjemaer til kunder for å kartlegge ESG risikoen hos de ulike kundene, men at de grunnet at kundene enten ikke svarer, at de misforstår spørsmålene eller gir mangelfulle svar har gått bort fra dette igjen og at det nå må menneskelige ressurser til å for å få kunden til å svare på spørsmålene. Informant A2 har også erfaringer med at leverandøren sliter med å komme opp med informasjonen og at ansatte på bærekraftsavdelingen eller innkjøpsavdelingen må hjelpe til med å svare. Det nevnes også lav motivasjon i denne forbindelse, da leverandørene synes at det er krevende og omfattende å motta spørsmål om bærekraft som de ikke vet hva de skal svare på. Ofte er spørsmålene relativt enkle, for eksempel hvor råvaren er kjøpt og hvor mye som er kjøpt, informanten mener derfor at det kan ligge en bakenforliggende utfordring knyttet til holdninger til bærekraft hos de litt mindre leverandørene.

I tillegg nevner flere informanter fra selskaper og banker at det er kostbart å skulle få produkter miljøsertifisert og innhente nødvendig informasjon. Eksempler som våre informanter kommer opp med er at det kan være kostbart å få bygget energimerket eller reise til deres underleverandører på andre kontinenter for å undersøke om arbeidsforholdene er gode, om menneskerettigheter overholdes, eller om det brukes kull som energikilde på fabrikken hvor varene produseres. Dette gjør det dermed økonomisk utfordrende for de små og mellomstore bedriftene å skulle komme opp med informasjonen, og det er ikke alle som har ekstra ressurser til å kunne investere tid og penger i å tilfredsstille interessentenes krav knyttet til bærekraft.

En annen utfordring knytter seg til at bærekraftsrapportering er et relativt nytt og omfattende tema, som krever god kunnskap om og forståelse av de ulike regelverkene. Spesielt fagpersonene trekker frem at bedrifter som ikke har krav til bærekraftsrapportering rettet mot seg mangler kjennskap til og forståelse av regelverk knyttet til bærekraftsrapportering. Dette inkluderer også kjennskap til at de nye rapporteringskravene kan få betydning for selskapene selv om de ikke er omfattet. Også informant B2 opplever at det er mange av selskapene som ikke er klar over de nye kravene til bærekraftsrapportering og hva det vil bety for deres selskap. A2 opplever at det er tilfeldig hvem som jobber med bærekraft og at det er svært ulikt kunnskapsnivå hos de som jobber med det. Dette fører til utfordringer fordi ikke alle kjenner til standarder og anerkjente metoder for beregning av miljøparametere, for eksempel knyttet til ulike måter å måle klimagassutslipp eller livsløpsanalyser på. Samtidig kan det oppstå utfordringer knyttet til språkbruk, fordi det ikke alltid foreligger felles forståelse av begreper eller samme formuleringer av spørsmål som egentlig har det samme meningsinnholdet. Dette fører til at de små og mellomstore bedriftene ser på det som enda mer komplisert å skulle etterleve alle informasjonskravene som de får fra sine interessenter, og det er ikke alle små og mellomstore bedrifter som har ressurser til å lære seg disse standardiserte beregningsmetodene eller språket som benyttes i en bærekraftskontekst.

De fleste selskapene og bankene vi intervjuet bruker informasjonen de mottar fra kunden eller leverandøren til å gjøre en vurdering av ESG risiko. Dersom små og mellomstore bedrifter scorer lavt på ESG risikofaktorer kan dette medføre at de må bruke ytterligere ressurser på å oppfylle kundenes eller bankenes krav. Det som ofte skjer er at kunden eller banken etterspør ytterligere, mer detaljert informasjon, og kommer med krav om at det gjøres tiltak eller forbedringer. Dette gjøres typisk hvis det er forhold hos leverandøren eller kunden som kan anses som høyere risiko,

for eksempel om man får mistanke om at ikke leverandøren eller aktører i leverandørens verdikjede ikke overholder menneskerettigheter eller at det er andre uvanlige forhold som setter leverandøren som høy risiko.

4.3.2 Manglende standardisering

Informantene omtaler manglende standardisering i forbindelse med informasjonsinnhentingprosessen som en stor utfordring for de små og mellomstore bedriftene. Standardisering i dette tilfellet gjelder felles retningslinjer for hva som skal rapporteres, hvordan det skal rapporteres og felles metoder for innhenting av informasjon. Slike standardiseringer finnes i liten grad i dag, og de som etterspør informasjon har frie tøyler til å velge hva de trenger av informasjon, hvordan de ønsker informasjonen og hvordan de ønsker at informasjonen skal innhentes. Det betyr at alle interessentene har mulighet til å kreve akkurat den informasjonen de ønsker, med sin egen spørsmålsformulering og i det formatet de ønsker. Dette medfører at informasjonsmengden som små og mellomstore bedrifter utsettes for potensielt kommer til å bli svært stor og når ingen prosesser er standardisert foreligger det heller ingen åpenbare måter å forenkle prosessen på. Dette utgjør en stor utfordring for de små og mellomstore bedrifter og kan potensielt sette bedriften i en situasjon der det går med svært mye ressurser med til å innhente og rapportere på informasjon, eller det utgjør en risiko for deres lønnsomhet som følge av at de ikke får levert tilstrekkelig informasjon til sine kunder. Dette kan gå utover deres evne til å konkurrere i markedet. I det videre presenteres våre funn angående bærekraft som konkurransefaktor.

4.3.3 Bærekraft i en konkurransesituasjon

I dette avsnittet vil vi gi oppmerksomhet til informantene fra selskapene i tabell 3-2, betegnet fra informant A1 til A6. Vi har funnet at det varierer hva våre informanter har svart når vi spurte om de bruker bærekraft som konkurransefaktor i dag, men svarene gir indikasjoner på at dette er et forhold som er i prosess hos de fleste informantene. Vi finner at det per i dag er svært begrenset vektning av bærekraft som en konkurransefaktor, men at det kan forekomme. Blant annet opplyser informant A1 om at de i enkelte prosjekter ønsker å ha leverandører med de samme klimamålene som seg selv og at krav til bærekraft (i hovedsak knyttet til utslipp) spesifiseres i anbudet som et absolutt krav. Vi har fått inntrykk av de er fremdeles i en fase der det er viktig å bevisstgjøre sine leverandører om hva de kan kreve framover fremfor å si nei eller kaste de ut. Det er verdt å nevne at også bankene er i gang med å tenke bærekraft ved valg av leverandører.

Flere bekrefter imidlertid at bærekraft kommer til å bli brukt som konkurransefaktor fremover på grunn av økt bærekrafts- og åpenhetskrav rettet direkte mot dem. Noen av de mekanismene som selskapene vurderer å få på plass i det nærmeste framtid er å få med bærekraft inn kontraktene ved valg av nye leverandører. De fleste har dette på plass allerede i dag, men med punkter som kun inkluderer krav om å overholde anstendige arbeidsforhold og menneskerettigheter. Selskapene ser for seg å utvide disse kravene også med miljømessige krav, og selskaper som ikke oppfyller disse kravene får ikke være leverandør.

Flere av selskapene opererer derimot med minstekrav for sine leverandører. For eksempel krever A1 at leverandørene signerer på atferdskoden for leverandører, at de leverer Åpenhetsrapport og EPD (miljødeklarasjon) for produktet. Informant A2 sier at de ikke har noen kvantitative krav, men at det kun kreves at leverandøren tilfredsstillter atferdskoden. Likevel, dersom et selskap ikke oppfyller det minstekravet til kunden, så er selskapet ikke aktuell som leverandør. Selskapene snakker om at de planlegger å løfte minstekravet slik at det skal bli vanskeligere å komme over terskelen. A1 understreker at det gjelder ved nye anskaffelse av leverandører, men at per i dag kaster de ikke ut leverandørene som de har fra før, men de prøver heller å jobbe med dem. Heller ikke A2 kaster ut nåværende leverandører, men siert de heller prøver å jobbe med leverandørene slik at de skal bli mer bevisste på bærekraft.

Det er derimot unntak fra å ikke vekte bærekraft i konkurransen når det gjelder de prosjektene som har høy miljøambisjon og skal gå gjennom en klassifiseringsvurdering som for eksempel BREEAM. Dette gjelder derfor flere av entreprenørselskapene blant våre informanter og felles for disse selskapene er at det er store selskaper som sitter med mye makt og er dermed i en posisjon som gjør at de kan ha høye krav til sine leverandører. I slike tilfeller blir det automatisk en konkurranse blant de leverandørene som kan levere produkter og tjenester som tilfredsstillter kravene som er fastsatt for å nå miljøambisjonen. Tilfredsstillter ikke leverandør kravene som skal til, så er de heller ikke med i prosjektet. På denne måten legger altså våre informanter press på sine leverandører om å kjøpe inn bærekraftige produkter og utstyr som skal brukes i prosjektet og utføre tjenesten på en bærekraftig måte. Det innebærer at leverandører som har bærekraftig utstyr eller tjenester sees på som mer attraktivt, mens de som ikke har det får svekket konkurransevne.

Informant A5 sier at leverandørene som er med i deres prosjekter med høy miljøambisjon, blir valgt fordi de kan oppfylle de kravene som er satt. I forbindelse med dette sier A5 at miljøambisjon er avgjørende på hva som blir etterspurt:

«Det går på at vi velger bort leverandørene som ikke kan tilfredsstille våre miljøambisjoner. Så det starter jo med en miljøambisjon og miljømålet kunden setter sammen med oss.» (Informant A5)

Informanten har nevnt at det er etterspørselen fra markedet som styrer, og dermed vil de som kan levere på bærekraft vinne i markedet om markedet etterspør bærekraftige leveranser. Videre sier A5 at selskapet presser fram at leverandørene skifter ut sin maskinpark med utstyr som tilfredsstiller fremtiden:

«Vi har allerede utslippsfrie byggeplasser i dag, men det kan være at vi nå fremover, for eksempel, etterspør kun utslippsfrie byggeplasser. Det er sann når det er under produksjon så sier vi da at alle dere som jobber på prosjektet må komme med lastebiler som går på strøm eller alle gravemaskinene skal gå på strøm eller biodiesel som er nullutslipp. Så det går ut på at vi kommer til å sette krav at de må ha utstyr som har nullutslipp.» (Informant A5)

Informant A3 forteller at bærekraft kommer til å være viktig ved vurdering av leverandører i fremtiden:

«Vi ønsker å gjøre det slik at den får beslutningskonsekvenser, sånn at det ikke bare blir en sideaktivitet bare for å gjøre det.» (Informant A3)

Med dette kan konsekvensen være det informant C1 sa:

«Mange av de små bedriftene kommer til å bli påvirket og det er viktig at bedriftene, veldig raskt, gjør en vurdering av hva dette betyr for dem. Hvis det får betydning for de så kan resultatet være at hvis de ikke gjør noe, så er de «out of business» i løpet av ett år eller to.» (Informant C1)

Informant C1 fremstår derfor som pessimistisk når det gjelder små og mellomstore bedrifter som ikke henger med på hva de nye kravene til bærekraftsrapportering betyr for dem. Informant C3

mener det kan være farlig for et lite selskap å ikke hensynta informasjonsbehovene til aktørene som de samhandler med. Bedriftene risikerer da å bli valgt bort fordi de ikke kan komme opp med nødvendig informasjon for at de store selskapene skal kunne rapportere. Dersom de store selskapene har leverandører som ikke klarer å komme opp med den nødvendige dokumentasjon, vil det gjøre rapporteringsprosessen veldig tungvinn for de store selskapene. Da kan det være en enkel beslutning for de store selskapene å velge bort de leverandørene som ikke leverer nødvendig dokumentasjon. De kan med andre ord bli mindre relevante ved å ikke ha bærekraftsinformasjon på plass. Informant C2 er ikke enig i at risikoen for de små og mellomstore bedriftene er høy de neste årene, utover merkevarerisiko:

Finansiell risiko og operasjonell risiko er faktisk lav, i alle fall de første årene. Det er ikke noe tilsyn, og ikke noen sanksjoner, og ikke noen annen finansiell risiko enn normalt, som går noe utover virksomheten. Hvis det er noen risiko, så er det kanskje merkevarerisiko, at man blir satt i en bås at ok de bryr seg ikke så mye, derfor er de ikke så interessante.» (Informant C2)

Vi konkluderer derfor med at det er usikkerhet knyttet til hva som blir betydningen for små og mellomstore bedrifter av at de nye kravene til bærekraftsrapportering innføres. Alle selskapene vi har spurt sier at det vurderes i fremtiden å droppe leverandører som ikke har konkurransekraftige bærekraftstrategier.

4.3.4 Bærekraft i kredittvurderingsprosessen

Kundens ESG risikovurdering kan få konsekvenser for tilbudet som bankene kan gi til kunden. Per i dag er energimerking det eneste konkrete kravet bankene har for eiendomsbransjen. Vi har stilt spørsmål til våre informanter fra banker om de tenker å gi bedre vilkår til de som kan vise til en god energimerking eller annen sertifisert bærekraftsinformasjon. Alle bankene har gitt en slags bekreftelse at dette er tilfelle og at dette kommer til å skje mer og mer fremover. Tabell 4-3 viser direkte sitater fra våre informanter (banker) om konsekvenser av ESG-risikovurdering for kunden.

Tabell 4-3 Direkte sitater om konsekvenser av ESG-risikovurdering for kunden

Banker	Direkte sitater
B1	«Får selskapet rød score på en dimensjon, så vil ikke det medføre at de ikke får lån per i dag. Men hvis de har rød score på alle parametere så løftes det opp og vil antageligvis ikke få lån.»
B2	«du kan si bedre vilkår, men vi snur heller litt på det og vil heller på en måte kanskje gi litt dårligere vilkår til de som har dårlig energimerking fordi vi tenker at dette er den nye hverdagen. Vi vil heller gi litt sånn bakside til de som har dårlig score og så eller at det er på en måte gulroten til å jobbe seg oppover til bedre score.»
B3	"I all hovedsak sa, så prøver vi å finne løsninger sammen med eksisterende kunder fremfor å kaste de ut. Hvis de har produkter eller bygg som ikke er bra, istedenfor å bare si nei så prøver vi heller å gå i dialog og finne løsninger så at man med å dra de inn i en grønnere retning. Men de som søker finansiering som ikke har energiattest på næringsbygg som har over 1000 kvm, får ikke lån."

For næringsbygg som har over 1000 kvm, krever også B3 energimerking og selskaper som ikke kan vise frem dette vil ikke få lån. Krav om energiattest skyldes at banken skal måle miljøvennligheten av sin låneportefølje og vil bli brukt til rapportering etter EUs taksonomi i fremtiden. Ved å innhente dette kan de kartlegge og ha oversikt over sine porteføljer tilknyttet næringseiendom.

Næringseiendom utgjør en stor andel av lånene til de bankene som vi har intervjuet som en del av prosjektet.

Hos B1 har de en slags scoringsmetodikk der de scorer kundene sine på forskjellige bærekraftsparametere der rød score betyr dårlig. Dersom kunden kommer ut som høy risiko som følge av ESG faktorer får denne kunden høyere forventninger til seg. De som blir vurdert til høy bærekraftsrisiko trekkes ut og blir vurdert av ledere på høyere nivåer i banken. Dette er omtrent det samme for alle bankene, men informant B1 uttaler at det får store konsekvenser for selskapene om de får «rød score» på flere av parameterne.

B2 har oppgitt at dersom kunder ender med høy risiko, diskuteres det på høyere nivåer i banken hvilke konsekvenser dette skal få for kunden. Mulige konsekvenser kan være at banken krever at kunden gjør tiltak for å bedre sin miljøvennlige profil eller at lånet blir dyrere. Tiltak kan for eksempel være å sette inn pumper på eiendom som er utsatt for flom. Kunder som kommer ut med

høy risiko er som regel som følge av at de har en eiendom som er utsatt for klimarisiko eller at de ikke klarer å svare på spørsmålene som banken stiller.

Krav om tiltak kan føre til utfordringer for de mindre ressurssterke selskapene. Det at banken vurderer bærekraft som en del av kredittvurderingsprosessen kan med andre ord føre til store utfordringer for selskaper som ikke har mulighet til å betale for å gjøre de utbedringene som banken krever for at de skal få finansiering og de risikerer å måtte betale dyrere for å få tilgang til finansiering. I forhold til store selskaper har de mindre selskapene normalt sett mindre utviklet risikovurdering og handlingsplaner for å håndtere disse risikoene, og dette gjør de mer utsatt for å miste tilgang til finansiering på grunn av manglende fokus på bærekraft.

Tilbudet av grønne bedriftslån, med bedre vilkår, som to av tre av de forespurte bankene har viser at allerede i dag har bærekraftighet en direkte betydning for finansieringskostnad. I hovedsak er det energimerkede næringsbygg som kvalifiserer til grønne lån, men dersom bedriftene kan vise til grønne sertifiseringer av deres produkter, kan også dette kvalifisere til grønne lån. Omfanget av grønne lån forventes i henhold til våre informanter å øke og det vil også være en del av strategien til bankene at de aller fleste lånene som gis skal klassifiseres som grønne.

Vårt neste tema handler om hvilke tilpasningsmuligheter som små og mellomstore bedrifter har for å kunne imøtekomme de store selskaperes og bankenes informasjon. Utfordringene presentert over tyder på at det er behov for forenklinger av informasjonsinnhentingprosessen, slik at ressursbehovet hos hvert enkelt selskap begrenses. Fremdeles er perspektivet vårt fra interessentenes side, i tillegg til tanker som presentert av fagpersonene. I det neste kapitlet presenterer vi derfor våre funn knyttet til hvordan våre informanter mener det er hensiktsmessig å standardisere.

4.4 Tilpasninger til økte krav til bærekraftsinformasjon gjennom standardisering

Figur 4-5 Mulige tilpasninger

Vi vil i dette kapittelet presentere våre funn knyttet til mulighetene som små og mellomstore bedrifter har til å tilpasse seg. Funnene knyttet til mulige tilpasningsmuligheter er, i likhet med resten av oppgaven sett fra interessentenes perspektiv, og ettersom interessentene etterlyser standardisering er det i hovedsak tilpasning gjennom standardisering som vi har fokus på. Vi har avdekket at det er to muligheter til standardisering som våre informanter peker på, som vil kunne få stor betydning for å løse utfordringene som små og mellomstore bedrifter står overfor i forbindelse med informasjonskrav til bruk i bærekraftsrapportering. Den første gjelder aktive bransjeforeninger og bransjesamarbeid og den andre muligheten gjelder aktiv bruk av bærekraftsrapporter. I tillegg har vi avdekket at enkelte selskaper bistår de små og mellomstore bedriftene med bærekraft. Vi utforsker til slutt om det har noen fordeler for små og mellomstore bedriftene at de utarbeider bærekraftsrapporter.

4.4.1 Bransjesamarbeid og bransjesamarbeid

Flere informanter peker på viktigheten av at bransjeorganisasjoner tar initiativ til å forenkle informasjonsinnhentingsprosessen. Dette fordi bærekraftsrapportering oppleves som komplekst og krevende og at bransjene bør jobbe sammen med utfordringene knyttet til å skulle oppfylle informasjonskravene i de nye regelverkene, for eksempel gjennom erfaringsutveksling og utvikling av felles programvare for bransjen. Bransjeorganisasjonene er viktig fordi kravene til bærekraft og rapportering av dette varierer fra bransje til bransje. Dette understreker også informant A2 ved å si at det ikke kan gjøres standardisering på høyere nivå enn på bransjenivå fordi det er forskjellige ting man trenger å vite avhengig av hvilken bransje det er.

Informant C2 har ikke tidligere hørt om at bransjeorganisasjoner kan være en god løsning på utfordringen rundt informasjonsinnhenting fra mindre selskaper, men når vi nevner dette er

informanten svært positiv til at disse kan være med å forenkle prosessen gjennom å utvikle felles løsninger for alle i bransjen. Dette kan for eksempel være å utarbeide felles metoder for informasjonsinnhenting, avgjøre hvilke spørsmål som de store selskapene får lov å stille og fungere som et løpende støtteapparat. Bransjeorganisasjonen kan også bistå med felles maler og oppskrifter i forbindelse med bærekraftsrapportering.

Flere informanter kommer med forslag til hvordan bransjeorganisasjonen kan bidra til forenkling for de små og mellomstore bedriftene når de blir bedt om bærekraftsinformasjon fra sine interessenter. Et forslag fra informant A5 går på at bransjeorganisasjonen kan ha et informasjonsregister som inneholder nødvendig informasjon om alle produktene som brukes i bransjen, da vil leverandørene kunne hente ut informasjon fra dette registeret i stedet for at alle selskapene bruker store ressurser på å innhente den samme informasjonen om alle produktene. Informant A2 ønsker seg at standardiseringen skal gå helt ned til råvarenivå, og kommer med et forslag om at man kan foreta felles revisjoner av råvareleverandører i utlandet, som alle leverandørene kan benytte seg av, og på den måten slippe at alle må reise ut for å undersøke arbeidsforhold og ressursbruk på fabrikkene. På den måten kan selskapene også få kvalitetssikret informasjonen som de sender videre.

Informant A2, som representerer en teknisk entreprenør, forteller oss at deres bransjeorganisasjon NELFO allerede er i gang med et bransjesamarbeid for å standardisere informasjonsinnhentingsprosessen knyttet til taksonomien. Målet med dette samarbeidet er at alle medlemmer av bransjeorganisasjonen skal ha faste spørsmål som de stiller til sine leverandører for å oppfylle kravene etter taksonomien. Dette vil forhindre unødvendig overveldelse hos leverandørselskapene fordi de da vil unngå å måtte tolke forskjellige spørsmålsstillinger fra ulike selskaper. Det vil også gjøre at man kan lete frem svarene på spørsmålene og sende til mange av sine kunder.

4.4.2 Bistand fra interessenter

I tillegg til bransjeorganisasjoner mener også informant C1 at det er viktig at de større selskapene, de som skal innhente informasjonen, også utvikler gode systemer som forenkler prosessen for de som skal levere informasjonen. Her mener informant C2 at NHO og organisasjoner som SMB Norge kan være gode støttespillere. Informant C3 legger til at det vil være til god hjelp at også bankene

også standardiserer prosessen knyttet til innhenting av bærekraftsinformasjon til kredittvurderingsprosessen, og opplyser at bankene er i gang med dette. Dette fordi bankene synes det er tidkrevende å stille de samme spørsmålene til kundene gang på gang. De ønsker å bruke bærekraftsinformasjon på samme måte som finansiell informasjon og er da avhengig av at bærekraftsinformasjonen blir mer standardisert fra kundens del. Per i dag så spør for eksempel bankene litt forskjellige fra sine kunder. Informanten mener det er behov for forenkling, gjennom standardisering av spørsmålene mellom bankene.

Det er flere av selskapene som har begynt arbeidet med bærekraft allerede for mange år siden og de har godt med ressurser og kompetanse til å jobbe med dette, inkludert mulighet til å jobbe tett med leverandørene for at de kan oppnå høy grad av bærekraftighet og at denne graden av bærekraftighet er godt dokumentert. Også disse selskapene nevner at det generelt foregår slik at de store selskapene går foran de mindre selskapene når det gjelder bærekraft og dokumentasjon av dette. Det tyder på at de mindre selskapene må ha noen rollemodeller før de også setter i gang med å investere sine ressurser i bærekraft og informasjonsinnhenting knyttet til dette.

4.4.3 Betydning av bærekraftsrapportering for små og mellomstore bedrifter

Som en del av vår intervjuguide har vi inkludert et spørsmål til bankene og selskapene som handler om i hvilken grad de ser verdi i at de små og mellomstore selskapene. Formålet har vært å finne ut av om det har noe betydning om selskapene og bankene at de mindre selskapene presenterer bærekraftsrapport og om dette kan være med på å løse noen av utfordringene som oppstår for små og mellomstore bedrifter i forbindelse med de store selskaper og bankenes bærekraftsrapportering.

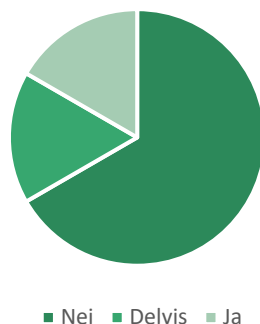
Det er ingen av de spurte informantene som krever at leverandørene leverer dette, og det er heller foreløpig ikke et krav i forbindelse med kredittvurderingen eller bærekraftsrapportering hos de bankene vi har snakket med. Flere opplyste også om at dette ikke er noe de tenker å gjøre i fremtiden fordi de har forståelse for at dette er en ressurskrevende prosess for de små og mellomstore bedriftene. Svarene som vi fikk på det planlagte spørsmålet om krav til bærekraftsrapport, medførte at vi stilte et oppfølgingsspørsmål om selskapene og bankene ser en verdi i dette og om det hadde gitt de små og mellomstore bedriftene noen fordeler dersom de hadde kunnet presentere en slik rapport. Vi har også stilt fagpersonene spørsmål om de ser

potensielle fordeler eller ulemper for små og mellomstore bedrifter. Videre følger en oppsummering av svarene som vi mottok fra våre informanter på dette spørsmålet.

4.4.3.1 Betydning for en liten eller mellomstore bedrift som leverandør

Selskapenes holdninger til bærekraftsrapporter er noe varierende. I hovedsak svarer selskapene at verdien av bærekraftsrapporter ikke er spesielt høy.

Andel som leser bærekraftsrapport fra leverandører

Figur 4-6 Andel som leser bærekraftsrapport

Av Figur 4-6 ser vi at flesteparten av de seks selskapene vi har snakket med ikke leser bærekraftsrapportene til sine leverandører. Årsakene til dette er blant annet at de store selskapene kun har behov for informasjon som er spesifikt knyttet opp mot produktet som leveres, slik at det anses som tilstrekkelig å levere enten en miljødeklarasjon for produktet eller dokumentasjon på miljødimensjonene på produktet. For den sosiale dimensjonen, er det ofte regnet som tilstrekkelig at leverandørene signerer på atferdskode for leverandører for å bekrefte sosial bærekraft hos leverandøren. Det nevnes også at kapasitet i innkjøps- og/eller bærekraftsavdelingen som årsak til at bærekraftsrapporter ikke kommer til å bli lest. Det er flere av selskapene som har svært mange leverandører og gjerne over hele verden, og da er det helt umulig å skulle få tid til å lese bærekraftsrapporter.

Som vi ser av Figur 4-6 er det ett av selskapene vi har snakket med som leser bærekraftsrapporter, eller annen bærekraftsinformasjon hvis bærekraftsrapport ikke er tilgjengelig. Dette selskapet leser bærekraftsrapporten til de 50 viktigste leverandørene til selskapet, uavhengig av størrelse på leverandøren. Også for dette selskapet har bærekraftsrapporter som informasjonskilde begrenset nytte fordi selskapet som leverer informasjonen uansett må fylle informasjonen inn i "spørreskjemaet"/programvaren, slik at programvaren kan bruke tallene som

leveres til noe (for eksempel identifisere risikoleverandører, beregne klimagassutslipp). Informanten ser derimot for seg at dersom bærekraftsrapporter ESEF tagges, kan forenklingen av prosessen vesentlig da softwaren selv kan hente ut nødvendig informasjon fra bærekraftsrapporten slik at kunden ikke trenger å manuelt legge inn informasjonen fra bærekraftsrapporten. Rapportene leses med formål å sjekke om leverandøren jobber aktivt med bærekraft og eventuelt for å lese klimagassregnskapet. Av selskapene vi snakker med er det kun det minste selskapet som melder at de ser veldig positivt på leverandørene dersom de skulle mottatt en slik rapport. Dette viser at leverandøren er proaktiv og har et bærekraftsfokus, og dette vil gjøre leverandøren mer attraktiv.

4.4.3.2 Betydning for en liten eller mellomstor bedrift som kredittkunde

Bankene forholder seg positive til bærekraftsrapporter fra sine kunder. Informant B2 sier at banken reagerer veldig positivt dersom en kunde har utarbeidet en bærekraftsrapport. Dette gir banken informasjon om at selskaper har satt seg inn i bærekraftig utvikling og at de har en positiv holdning til bærekraft. Informant B2 er i tillegg positiv til slike rapporter fordi det viser at selskapet har blitt oppmerksomme på egne bærekraftsrisikoer. Det betyr at selskapene i større grad kan tilpasse driften til å være mindre utsatt for bærekraftsrisiko. Når banken er klar over at kunden selv har identifisert disse risikoene, reduserer dette det totale risikobildet for kunden og de kan vurdere denne kunden som en lavrisikokunde. Informanter B1 og B3 er opptatt av at man ikke kan forvente bærekraftsrapporter fra mikrokundene og uttrykker at det er urealistisk og ikke noe de kommer til å forvente. Etter hvert vil de ønske at kunder i mer risikable bransjer kan presentere en bærekraftsrapport.

4.4.3.3 Potensielle fordeler i henhold til fagpersoner

Til sist har vi spurt fagpersonene om de tror det har noen betydning for selskapet selv eller omgivelsene rundt at et lite eller mellomstort selskap utarbeider bærekraftsrapport. Informant C1 mener at det uansett er bedre å rapportere enn å ikke rapportere, men har erfart at det kun er de færreste som er interessert i å rapportere på mer enn de må. Informant C2 mener bærekraftsrapporter vil kunne ha fordeler i form av at selskapene da vil ha noe å vise til når banker, forsikringsselskaper og andre aktører i omgivelsene etterspør bærekraftsinformasjon. Videre er informanten opptatt av hvordan frivillig rapportering etter forenklet standard for små og mellomstore bedrifter er en god måte å forenklingen av prosessen for bedriftene. Informanten vet at det finnes programvarer som kan sette opp dynamiske bærekraftsrapporter for selskapene og at noen selskaper allerede er i gang med dette. Samtidig er informanten klar over at det er lite utbredt med

frivillig rapportering i Norge og har ingen indikasjoner på at det er flere som kommer til å rapportere frivillig selv om det publiseres forenklete standarder. Dette er også en holdning som deles med informant C3. Selv om informanten mener at det foreløpig er tilstrekkelig å oppgi den konkrete informasjonen som banken eller kunden spør etter, mener også informanten at det kan gi store fordeler med en bærekraftsrapport fordi da slipper man å finne frem samme informasjon mange ganger. Også denne informanten mener at det er nyttig med frivillige standarder, spesielt når det blir økende utveksling av bærekraftsinformasjon i fremtiden. Hvis man utarbeider en bærekraftsrapport vil selskapet alltid ha et grunnlag som de kan gå ut fra når banker eller kunder spør om informasjon, og dette kan gi en fordel i form av at de slipper å begynne prosessen fra grunnen av hver gang.

Fagperson C3 tror at behovet som små og mellomstore bedrifter har for å utarbeide bærekraftsrapport vil være avhengig av preferanser; noen vil være fornøyde med å utlevere den spesifikke informasjonen som interessenter etterspør, mens andre vil bli lei av å få de samme spørsmålene igjen og igjen og vil tenke at det er hensiktsmessig å utarbeide en bærekraftsrapport. Med andre ord mener informanten at bærekraftsrapporter etter frivillig standard kan fungere som en løsning knyttet til standardiseringsutfordring.

Fagpersonene mener at det er kortsiktig tenkt å vurdere bærekraftsrapporten som en kostnad fordi det kan få mange konsekvenser dersom man ikke gjør det. Konsekvensene er blant annet økt risiko for å tape anbud, dyrere lån eller tap av viktige kunde. Disse konsekvensene kan koste mer for selskapet enn kostnaden ved å utarbeide bærekraftsrapport. Informantene tror at når flere og flere etterspør den samme informasjonen, vil motivasjonen til å lage en form for rapport som kan sendes til alle øke og flere vil se effektivitetsgevinster i dette. Informant C1 sier at små og mellomstore bedrifter må ikke bare se på bærekraft som en utfordring, men heller se på det sånn at det skaper veldig mange muligheter for de selskapene som faktisk tilpasser seg.

4.5 Oppsummering av kapittel 4

Oppsummert gir våre funn tydelige indikasjoner på at også små og mellomstore bedrifter blir indirekte rammet av de nye regelverkene til bærekraftsrapportering. Selskapene og bankene vi har snakket med har kommet godt i gang med informasjonsinnhenting knyttet til bærekraft, ofte uavhengig av størrelse på leverandøren eller kunden. Dette kan føre til utfordringer for små og

mellomstore bedrifter som må komme opp med denne informasjonen. Først og fremst knytter disse utfordringene seg til at små og mellomstore bedriftene må sette i gang en prosess med å innhente denne informasjonen, og manglende standardisering av hvilken informasjon skal leveres, gjør informasjonsinnhentingene ekstra krevende og kompleks. Vi har derfor også sett at standardisering av informasjonsinnhentingsprosessen kan være til god hjelp for de små og mellomstore bedriftene, mens bærekraftsrapporter har begrenset betydning for selskapene, men kan likevel ha flere fordeler i henhold til fagpersonene og bankene. I neste kapittel diskuteres de viktigste elementene ved våre funn.

5 Diskusjon

I dette kapittelet vil vi diskutere våre funn opp mot vår problemstilling. Dette vil vi gjøre ved å sammenstille våre resultater fra kapittel 4 mot litteraturgjennomgangen i kapittel 2. Vi vil i det videre dele opp kapittelet i de tre forskningsspørsmålene våre og diskutere de aktuelle funnene knyttet til hvert forskningsspørsmål. Når det gjelder forskningsspørsmål 2 gjelder dette både utfordringer og risikoer. Vi har ønsket å presentere risikoer i et eget delkapittel og har derfor delt opp forskningsspørsmål to i to ulike delkapitler, hvor kapittelet om risikoer avslutter drøftingen av vår problemstilling. Avslutningsvis i kapittelet vil vi diskutere begrensninger ved vår studie.

Problemstillingen vår er som følger: «*Hvordan påvirkes små og mellomstore bedrifter som følge av krav interessentene har til bærekraftsrapportering?*» Dette belyses i det videre gjennom drøfting av de tre forskningsspørsmålene våre. Det første spørsmålet knytter seg til hvordan de store foretakene påvirker små og mellomstore bedriftene gjennom sitt arbeid med bærekraft og bærekraftsrapportering. Vi vil minne leseren på at vi benytter EU sin definisjon av små og mellomstore bedrifter og at vi benytter et interessentperspektiv.

5.1 Hvilke krav og forventninger har interessenter til små og mellomstore bedrifter?

Per våren 2023 er det regnskapsloven § 3-3 c og åpenhetsloven § 5 som er de viktigste lovbestemmelsene som regulerer bærekraftsrapportering blant norske selskaper og banker. Denne bestemmelsen gjør at selskapene og bankene i dag er svært aktive i arbeidet med bærekraft og bærekraftsrapportering, selv om det omfattende rapporteringsrammeverket CSRD ikke har trådt i kraft og rapporteringsfristen ikke har passert for rapportering etter åpenhetsloven og lov om bærekraftig finans. Ved å undersøke hvordan to av de viktigste interessentgruppene til små og mellomstore bedrifter stiller krav og har forventninger til sine leverandører og bankkunder, har vi fått indikasjoner på hvordan denne påvirkningen foregår, både under dagens regelverk og fremtidig regelverk knyttet til bærekraftsrapportering.

5.1.1 Indirekte påvirkning fra selskapenes og bankenes bærekraftsrapportering

Tidligere litteratur peker på at små og mellomstore bedrifter opplever økende etterspørsel etter informasjon om innvirkningen de har på samfunnet rundt seg, det vil si informasjon om sosiale, økonomiske og miljømessige forhold i selskapet (Shields & Shelleman, 2020, s. 107). Det er behov for at små og mellomstore selskaper i større grad enn tidligere kommuniserer konkret informasjon knyttet til bærekraft til sine interessenter (Morsing & Spence, 2019, s. 1941). Våre funn indikerer i stor grad at allerede våren 2023 har små og mellomstore bedrifter fått forespørsler om bærekraftsinformasjon og har måttet bruke tid på dette. Ressurser brukt på denne type aktiviteter anser vi som en følge av at de blir påvirket av sine interessenter. Det kan også gå med store ressurser til å innhente ulike typer sertifiseringer, som våre funn viser at er utbredt både blant selskaper og banker. Flere av selskapene, blant annet det ene entreprenørselskapet, stiller krav om at leverandørene, uavhengig av størrelse, leverer inn miljødeklarasjon (EPD) på det produktet som leveres. Tilsvarende stiller enkelte banker krav til at lånekunden leverer energiattestasjon på næringsbygget for å få lån. Ressurser i denne sammenheng inkluderer både tidsressurser, økonomiske ressurser og ressurser til å tilegne seg kunnskap og erfaringer knyttet til bærekraft og bærekraftsrapportering.

Både litteraturen og våre funn tilsier at etterspørselen etter bærekraftsinformasjon kommer til å være økende. Dette som følge av åpenhetsloven og CSRD, som har et tydelig verdikjedefokus. Med verdikjedefokus menes det at lovverkene inneholder bestemmelser som krever rapportering på bærekraftighet i hele verdikjeden. Dette betyr at de store foretakene (inkludert bankene) må samle inn og rapportere på bærekraftsinformasjon fra sine kunder og leverandører for å tilfredsstille kravene i regelverket.

5.1.1.1 Åpenhetsloven

Åpenhetsloven har trådt i kraft og våre undersøkelser har avdekket at de små og mellomstore bedriftene allerede per våren 2023 blir bedt om å oppgi informasjon knyttet til den sosiale dimensjonen av bærekraft. De store selskapene kjøper fra de små og mellomstore bedriftene og vil følgelig kreve at disse oppgir relevant informasjon om sin leverandørkjede (Ditlev Simonsen, 2021). Våre funn er dermed i tråd med det Ditlev Simonsen skriver i sin artikkel. Det er verdt å nevne i denne forbindelse at flere av de små og mellomstore bedriftene selv er pliktig til å rapportere. For de som er direkte underlagt loven og dermed skal rapportere, så vil mest sannsynlig ikke det at

deres kunder eller banker spør etter informasjon utgjøre en byrde for de med tanke på å dokumentere og innhente nødvendig informasjon. For små og mellomstore bedrifter betyr dette at de må bli oppmerksomme på menneskerettigheter og arbeidsforhold både internt i bedriften og i sin verdikjede. Dette kan potensielt være ressurskrevende.

5.1.1.2 Corporate Sustainability Reporting Directive (CSRD)

EUs Bærekraftsdirektiv (CSRD) vil ikke tre i kraft før 2024. Dette betyr at våre informanter som representerer gruppene «selskaper» og «banker» ikke er i gang med rapportering, og basert på inntrykket vi har fått under intervjuene er det få som har systemer og planer på plass til rapporteringsprosessen. Som et resultat av dette har vi heller ikke fått konkrete metoder som små og mellomstore bedrifter kommer til å bli påvirket, derimot får vi mer generelle svar om at de forventer at økt omfang av informasjon fra små og mellomstore bedrifter, i hovedsak som en del av leverandørkjeden, for å være i stand til å rapportere. Vi kan derfor tolke dette som at betydningen for de små og mellomstore bedriftene av at dette direktivet innføres i stor grad vil være at de vil måtte forberede seg på økte krav til rapportering til kunder og banker. Dette er også i tråd med det fagpersonene vi har snakket med sier, samtidig som disse fagpersonene flere ganger forsterker sine antakelser gjennom repetisjon av sine budskap om at de små og mellomstore bedriftene kommer til å møte svært omfattende informasjonsbehov fra sine interessenter, i hovedsak fra sine kunder. Graden av omfang vil, i likhet med hva både NHO og fagpersonene nevner, avgjøres av hvilken bransje som bedriften opererer i.

Videre viser våre funn sammenstilt med ESRS 1 at foretakenes vesentlighetsanalyse kan bidra til at interessentene bruker mindre ressurser på hver enkelt leverandør og dermed begrenser omfanget av påvirkningen på små og mellomstore bedriftene. CSRD krever at rapporteringspliktige foretak foretar en vesentlighetsanalyse, ref. ESRS 2 pkt. 44. Virksomhetenes vesentlighetsanalyse er et forhold som kan begrense påvirkningen som CSRD har på de små og mellomstore bedriftene som ikke er rapporteringspliktige. Når de store selskapene foretar en vesentlighetsanalyse av sine leverandører kan det medføre at de innhenter kun informasjon fra de aller største leverandører som er vesentlige i deres verdikjede og dette kan være leverandører som selv er rapporteringspliktige. Dette vil variere fra selskap til selskap, og fra bransje til bransje, som følge av at definisjonen på hva som er vesentlig er selskapsspesifikk. Dette aspektet gjør at omfanget av den faktiske betydningen av innføringen av CSRD er preget av stor usikkerhet før det trer i kraft.

Informant C2 mener likevel at alle kommer til å bli påvirket av kravet til rapportering av bærekraftighet i verdikjeden, fordi det er sannsynlig at de blir vurdert som vesentlig i et vesentlighetsanalysen til ett eller flere av aktørene som de samhandler med, og at det skal mye til å komme seg utenom dette.

5.1.1.3 Lov om bærekraftig finans (taksonomiforordningen)

Det er ingen små og mellomstore bedrifter som blir direkte underlagt denne, men Buen et al. (2022) peker på at spesielt små og mellomstore bedriftene innenfor bygg og eiendomssektoren og verdikjeden rundt disse kan få krav om å oppfylle krav om bærekraftige aktiviteter etter taksonomien. Våre funn viser at dette ser ut til å stemme, da det allerede per våren 2023 foreligger flere krav både fra banker og store entreprenørselskaper som knytter seg til ulike bærekraftsklassifiseringer slik som energimerking, EPD og BREEAM sertifisering. Dette vil kunne få konsekvenser for de små og mellomstore bedriftene fordi det vil kreve at de kan oppfylle disse kravene til standardiserte sertifiseringer for å få lån eller få levere sine produkter eller tjenester til store selskaper.

Vi har fra våre informanter fra store selskaper ikke fått noen klare svar på hvordan de tenker at taksonomien gjennom denne loven kommer til å påvirke deres små og mellomstore leverandører, dette kan tyde på at det kan ta noe tid før små og mellomstore bedrifter blir påvirket av denne gjennom børsnoterte selskaper. Som flere av informantene påpeker kan innføring av taksonomien i stedet føre til en vridning av produkter (inkludert lån) og tjenester som er tilgjengelig i markedet fordi store selskaper og banker vil tilpasse seg til å tilby produkter og tjenester som klassifiseres som grønne etter taksonomiens klassifiseringssystem.

Det kan derimot være mer aktuelt at små og mellomstore bedrifter blir indirekte påvirket gjennom sin bank, dersom de benytter ekstern finansiering gjennom kredittinstitusjoner som er underlagt lov om bærekraftig finans (Buen et al., 2022). Den ene av bankene vi har snakket med er derimot ikke underlagt lov om bærekraftig finans. Banken velger likevel å ikke ha noen nedre grense for når de innhenter bærekraftsinformasjon fra sine kunder. Dette tyder på at hvilke regelverk som bankene er underlagt ikke nødvendigvis har noen betydning for omfanget av informasjonen som hentes inn. Dette samsvarer med uttalelser fra fagpersonen som jobber med bærekraftsrådgivning mot banker. I henhold til denne fagpersonen er det ofte slik at banker som har få kunder som er underlagt lov

om bærekraftig finans vil ønske å ha mer omfattende informasjon fra sine små og mellomstore kunder, fordi banken vil ønske å rapportere på andel av sin låneportefølje som kan anses å være miljøvennlig etter taksonomiens kriterier. I hvilken grad små og mellomstore bedrifter blir påvirket gjennom krav til informasjon kan derfor se ut til at kan avhenge av hvilken bank de er kunde i og størrelsen på banken. Hvis banken har få kunder som er underlagt lov om bærekraftig finans, og som skal rapporteres på etter dette regelverket, så kan det virke som at det er mer sannsynlig at banken vil spørre flere av sine kunder om bærekraftsinformasjon. Dette kan være fordi mindre banker kan risikere å få krav fra sine investorer om å levere den samme taksonomirelaterte informasjonen (Buen et al., 2022). Dersom banken er stor og låner ut til en rekke kunder som selv er rapporteringspliktige, vil disse bankene være mindre interesserte i å innhente informasjon fra sine små og mellomstore bedrifter. Dette har vi fått bekreftet gjennom de to andre bankene vi har snakket med, som selv er underlagt taksonomien og er mindre opptatt av bærekraftsinformasjon fra sine små utlånskunder og har høyere minimumsgrenser for hvem de innhenter informasjon fra.

5.1.2 Betydning av interessenteori

Vi har ønsket å undersøke om interessenter har betydning for små og mellomstore bedrifter når det gjelder implementering av bærekraft i selskapets strategi. Vi har sett i studien at interessentene til små og mellomstore bedriftene som de har direkte relasjon til, er med på å påvirke i hvilken grad små og mellomstore bedrifter i sin daglige drift jobber med å innhente bærekraftsinformasjon eller omlegger til mer bærekraftig drift. Vi vurderer derfor at interessenteorien er en hensiktsmessig forklaring på hvorfor små og mellomstore bedrifter blir påvirket. Dette betyr at de små og mellomstore bedriftene indirekte påvirkes av kravene til bærekraftsrapportering fordi det kreves at den rapporteringspliktige også hensyntar sin verdikjede i rapporteringen. Våre utvalgte interessenter har oftest en direkte relasjon til en liten eller mellomstor bedrift og står i henhold til denne studien i en god posisjon med tanke på å skulle påvirke. Dette gjelder spesielt bankene som vi vet at har direkte relasjoner til sine små og mellomstore lånekunder. Funnene kan således være i tråd med funnene til Ernst et al., (2022), som påpeker at små og mellomstore bedrifter i større grad blir påvirket av interessenter som de har direkte relasjoner til. Selv om vi ikke har stilt de store selskapene spørsmål om de skiller på små og mellomstore bedrifter som de har en direkte relasjon til eller ikke, har vi fått inntrykk av at de store selskapene i størst grad vektlegger den nærmeste leverandøren når det gjelder kartlegging av bærekraftighet.

I Freemans interessenteori foreligger det noen grunnleggende prinsipper som presentert i kapittel 2. Fra analysekapittelet kan vi konkludere med at det lille eller mellomstore selskapets kunder og bankforbindelser i stor grad kommuniserer med sine interessenter om bærekraft. De små og mellomstore bedriftene er avhengig av både salgsinntekter og finansiering, hvilket både kobler på kredittinstitusjoner og kunder som viktige interessenter. Selskaper er som regel avhengig av leverandører for å kunne levere, og mest sannsynlig også er avhengig av støtte i lokalsamfunnet for å kunne oppnå anerkjennelse og lønnsomhet. Det er derfor krevende å se for seg at en liten eller mellomstor bedrift skal drifte uten å ta hensyn til disse omgivelsene. Siden interessentene verdsetter bærekraft og informasjon om bærekraft meget høyt som en del av sin strategi, vil det derfor være slik at i henhold til interessenteori, så vil disse store selskaper og bankenes fokus på bærekraft være en svært viktig drivkraft for at også små og mellomstore bedrifter bør inkludere dette som en del av sin strategi.

Det er i henhold til Freeman ikke meningen med interessenteori at selskapene skal måtte velge mellom interessenter, men heller balansere de forskjellige behovene som interessentene har. I dette tilfellet er både selskaper og banker behov knyttet til bærekraft, hvilket betyr at Freemans egne karakteristika av interessenteori ser ut til å være oppfylt (Freeman, 2010, s. 8). Vi kan se dette gjennom at både bankene og selskapene innhenter informasjon om bærekraft fra lånekunder og leverandører og det er ofte noe av den samme informasjonen som hentes inn. Spesielt gjelder dette i forbindelse med åpenhetsloven. Med dette forsterkes forklaringsevnen til interessenteori.

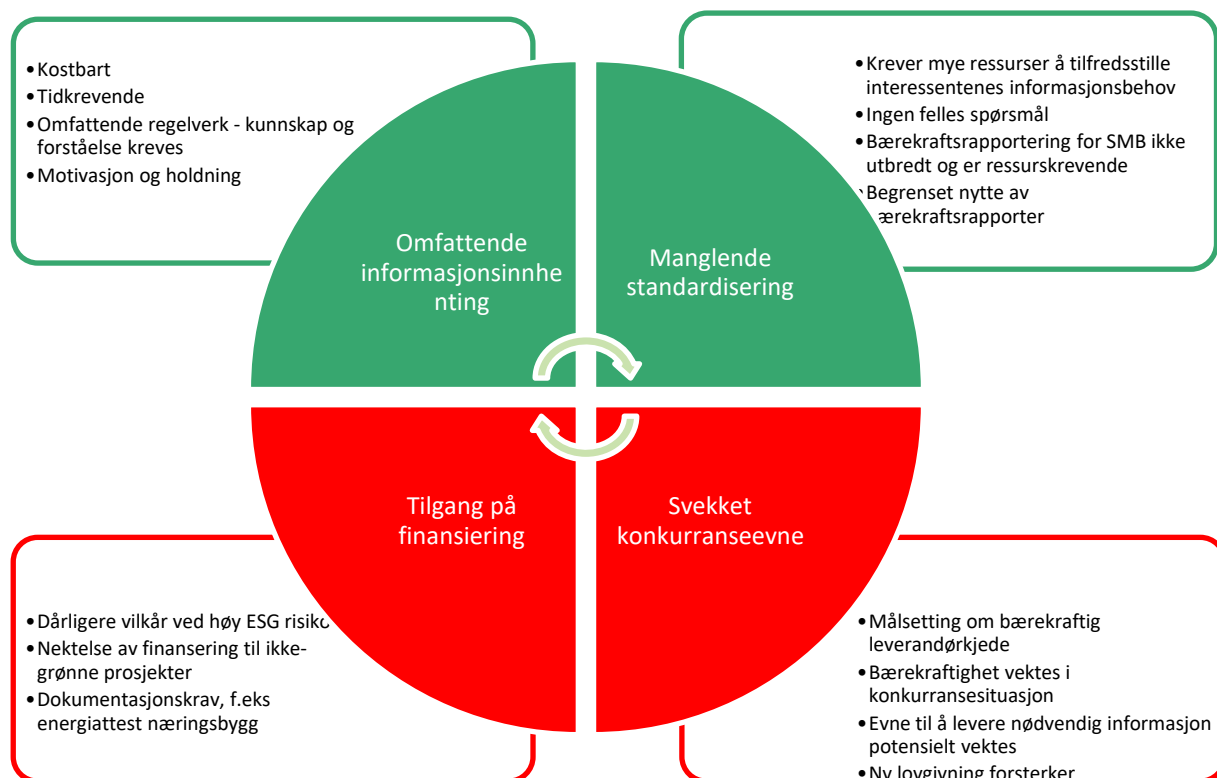
Oppsummert gir våre studier indikasjoner på at små og mellomstore bedrifter indirekte kan bli truffet av nye rapporteringskrav for bærekraft gjennom sine interessenter. I det neste kapittelet vil utforske konsekvenser av denne indirekte påvirkningen og til slutt, i siste kapittelet vil vi komme med anbefalinger for hvordan små og mellomstore bedrifter kan respondere på denne utviklingen.

5.2 Hvilke utfordringer vil interessentenes bærekraftsrapportering medføre for små og mellomstore bedrifter?

Som en del av vår problemstilling «*Hvordan påvirkes små og mellomstore bedrifter som følge av krav interessentene har til bærekraftsrapportering?*» har vi også undersøkt hvilke utfordringer denne påvirkningen kan føre til for de små og mellomstore bedriftene. Dette besvarer delvis

forsknings spørsmål 2. Resterende funn knyttet til forsknings spørsmål 2 besvares som nevnt i et eget delkapittel mot slutten av diskusjonskapittelet.

Våre funn, presentert i Figur 5-1, indikerer at det er to hovedutfordringer (grønn) og to hovedrisikoer (rød) som små og mellomstore bedrifter står overfor som følge av de store selskaper og bankenes bærekraftsrapportering:

Figur 5-1 Utfordringer og risikoer

Små og mellomstore bedrifter har ikke ressurser til å omstille seg alene og mangler typisk både bevissthet rundt bærekraft, tid, økonomiske ressurser og kunnskap til å delta i det grønne skiftet (Journeault et al., 2021, s. 2). For at små og mellomstore bedrifter skal klare å løse de utfordringene er samarbeid mellom ulike interessenter svært viktig (Kiron, et al., 2015). Det er også viktig for selskapene selv at de håndterer risikoer knyttet til bærekraft med tanke på deres langsiktige lønnsomhet og vekst (Kristiansen, 2019, s. 23). Vi vil i det videre drøfte betydningen for de små og mellomstore bedriftene av disse utfordringene, og hvordan disse utfordringene potensielt kan løses. Til slutt vil vi drøfte om dette medfører vesentlig risiko for levedyktigheten til små og mellomstore bedrifter.

5.2.1 Utfordringer knyttet til informasjonsinnhenting

Vi har tidligere presentert at økte informasjonskrav fra interessenter til små og mellomstore bedrifter kan medføre utfordringer som følge av manglende kompetanse og kunnskap blant små og mellomstore bedrifter (Eitrem & Meidell, 2021). Informantene peker på at denne utfordringen skyldes kombinasjon av flere ulike forhold hos små og mellomstore bedrifter. Blant annet er det mange små og mellomstore bedrifter som ikke har bærekraft på agendaen i dag og heller ikke forstår at dette er nødvendig. Dette medfører at de små og mellomstore bedriftene ikke setter seg inn i hva bærekraft betyr, hva de kan gjøre for å bedre sin bærekraftighet og hvordan interessentenes krav til bærekraftsrapportering påvirker de. Basert på våre funn argumenterer vi derfor for manglende kompetanse og kunnskap som er stor utfordring for disse bedriftene. Dette kan tyde på at utfordringen knyttet til kunnskap og erfaring, kan være til stede som en hindring for at små og mellomstore bedrifter klarer å møte interessenters behov for informasjon om bærekraft (Journeault et al., 2021, s. 3).

Man tenker kanskje at mangelen på kunnskap og kompetanse skyldes mangel på informasjon som er tilgjengelig. I en studie utført av Revell et al. (2009) kom det fram at mangel på informasjon ikke er en av de barrierene som har fått høy score i rangeringen av barrierene. Det tyder på at mangel på informasjon er ikke årsaken til at det er mangel på kunnskap og kompetanse. I dag ser vi også at det er mye informasjon som er tilgjengelig på internett; internett er oversvømt av artikler og blogger om bærekraftig utvikling fra ulike kanaler og det begynner også å bli en del kunnskapskilder tilgjengelig om åpenhetsloven, EUs taksonomi og CSRD. Basert på hva våre informanter forteller oss, kan det likevel tyde på at de små og mellomstore bedriftene ikke har nok informasjon tilgjengelig. Dette kan være fordi store deler av informasjonen handler om selve regelverkene og hvordan bedriftene som er direkte underlagt skal håndtere de nye kravene, de som ikke er direkte underlagt må derfor søke andre kilder enn internett for å finne ut av om bærekraftsrapportering har betydning for sitt selskap. Dette kan for eksempel være konsulenter, seminarer eller online kurs. Dette kan også tyde på at det ikke er mangel på informasjon om regelverkene som er utfordringen, men at informasjonen som er tilgjengelig ikke er tilpasset til de selskapene som ikke er lovpålagt rapportering etter de nye regelverkene. Bruk av konsulenter og deltakelse på seminarer er kostbart og tidkrevende, og vil dermed gjøre det mindre tilgjengelig for små og mellomstore bedrifter å tilegne seg den nødvendige kunnskapen om hvordan de også rammes av interessentenes krav til bærekraftsrapportering.

I våre intervjuer har flere av våre informanter nevnt at mange små og mellomstore bedrifter tenker at arbeidet knyttet til bærekraft koster mye og dermed vil det ikke være lønnsomt. Dette er i tråd med studie utført av Revell et al. (2009) der funnet viser at ledelsen ofte kun ser på kostnadene og ikke fordelene, slik at det å drive miljøvennlig ikke anses som lønnsomt. I likhet med våre funn og studien av Revell et al. (2020), finner vi også fra en undersøkelse tilbake fra 2002 at mange små og mellomstore bedrifter unngår å investere i kompetanseheving knyttet til det grønne skiftet fordi de ikke har de økonomiske ressursene som kreves (European Commission, 2002, s. 41). Dette funnet kan synes å være gjeldende fremdeles. Flere informanter identifiserer manglende økonomiske ressurser hos små og mellomstore bedriftene som en vesentlig barriere for at de oppfyller krav og forventninger knyttet til bærekraft og bærekraftsrapportering, og forklarer at dette er en av årsakene til de ikke stiller omfattende krav til bærekraft og bærekraftsrapportering enda. Denne utfordringen samsvarer med funnene som BDO har gjort i sitt SMB-barometer i 2022; økte kostnader oppgis i denne undersøkelsen oftest som årsak til at små og mellomstore bedrifter ikke gjør bærekraftstiltak (BDO Norge, u.å). Selv om vi ikke får bekreftet dette i vår undersøkelse, kan det virke som at interessentene og fagpersonene vi har snakket med har fanget opp at små og mellomstore bedrifter viser manglende villighet til implementering av bærekraft i sin forretningsdrift og bærekraftsrapportering fordi de opplever det som en kostbar investering. Fagpersonene understreker derimot at de små og mellomstore bedrifter må se på tilpasning til bærekraftig drift og etablering av rutiner for informasjonsinnhenting som en langsiktig investering. Vi har ikke funnet at interessentene og fagpersonene ser for seg at oppfyllelse av de sosiale kravene etter åpenhetsloven er spesielt kostbart, men det er flere som nevner at produksjon i lavkostnadsland som India kan potensielt medføre store kostnader knyttet til å sikre at anstendige arbeidsforhold overholdes under produksjonen.

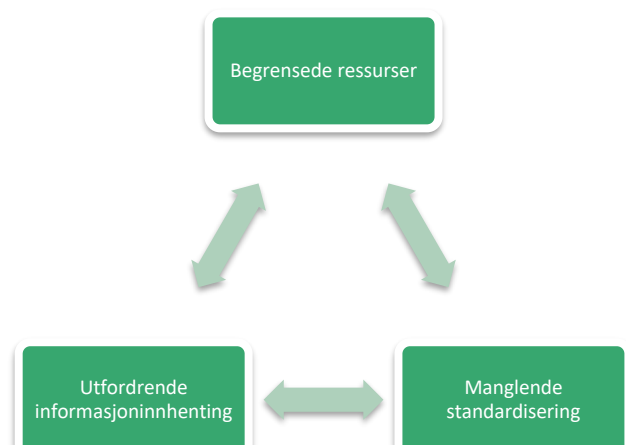
Manglende bevissthet knyttet til hva interessentenes bærekraftsrapportering betyr for de små og mellomstore bedriftene, er også en faktor som ble påpekt av flere av våre informanter som en utfordring. Dette er i tråd med hva Journeault et al. (2021) også peker på i sin studie som en av tre hovedutfordringer for bærekraftig utvikling hos små og store selskaper. Vi kan imidlertid ikke se bort ifra at barrierer knyttet til manglende bevissthet ofte også er forbundet med ledelsens holdning til bærekraft. Det er to spesifikke barrierer som er knyttet opp til ledelsens holdning om bærekraft; virksomheten tenker at de har veldig lite påvirkning på miljøet og samfunnet rundt seg

og at miljømessige utfordringer har lite relevans i deres virksomhet (Revell et al., 2009, s. 279). Dette samsvarer med våre funn der informasjonsinnhenting oppleves krevende fordi kunden eller leverandøren som mottar forespørsel fra interessenter klager over hvor omfattende og vanskelige spørsmålene som blir stilt, og at de ikke forstår hvor de må svare. Vårt funn tyder også på at mange også er skeptiske til å svare på spørsmålene knyttet til åpenhetsloven. Flere informanter har opplevd å ikke få svar på forespørsler i det hele tatt, noe som medfører ekstra jobb i form av purringer og telefonoppringninger. Disse utfordringene er trolig forbundet med ledelsen i de små og mellomstore bedriftenes negative holdninger til betydningen av bærekraft for deres virksomhet. Vi ser for oss at de dårlige holdningene kan skyldes at selskapene ikke har nok kjennskap til fordelene med bærekraft for deres virksomhet, og at den manglende kjennskapen skyldes at de ikke har tilstrekkelig med menneskelige og økonomiske ressurser til å sette seg inn i temaet.

Oppsummert er utfordringene knyttet til ressurser, som kunnskap, tid og økonomi, som synes å være den sterkeste hindringen for små og mellomstore bedrifter når det gjelder bærekraft. Dette fordi de andre barrierene som vi har identifisert til syvende og sist ser ut til å skyldes at bedriftene ikke har tid eller økonomi til å sette seg inn i fordelene ved bærekraft og dermed heller ikke ser hvilke økonomiske muligheter dette gir. I hovedsak er det den miljømessige dimensjonen av bærekraft som løftes frem som ressurskrevende, hvilket betyr at utfordringene kan se ut til å være størst knyttet til interessentens rapportering etter lov om bærekraftig finans og i fremtiden CSRD.

5.2.2 Utfordringer knyttet til manglende standardisering tilpasset små og mellomstore bedrifter

Vi har funnet at manglende standardisering av bærekraftsinformasjon er en stor utfordring for små og mellomstore bedrifter, spesielt som leverandør til en større kunde. Denne utfordringen henger tett sammen med utfordringen knyttet til ressurser, fordi informasjonsinnhenting kompliseres for en liten eller mellomstor bedrift grunnet manglende standardisering. Samtidig er den også tett knyttet opp mot utfordringen knyttet til informasjonsinnhenting, da det er informasjonsinnhenting som medfører at også manglende standardisering er en utfordring. Sammenhengen mellom utfordringene kan illustreres som vist i Figur 5-2:

Figur 5-2 Utfordringene knyttet til informasjonsinnhenting

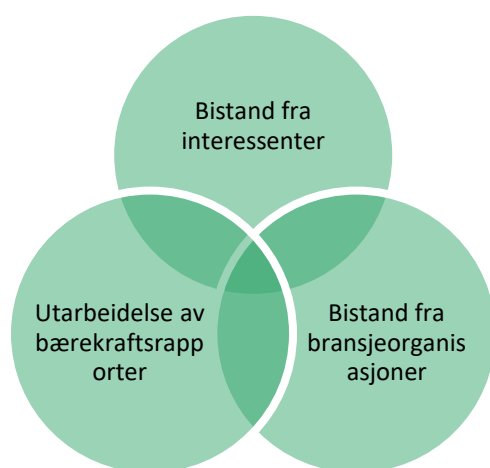
Slik situasjonen er nå, går det med store ressurser til å samle inn og dele bærekraftsinformasjon. Spesielt er dette tilfellet hvis selskapene har mange kunder og alle kundene har ulike spørsmål som de ønsker svar på. Informantene er derfor overbevist om at standardisering av informasjonsinnhentingsprosessen vil gjøre det vesentlig enklere både for selskapene som de innhenter informasjon fra, og for de som skal håndtere informasjonen som samles inn i de større selskapene. Da innhenting av informasjon ikke nødvendigvis kan regnes som en verdiskapende aktivitet for selskapet er det krevende å skulle argumentere for at dette er lønnsomt for selskapet. Selskapet risikerer i stedet å gå over i en tilstand der den daglige driften kun handler om å tilfredsstille informasjonsbehovet til interessentene. Våre funn viser at det ikke vil være tilstrekkelig å utarbeide bærekraftsrapporter, da interessentene normalt søker mer spesifikk informasjon.

Manglende standardisering av spørsmål i forbindelse med bankens bærekraftsrapportering har vi vurdert at fører med seg mindre utfordringer for små og mellomstore bedrifter enn manglende standardisering av informasjon som skal leveres til kunder. Grunnen til dette er at en normal liten eller mellomstor bedrift ofte bare har en bankforbindelse og det vil derfor ikke skje at de får informasjonskrav fra mange forskjellige banker. I stedet vil denne bankforbindelsen stille bærekraftsspørsmål årlig eller dersom det skjer endringer betingelsene for finansiering. Det kan potensielt skje i forbindelse med at de innhenter tilbud fra forskjellige banker, men det vil være et spesialtilfelle som kun oppstår i perioden der selskapet søker finansiering. Dersom den lille og mellomstore bedriften blir pålagt å levere bærekraftsinformasjon fra banken, i tillegg til sine 100 kunder, kan det derimot være slik at bedriften ikke har kapasitet til å også svare på henvendelser

fra banken og heller ikke følge opp eventuelle tiltak som banken kommer med som kan gi bedriften bedre vilkår.

5.3 Hvordan kan små og mellomstore bedrifter håndtere disse utfordringene?

I avsnittet over har vi kommet frem til at omfattende informasjonskrav og manglende standardisering utgjør en stor utfordring for de små og mellomstore bedriftene. Vi begrenser oss i denne forbindelse til å drøfte håndteringen av informasjonskravene og manglende standardisering, risikoene drøftes i kapittel 5.2.4. I Figur 5-3 presenteres tre mulige løsninger på utfordringer knyttet til informasjonsinnhenting.

Figur 5-3 Mulige løsninger og tilpasninger

Vi har valgt et venndiagram fordi vi mener at alle de tre mulige løsningene overlapper noe med hverandre, i hovedsak gjennom at de overlappende områdene representerer et samarbeid mellom bedriftene, bransjeorganisasjonen og interessenter som i denne studien er begrenset til store selskaper og banker. Vi kan også se for oss at andre interessenter, som myndigheter, inngår i samarbeidet. Hartman et al. (1999) påpeker viktigheten av at ulike interessenter samarbeider eller danner en slags partnerskap for at alle får en felles forståelse av utfordringene knyttet til bærekraftig utvikling. Gjennom utveksling av sine meninger og erfaring kan også interessentene komme med forslag til hvordan disse utfordringene kan løses (Hartman et al., 1999, s. 255). Studien av interessentenes rolle av Journeault et al. (2021) samt studien om samarbeid og lederskap for bærekraftig utvikling av Kiron et al. (2015) støtter videre diskusjon om hvordan samarbeid bidrar til små og mellomstore bedrifter kan bidra til å håndtere utfordringene.

5.3.1 Bistand fra interessenter

Selv om det er interessentene som krever at de små og mellomstore bedriftene integrerer en bærekraftig strategi og at de må bruke ressurser på å samle inn og overlevere bærekraftsinformasjon til de større selskapene, kan interessentene også spille viktige roller for å støtte bærekraftsarbeid hos små og mellomstore bedrifter (Journeault et al., 2021, s. 10, Kiron et al., 2015). Informantene våre er samstemt når det gjelder å jobbe tett med sine kunder og leverandører i dag, og på den måten bidra til at også små og mellomstore bedrifter kan bevege seg i en mer bærekraftig retning. Som eksempel på dette har ett av selskapene i studien en aktiv innkjøpsavdeling og bærekraftsavdeling som løpende svarer på spørsmål knyttet til bærekraftsinformasjonen som selskapets leverandører skal innhente. Vi har sett av våre undersøkelser at det er flere av selskapene og bankene som aktivt jobber for at sine leverandører både skal kunne levere mer bærekraftige produkter og at de skal være i stand til å innhente informasjon. Det innebærer blant annet veiledning i hva slags type informasjon som skal innhentes, i tillegg til informasjon om formålet med at slik informasjon skal innhentes og videreformidles. Andre selskaper har også dialog ved oppstart i prosjektet og løpende under prosjektet og samme selskap har også opplevd at leverandørene utviser stor opplevelse av mestring når de får til å innhente og levere slik informasjon. Dette samsvarer med Journeault et als. (2021) beskrivelse av «koordinatoren» som betyr at interessentene bistår med tilrettelegging av bærekraft hos de små og mellomstore selskapene, blant annet gjennom å tilby kompetanse og erfaringer knyttet til bærekraft. På den måten hjelper de bedriftene med å komme over barrierer knyttet til kompetanse og erfaringer, samt også tidsbarrierer fordi vi kan se for oss ansatte i de mindre selskapene vil oppnå tidsbesparelser ved å spørre kundene eller banken, i stedet for å jobbe med å finne ut av hva slags informasjon som etterspørres og hvordan denne skal hentes frem selv.

Vi har også hørt at flere av våre informanter, blant annet fra banksektoren, holder kurs og seminarer rundt om i landet for å dele kunnskap av hva de nye regelverkene innebærer for små og mellomstore bedrifter. Her tar også våre informanter den rollen som «trainer» fra interessentteorimodellen av Journeault et al. (2021). Det som gjør dem legitimt for å være en «trainer» er deres stillinger i organisasjonene de jobber i som innebærer at de har nødvendige og mest oppdatert kunnskap om temaet, hvilket man kan forvente av bærekraftsansvarlige hos banker og i selskaper.

Interessenter kan også bistå små og mellomstore bedrifter finansielt gjennom å tilby finansielle ressurser til å investere i bærekraftig utvikling (Journeault et al., 2021, s.19). Dette kan for eksempel være investeringer i datafangstsystemer som dokumenterer nødvendige data i forbindelse med produksjonen av et produkt eller det kan være finansiering av konsulenter for å tilrettelegge for slik informasjonsinnhenting. Vi har ikke sett i våre undersøkelser at store eller børsnoterte selskaper tilbyr finansielle ressurser til de små og mellomstore bedrifter, men alle bankene har opplyst om at de er langt mer positive til å gi finansiering med gode vilkår til prosjekter og selskaper med en sterk bærekraftig profil. Dette henger sammen med at bankene ønsker å utvide sin utlånsportefølje med bærekraftige prosjekter, og denne motivasjonen er økende i forbindelse med at de blir underlagt Lov om Bærekraftig finans og skal rapportere etter taksonomiforordningen. Det innebærer rapportering av hvor stor andel av utlånsporteføljen som oppfyller kravene etter taksonomiforordningen, som betyr at utlån til bærekraftige prosjekter vil være gunstig for banken. Våre funn indikerer at dette fokuset på bærekraft hos bankene, og den økte villigheten til å gi lån til bærekraftige prosjekter, er med på å øke bevisstheten hos de små og mellomstore bedriftene knyttet til bærekraft. Når de små og mellomstore bedrifter møter spørsmål knyttet til bærekraft allerede i banken, vil de måtte tenke over sin grad av bærekraftighet, i forbindelse med spørsmålene som de blir stilt. I tillegg har vi hørt at bankene jobber med å klargjøre sine utlånskunder til mer omfattende rapportering i forbindelse med taksonomien og CSRD.

Offentlige og ulike organisasjoner kan også spille en viktig rolle som tilbyder av finansiering til små og mellomstore som ønsker å investere i bærekraft (Journeault et al., 2021, s.9). I denne forbindelse kan vi se for oss at disse interessentene kan være med på påvirke de små og mellomstore bedriftene i riktig retning i forhold til bærekraft, og at de kan bistå de mindre ressurssterke selskapene med å bevege seg i en mer bærekraftig retning. Vi har imidlertid ikke undersøkt andre interessenter utover selskaper og banker og kan derfor ikke si noe om i hvilken grad andre interessenter står i en posisjon der de kan påvirke.

Med innføringen av CSRD og taksonomi forventes det et mer omfattende informasjonsbehov fra verdikjeden til de rapporteringspliktige selskapene, det vil derfor bli enda viktigere at de større selskapene og bankene hjelper de små og mellomstore bedriftene i gang med bærekraftsarbeid gjennom en eller flere av disse rollene som foreslått av Journeault et al. (2021)

5.3.2 Bistand fra bransjeorganisasjoner

Undersøkelsen utført av NyAnalyse for KLD viser at 6 av 10 SMB-er sier at de er positive til grønn omstilling, men det er også avdekket at det er behov for mer bransjesamarbeid ved at bransjeorganisasjoner tar initiativ til å få bedrifter og bedriftsledere til å komme i gang (Strøm et al., 2021, s.49). Ulike typer interessenter kommer til å kreve ulike typer av informasjon fra sine leverandører og kunder, og våre funn tyder på at informasjonsbehovet varierer på bransjenivå. Det kan derfor synes hensiktsmessig å finne løsninger og tilpasningsmuligheter på bransjenivå. Flere av våre informanter har nevnt at bransjeorganisasjoner kan bidra til at små og mellomstore bedrifter opplever det enklere å oppgi informasjon via en standardisert form for datainnsamling. I likhet med kunder og leverandører kan også bransjeorganisasjoner være en interessant til små og mellomstore bedrifter.

Flere av selskapene vi har intervjuet har kommet med forslag om hva bransjeorganisasjonene kan bidra med; det kan for eksempel være å lage en database hvor bedriftene kan registrere informasjon om sine produkter som kan kategoriseres slik at det er mulig å filtrere etter hvilke typer varer eller hvilke bransjer det hører til. Dette gjør det enklere for små og mellomstore bedrifter slik at de ikke behøver å gjøre prosessen med informasjonsinnhenting om og om igjen. Samtidig blir det også enklere for interessentene å bare gå inn i databasen og innhente den informasjonen de trenger. Bistand fra bransjeorganisasjonen på denne måten samsvarer med Journeault et al. (2021) rolle som «spesialist». Som «spesialist» kan bransjeorganisasjoner tilby tekniske løsninger på hvordan små og mellomstore bedrifter kan forenkle prosesser for datainnsamling og datalagring ved bruk av tilpassede metoder og systemer (Journeault et al., 2021).

Vi ser også for oss at bransjeorganisasjoner kan ta på seg en rolle som «trainer». Som «trainer» kan bransjeforeningen tilegne seg kunnskap om bærekraftsrapportering, finne ut av hva de store selskapene og bankene krever av informasjon og spre kunnskap videre til bedriftene i bransjen. Bransjeorganisasjonen kan også bidra med å bevisstgjøre fordeler og muligheter små og mellomstore bedrifter kan dra nytte av knyttet til bærekraft.

5.3.3 Frivillig rapportering etter forenklede standarder

Norske små og mellomstore bedrifter kan i dag velge frivillig bærekraftsrapportering etter NSRS standardene eller de kan velge å rapportere etter andre frivillige rammeverk som UN Global

Compact eller Science Based Target. I løpet av de neste årene vil også EFRAG publisere en forenklet standard for ikke-børsnoterte selskaper, som skal gjøre prosessen med rapportering forenklet og tilpasset til informasjonsbehovet til de store selskapene (EFRAG, 2022)

Selv om de fleste av våre informanter sier at de ikke vektlegger bærekraftsrapporter høyt per i dag, ser de heller ikke bort ifra at bærekraftsrapporter fra små og mellomstore bedrifter har flere fordeler. Frivillig rapportering er et alternativ som vi har fått fram av vår studie for å forenkle prosessen for små og mellomstore bedrifter når det gjelder informasjonsinnhenting. Dette er i tråd med Krawczyk (2021), som skriver at slike frivillige og tilpassede standarder for små og mellomstore bedrifter vil kunne fungere som en standardiseringsmulighet for disse selskapene (Krawczyk, 2021), s.14). Fordelen med dette er at selskapet slipper å finne fram til samme informasjon mange ganger dersom de allerede har en bærekraftsrapport liggende. Interessentene som måtte trenge informasjon kan dermed bare se på et selskaps bærekraftsrapport og dette gjør at både interessenten som etterspør og selskapet som blir etterspurt sparer tid.

Det er imidlertid en utfordring knyttet til interessentenes spesifikke krav til informasjon. En mulig tilpasning til dette vil være å lage standardiserte spørreskjemaer fra interessentene som deretter blir brukt til å lage en standard bærekraftsrapport maler for ulike bransjer. Dette medfører at interessentene kan enkelt gjenfinne den spesifikke informasjon som interessenten har behov for, og samtidig ville denne informasjonen vært sammenlignbar for selskaper i samme bransje. Vi mener at bransjeorganisasjonene også kan bidra til å gjennomføre denne mulige løsningen.

5.4 Hvilke risikoer medfører interessentenes bærekraftsrapportering for de små og mellomstore bedriftene.

Dette delkapittelet besvarer den delen av forskningsspørsmål 2 som handler om hvilke risikoer som små og mellomstore bedrifter er utsatt for i forbindelse med interessentenes bærekraftsrapportering. I det videre drøftes derfor tilgang på kapital og bærekraft i en konkurransesetting, som utgjør to vesentlige risikoer for små og mellomstore selskaper om de ikke tar hensyn til interessentenes krav og forventninger. Helt til slutt vil vi drøfte om disse faktorene utgjør en risiko for de små og mellomstore selskaperens lønnsomhet.

5.4.1 Tilgang på kapital

Her diskuteres vårt funn fra utvalgsgruppen banker. Per i dag foreligger det få konkrete krav til bærekraft fra bankene, men dersom det søkes om lån til eiendom er energimerking av næringsbygg en utbredt forventning. Om selskapet har energimerking og eventuelt hvilken energimerking bygget har, kan få konsekvenser for lånetilgangen. Bygg med lavere energimerking får typisk dårligere vilkår på lån og dersom selskapet ikke leverer energiattest (som viser energimerking) kan dette i ytterste konsekvens bety at selskapet ikke får lån i det hele tatt. Dette er praktisert allerede før lov om bærekraftig finans trådte i kraft fordi banker følger retningslinjer fra Den europeiske bankautoriteten (EBA) om å blant annet gjøre en grundig vurdering av selskapenes eksponering til ESG risiko som i hovedsak rettet mot miljø og klima (Buen et al., 2022). Utover eiendomsbransjen er det per i dag ingen konkrete krav, men våre informanter bekrefter at de kommer til å stille strengere krav de nærmeste årene ettersom de også skal rapportere etter taksonomiforordningen og CSRD.

Det vil være begrensende for selskapenes tilgang på finansering om de ikke presterer godt på bærekraft, og blir vurdert til å ha høy bærekraftsrisiko (Cheng et al., 2014, s. 16). Som et eksempel vil manglende fokus på bærekraft føre til dårligere lånevilkår med høyere renter (Goss & Roberts, 2011, s. 1807). Selv om slike alvorlige konsekvenser for ikke-bærekraftige små og mellomstore bedrifter ikke foreligger i dag, er alle tre bankene vi har snakket med tydelig på at det i fremtiden vil få enda større konsekvenser for små og mellomstore bedrifter dersom de ikke kan vise til bærekraftige forretningsstrategier og aktiviteten det søkes finansiering til ikke kan vurderes som grønt etter taksonomiens klassifiseringssystem. Som nevnt i kapittel fire er bankenes strategi at antall grønne bedriftslån skal være økende. I denne forbindelse vil det være rimelig å anta at omfanget av lån som ikke klassifiseres som «grønne» vil reduseres, som betyr at det vil bli vanskeligere å få lån til prosjekter og selskaper uten en miljøvennlig profil. Dette kan henge sammen med funnene i studien til Jung et al. som trekker frem utslipp av CO₂ som en determinant for om selskapene får lån og til hvilke vilkår (Jung et al., 2018).

Det teller svært positivt for tilgangen til finansieringen og finansieringskostnaden at selskapet som søker lån kan vise til at de har eller planlegger å sette inn tiltak for å bedre graden av bærekraftig drift i sin virksomhet (Jung et al., 2018, s. 1168). Vi finner i våre studier at bankene per dagens dato også vektlegger selskapets planer for fremtiden i sin kredittvurdering, og vurderer selskapet

vesentlig mer positivt dersom selskapet viser gjennom handlinger og fremtidsplaner at de har tenkt til å bli mer bærekraftige. Foreløpig får vi inntrykk av at det ikke teller veldig negativt om selskapene ikke kan vise til noe konkret prestasjon på bærekraft, men at de er bekymret for selskaper som per i dag ikke er bevisste på egne påvirkninger på samfunnet rundt seg og ikke anerkjenner bærekraft som en del viktig del av sin drift. Funn som dette kan derfor tyde på at det per dagens dato er tilstrekkelig å planlegge dette i fremtiden for å unngå problemer med å få finansiering, noe som samsvarer med funnene til Jung et al, fra 2018.

I en undersøkelse gjennomført av den europeiske sentralbanken kom det fram at de fleste små og mellomstore bedrifter er avhengig av ekstern finansiering fra banker (European Central Bank, 2022, s. kap. 3.1). I og med at banker vurderer nå å øke kravene knyttet til bærekraft fremover i sin kredittvurderingsprosess, vil dette kunne medføre at bedriftene som ikke har noen bærekraftstrategi eller mål, risikerer å få problemer med å finansiere sine virksomheter, bli utkonkurrert eller i verste fall gå konkurs.

5.4.2 Konkurransesevne og overlevelsesdyktighet

Vår studie viser at bærekraft som konkurransefaktor allerede er på plass hos enkelte selskaper og kommer til å være en viktig driver for konkurranse i fremtiden. Kunder er en de viktigste interessentene til leverandører og sitter ofte med stor forhandlingsmakt i form av at det er disse som styrer etterspørselen. Når en kunde begynner å kreve at leverandørene kun bruker bærekraftige utstyr og kjøretøy i sine store prosjekter vil dette medføre at etterspørselen etter bærekraftige materialer øker for alle selskapene i verdikjeden til et stort selskap, slik at alle selskapene i verdikjeden blir indirekte påvirket av kunden til toppselskapets krav. Dette fenomenet med påvirkning fra første leverandør til langt bak i leddene samsvarer med «green bullwhip-effect». Krav fra interessentene fremmer «green bullwhip effect i leverandørkjeden (Pais Seles et al., 2016)» og vår studie synes å bekrefte at dette fenomenet er til stede både i en markedsituasjon og med tanke på hva slags informasjon som etterspørres fra de ulike selskapene i verdikjeden.

Vi har fått indikasjoner på at interessentenes informasjonsinnhenting i ytterste konsekvens og på lengre sikt kan bety at bedriften ikke lenger kan levere sitt produkt eller sin tjeneste til det store selskapet. Manglende rapportering av bærekraftsinformasjon fra leverandører vil medføre at de store selskapene som er underlagt de nye regelverkene til bærekraftsrapportering ikke vil være i

stand til å rapportere på lovpålagt informasjon. Det er derfor naturlig å tenke at de store selskapene vil søke etter leverandører som faktisk vil være i stand til å rapportere. Det vil medføre en konkurransevridning for leverandørene mot at de som kan levere informasjon, er de som stiller sterkest.

Våre funn viser at store selskaper kommer til å bruke bærekraft som konkurransefaktor i de nærmeste årene som kommer. Dette innebærer at selskapenes leverandører vil bli vurdert etter hvor bærekraftig produkt eller tjeneste de leverer. Selskapene kommer til å ta med bærekraft som agenda ved anskaffelse av nye leverandører og det skal fremgå av kontraktene. Nåværende leverandører blir også vurdert fra år til år for å sikre at de hele tiden etterlever de krav fra kunden. Det innebærer at små og mellomstore bedrifter må integrere bærekraft i sin daglig drift og hele tiden passe på at de oppfyller kravene fra sine kunder. Hvis ikke de klarer å levere hva interessentene kommer til å etterspørre, oppstår det en risiko for at de mister sine store kunder eller at det blir vanskeligere for dem å konkurrere i markedet. Våre funn kan derfor anses å være i samsvar med en studie fra Sverige der konkurransefortrinn og strategisk formål er sett på som sterke faktorer for at små og mellomstore bedrifter opprettholder bærekraftig praksis (Tsvetkova et al., 2020). En tilsvarende studie er også utført i Norge og viser likhetsstrekk ved at bedriftsledere ser på bærekraftsimplementeringen som en strategi for å oppnå økt konkurranseevne (Hermundsdottir et al., 2021). Et funn fra en studie gjennomført av Broto Rauth Bhardwaj støtter viktigheten av å ha bærekraftspolicy for konkurransedyktighet og ikke minst overlevelse (Bhardwaj, 2015, s.464). Våre funn kan tyde på det samme, men vektlegger at risikoen er størst på lenger sikt.

5.4.3 Oppsummering av risikoer for små og mellomstore bedrifter

Små og mellomstore bedrifter som ikke møter sine interessenters forventinger og krav kan risikere at dette går utover den økonomiske situasjonen i selskapet. Våre funn kan tyde på at små og mellomstore bedrifter allerede i dag står overfor slikt press fra sine interessenter fra kunder og banker, og at dette presset kommer til å være økende i fremtiden. Manglende evne til å overholde disse forventningene kan gå utover deres konkurranseevne og finansieringskostnad i fremtiden. Etter hvert som fokuset på bærekraft og bærekraftsrapportering fortsetter å øke, er det også sannsynlig at både markedssituasjonen til de små og mellomstore bedriftene og tilgangen til finansiering kommer til å bli påvirket av bærekraft. Innføringen og implementeringen av både CSRD og

taksonomien vil mest sannsynlig fremskynde denne typen utvikling, og konkurransen vil kunne bli vridd mot selskaper som er gode på bærekraft og samtidig er i stand til å kunne levere informasjon av høy kvalitet til de rapporteringspliktige selskapene. Som vi har sett av drøftingen over, er det flere utfordringer for de små og mellomstore bedriftene når det gjelder å skulle komme opp med slik informasjon, og dersom det ikke løses vil heller ikke de små og mellomstore bedriftene stille seg først i køen for å få levere til de store selskapene eller få nødvendig finansiering. Det betyr at fra et aksjonærperspektiv, så vil det også være ugunstig for selskapet å ikke ta innover seg fokuset på bærekraftig utvikling, fordi det kan gå utover lønnsomheten. Vi argumenterer derfor for at manglende fokus på å kunne levere nødvendig informasjon om bærekraft til interessentene, utgjør en finansiell risiko for selskapene. På denne måten kan vi også si at bedriften sett fra et interessentperspektiv og fra et aksjonærperspektiv samsvarer, fordi det å ta hensyn til interessentenes krav om bærekraft vil føre til lønnsomhet på lang sikt, som er bedriftens formål etter aksjonærperspektivet. Til sist vil manglende fokus på bærekraft og innsamling av nødvendig bærekraftsinformasjon, derfor kunne gå utover den økonomiske situasjonen til de små og mellomstore bedriftene og til slutt sette forutsetningen om fortsatt drift i fare.

I det neste kapittel presenteres studiens konklusjon. Vi drøfter også studiens teoretiske og praktiske implikasjoner, begrensninger og til slutt vil vi komme med forslag til videre forskning.

6 Konklusjon

Formålet med denne masteroppgaven har vært å besvare problemstillingen «*Hvordan påvirkes små og mellomstore bedrifter som følge av krav interessentene har til bærekraftsrapportering?*»

De fleste selskapene i undersøkelsen stiller krav til at sine små og mellomstore leverandører oppgir bærekraftsinformasjon om produktene og tjenestene som leveres. Vi har sett at også bankene krever bærekraftsinformasjon fra sine kunder og potensielle kunder. Informasjonen er med på å avgjøre vilkårene for finansieringen. Omfanget av bærekraftsinformasjon som etterspørres fra interessenter er forventet å øke med CSRD, men omfanget kan potensielt bli noe begrenset som følge av interessentenes vesentlighetsanalyser. Vi finner at banker og selskaper stiller minimumskrav til sine leverandører og bankkunder knyttet til menneskerettigheter og anstendige arbeidsforhold, men med unntak av dette finner vi svært få absolutte interessentkrav til andre dimensjoner av bærekraft. Per i dag ser det derfor ut til å være kravene i åpenhetsloven som har størst betydning for de små og mellomstore bedriftene i Norge.

For små og mellomstore bedrifter betyr dette at de må sette av store ressurser til å oppfylle informasjonskravene til interessentene. Dette kan potensielt skape utfordringer i deres daglige drift, som følge av manglende tid, kunnskap og erfaring knyttet til bærekraft og bærekraftsrapportering. Det kan være at informasjonen ikke er tilgjengelig, men det er også svært utfordrende at ikke standardiserte metoder for informasjonsinnhenting er til stede, for eksempel gjennom standardiserte spørsmål og gode datasystemer for innsamling og deling av bærekraftsinformasjon. Dette skaper en stor informasjonsbyrde for de små og mellomstore selskapene, som fra før typisk har begrenset med ressurser.

Interessentene trekker frem bransjeorganisasjoner og bransjesamarbeid som mulige initiativtakere til å forenkle situasjonen for de små og mellomstore bedriftene. Vi har også sett at interessentene, for eksempel bankene eller kundene, kan være viktige bidragsytere for at de små og mellomstore bedriftene skal kunne klare å tilfredsstille informasjonskravene og dermed bidra positivt til den bærekraftige omstillingen. I fremtiden ser vi at det nye rammeverket for bærekraftsrapportering for små og mellomstore bedrifter fra EFRAG potensielt kan forenkle informasjonsinnhenting for små og mellomstore bedrifter, da dette rammeverket vil begrense omfanget av informasjonen som interessentene kan kreve.

6.1 Teoretiske implikasjoner

Masteroppgaven bidrar til litteraturen som omhandler bærekraftsrapportering for små og mellomstore bedrifter. Vi har ved bruk av interessenteori studert interessentens påvirkning på denne gruppen selskaper, og sett at det er krav til informasjon som har en betydelig påvirkning. Vi har sett på hva disse informasjonskravene kan medføre av utfordringer, hvordan disse utfordringene enklere kan overkommes og hvilken risiko det utgjør for de små og mellomstore selskapene om de ikke overkommes. Spesielt vil vi trekke frem bidrag knyttet til informasjonsinnhentingprosessen, herunder manglende standardisering og mulige måter å tilpasse seg interessentenes informasjonsbehov. Tidligere studier peker kun på bærekraftsrapportering for små og mellomstore bedrifter som en metode som skal forenkle hverdagen når de nye kravene kommer. Vår studie gir indikasjoner på at det finnes andre mulige tilpasningsmetoder. Med dette bidrar vi til å dekke et kunnskapshull i et fremvoksende fagområde knyttet til betydningen av bærekraftsrapportering for små og mellomstore bedrifter i Norge. Vi har også bidratt noe til å forstå betydningen av bærekraft i en konkurransesituasjon og som en faktor i finansieringskostnad, samt hvilke betydning innføringen av taksonomien og CSRD får for de små og mellomstore bedriftene.

6.2 Praktiske implikasjoner

Oppgaven bidrar til nyttig kunnskap som kan få praktisk konsekvens for bedrifter med mindre enn 250 ansatte i Norge. Alle våre informanter understreker viktigheten av at små og mellomstore bedrifter begynner arbeidet med bærekraft i god tid før de eventuelt selv blir underlagt et regelverk for bærekraftsrapportering. Vi vurderer derfor at det er svært viktig for at næringslivets bidrag til bærekraftsmålene at små og mellomstore bedrifter også er med på dette felles prosjektet.

Studien har også fått fram anbefalinger på mulige tilpasninger små og mellomstore bedrifter kan gjøre og hvilke muligheter som kan bidra til å løse utfordringene. Tilpasning vil øke sannsynligheten for at selskapet sikrer langsiktig lønnsomhet og overlevelse. Samarbeid mellom interessenter og bransjeorganisasjoner er løftet som viktige punkter fra våre informanter. Vårt viktigste praktiske budskap er at det er viktig for små og mellomstore bedrifter at de våkner, følger med i timen når det gjelder bærekraft og bærekraftsrapportering, og at de allerede nå begynner å kartlegge hva

deres nærmeste og viktigste interesser kommer til å kreve og forvente av dem knyttet til bærekraftsinformasjon. Det er på tide å ta bærekraftig utvikling på alvor!

6.3 Studiens begrensninger

I dette avsnittet vil vi drøfte studiens begrensninger. I studiens begrensninger trekker vi frem de svakhetene som vi ser ved studien.

Kvalitativ forskning innehar normalt sett ikke evnen til å generalisere et fenomen. I stedet er kvalitativ forskning egnet til å studere et forhold innad i en gruppe eller i en spesifikk kontekst. (Leung, 2015). Våre funn er basert på intervjuer med 12 ulike informanter, hvorav 9 av disse representerer selskaper eller banker som er direkte underlagt en eller flere av de nye regelverkene for bærekraftsrapportering. Som vi har drøftet i metodekapittelet er få informanter en svakhet for den eksterne validiteten i studien. Det er også en begrensning for studiens eksterne validitet at alle informanter representerer selskaper og banker som vi på forhånd har fått inntrykk av at er svært fokusert på bærekraft.

Foruten iboende begrensninger med kvalitativ forskning nevnt over, har vi også begrenset studien til å kun se på interessentene «bank» og «kunder». Vi har ikke sett på andre interesser som for eksempel offentlig sektor. Vårt arbeid har også begrenset seg til å se på små og mellomstore bedrifter fra et utenfra-inn perspektiv. Vi har derfor ikke inkludert perspektivet til de små og mellomstore bedriftene selv og heller ikke til interessentene internt i bedriften.

Vi ser en iboende begrensning for studien at vi ikke har tatt hensyn til bransje eller betydningen vesentlighetsanalyser for påvirkningen på små og mellomstore bedrifter. Dette er noe flere av fagpersonene vi har snakket med nevner i sine intervjuer at vil ha stor betydning for i hvilken grad en liten eller mellomstor bedrift blir og kommer til å bli påvirket av regelverk knyttet til bærekraft. Utvalget vårt har i utgangspunktet vært blant selskapene fra bransjer som har et vesentlig miljøavtrykk, slik som entreprenør og industri. Basert på våre funn og vesentlighetsvurderingene som følger av CSRD er det grunn til å tro at påvirkningen som de nye regelverkene får for små og mellomstore bedrifter i stor grad avhenger av hvilken bransje som bedriften tilhører. Vi har heller ikke sett på betydningen av disse vesentlighetsvurderingene, men vi har fått indikasjoner på at

selskapenes vesentlighetsanalyser kan ha stor betydning for hvilke små og mellomstore bedrifter som kommer til å bli påvirket av CSRD.

Vi har ikke utforsket i dybden kvaliteten på informasjonen som gis og heller ikke utfordringer knyttet til å etablere gode systemer for datainnhenting. Flere av våre informanter nevner at det er en stor utfordring med datainnsamling, og spesielt fra de litt mindre selskapene som ikke har gode systemer og tilstrekkelig kompetanse på plass. Dette betyr at vi gjennom avhandlingen har benyttet ordet informasjon uten å ta hensyn til informasjonens kvalitet, og heller ikke vurdert hvordan denne informasjonen kan hentes inn ved bruk av gode IT systemer.

6.4 Forslag til videre forskning

Vi har i denne studien undersøkt små og mellomstore bedrifter fra et interessentperspektiv. Det hadde i neste omgang vært interessant å sett på små og mellomstore bedrifter fra perspektivet til en liten eller mellomstor bedrift. Ved å undersøke dette kunne man ha sammenlignet hvordan små og mellomstore bedrifter opplever at de blir påvirket, hva slags utfordringer de opplever og måter de ser for seg at man kan tilpasse seg på med funnene i denne studien og sett om perspektivene til de ulike aktørene i næringslivet samarbeider.

Som vi ser av interessentmodellen i kapittel 2, har en små og mellomstore bedrifter en rekke interessenter. Vi har flere ganger under intervjuene kommet inn på betydningen av offentlige aktører i det grønne skiftet, det hadde derfor vært interessant å undersøke hvordan deres strategier og handlingsplaner kan påvirke deres små og mellomstore leverandører, og dermed hvordan offentlig sektor kan bidra til at også små og mellomstore bedrifter tar del i det grønne skiftet. Andre interessenter kan også være ansatte – man kunne for eksempel undersøkt hvordan ansatte kan påvirke den mellomstore bedriften til å drive med bærekraftsrapportering og kan være med å løse utfordringene knyttet til bærekraftsrapportering for små og mellomstore selskaper.

Andre aktuelle teorier som vi under våre litteratursøk har lest at kan påvirke små og mellomstore bedrifter i en mer retning er sosialkapitalteori, ressursteori og institusjonell teori. Dette er derfor et forslag til videre forskning å utforske om andre teorier er egnet til å forklare hvorfor og hvordan små og mellomstore bedrifter blir påvirket av andre aktører.

Til slutt vil vi komme med videre forslag til å utforske hvordan man kan løse disse utfordringene som små og mellomstore selskaper står overfor i forbindelse med bærekraftsrapportering. Vi har sett at det finnes muligheter for bransjesamarbeid, det finnes muligheter for å bruke frivillige og forenklete standarder for bærekraftsrapportering og vi har sett at interessentene kan bistå i prosessen, men vi har ikke undersøkt hvordan de små og mellomstore bedriftene faktisk kan løse utfordringer knyttet til selve informasjonsinnhenting. Dette har vi fått inntrykk av at er en svært krevende prosess, spesielt dersom det er mange underleverandører og underleverandørene ligger i mindre utviklede land. Potensielle temaer å utforske i denne forbindelse hadde vært hvordan bedriftene og bransjene kan samarbeide om å innhente denne informasjonen, hvordan ulike informasjonssystemer kunne bistått i denne prosessen og hvordan denne prosessen kunne foregått mest mulig effektivt.

7 Referanser

- Akselberg, C.-E. (2022). *Interessenters behov og SMB-enes ressurser*. Hentet 06. april 2023 fra [https://www.revregn.no/asset/Utgaver/2022/03/RR-2022-03\(18-20\).pdf](https://www.revregn.no/asset/Utgaver/2022/03/RR-2022-03(18-20).pdf)
- Andenæs, M. Z., & Hoffmann, A.-C. K. (2022, mai 30). Hentet 13. april 2023 fra <https://www.bdo.no/nb-no/bloggen/tcfd-rapportering-betyr-klimaendring-finansiell-risiko-eller-mulighet-for-ditt-selskap>
- Andersen, K. R., & Gjølberg, M. (2022, 38 3). Bærekraft i selskapsrapporter: Fra floskler og frivillighet til finansielt relevant og lovpålagt rapportering. *Praktisk økonomi og finans*, ss. 240-250. <https://doi.org/10.18261/pof.38.3.4>.
- Baksaas, K., & Stenheim, T. (2021, 7). *Regnskap er også kommunikasjon*. Magma.
- BDO Norge. (2021, november-desember). *nb-no/smb-barometeret*. Hentet fra smb-barometeret: <https://www.bdo.no/nb-no/smb-barometeret>
- BDO Norge. (u.å). *SMB Barometer: Nasjonal rapport 2023*. BDO Norge. Hentet 23. februar 2023 fra smb-barometeret: [https://www.bdo.no/getattachment/Microsites/SMB-barometeret/Content/Image-banner-CTA/BDO-SMB-barometer-23-nasjonal-rapport-\(2\).pdf.aspx?lang=nb-NO](https://www.bdo.no/getattachment/Microsites/SMB-barometeret/Content/Image-banner-CTA/BDO-SMB-barometer-23-nasjonal-rapport-(2).pdf.aspx?lang=nb-NO)
- Bell, E., Harley, B., & Bryman, A. (2022). *Business research methods, 6th edition*. New York: Oxford University Press.
- Bhardwaj, B. R. (2016). Role of green policy on sustainable supply chain management. *Benchmarking: An International Journal* 23 (2), ss. 456-468. <https://doi.org/10.1108/BIJ-08-2013-0077>.
- Brammer, S., Hojmosse, S., & Marchant, K. (2012, 21 7). Environmental Management in SMEs in the UK: Practices, Pressures and Perceived Benefits. *Business strategy and the environment*, ss. 423-434.
- Brinkmann, S., & Kvale, S. (2015). *InterViews: Learning the craft of qualitative research interviewing (3rd ed., pp. XVIII, 405)*. Sage.
- Buen, J., Eikseth, M. G., Harper, P., Rekdal, S. B., & Timberlid, K. K. (2022, mars 22). *Hvordan kan banker vurdere ESG-risikoen i lån til små og mellomstore bedrifter?* Hentet 15. februar 2023 fra <https://nye.econa.no/faglig-oppdatering/medlemsbladet-magma/1-2022/hvordan-kan-banker-vurdere-esg-risikoen-i-lan-til-sma-og-mellomstore-bedrifter/>
- Cheng, B., Ioannou, I., & Serafeim, G. (2014). Corporate social responsibility and access to finance. *Strategic management journal*, 35(1), ss. 1-23. <https://doi.org/10.1002/smj.2131>.

- Christensen, H. B., Hail, L., & Leuz, C. (2021, 23 3). Mandatory CSR and sustainability reporting: economic analysis and literature review. *Review of accounting studies*, ss. 1176-1248. <https://doi.org/10.1007/s11142-021-09609-5>.
- De nasjonale forskningsetiske komiteen. (2021, desember 16). Hentet 17. april 2023 fra <https://www.forskningsetikk.no/retningslinjer/hum-sam/forskningsetiske-retningslinjer-for-samfunnsvitenskap-og-humaniora/>
- Ditlev-Simonsen, C. D. (2021, 01 oktober). Hvordan bidrar åpenhetsloven - og hva innebærer den for din bedrift? *MAGMA*, ss. 68-69.
- Dyllick, T., & Muff, K. (2016). Clarifying the Meaning of Sustainable business. *Organization & Environment*, ss. Vol.29 (2) 156-174. <https://doi.org/10.1177/1086026615575176>.
- EFRAG. (2022, desember 14). *SME Standards: Approach and Methodology*. Hentet 13.mars 2023 fra <https://efrag.org/Assets/Download?assetUrl=%2Fsites%2Fwebpublishing%2FMeeting%20Documents%2F2212120938015426%2F03-01%20SME%20standards%20approach%20and%20methodology.pdf>
- EFRAG. (u.å). *First set of draft ESRS*. Hentet 15. april.2023 fra <https://www.efrag.org/lab6>
- Eide, M. L., & Koppang, K. (2022, 09 mars). *EUs taksonomi treffer små og mellomstore bedrifter hardt*. Hentet 09.januar 2023 fra <https://www.finansavisen.no/nyheter/debattinnlegg/2022/03/09/7831940/eus-taksonomi-treffer-sma-og-mellomstore-bedrifter-hardt?zephrossoott=ofgkku>
- Eitrem, A., & Meidell, A. (2021). Bærekraftsansvarlige i små og mellomstore bedrifter. *MAGMA*, 70-77.
- epd-norway. (u.å). Hentet 10. april.2023 fra https://www.epd-norge.no/?lang=no_NO
- Ernst, R.-A., Gerken, M., Hack, A., & Hülsbeck, M. (2022). SMES' reluctance to embrace corporate sustainability: The effect of stakeholder pressure on self-determination and the role of social proximity. *Journal of Cleaner Production*, 335, 130273. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2021.130273>
- European Banking Authority. (2020, mai 29). *Guidelines on loan origination and monitoring*. Hentet 15. april 2023 fra https://www.eba.europa.eu/sites/default/documents/files/document_library/Publications/Guidelines/2020/Guidelines%20on%20loan%20origination%20and%20monitoring/884283/EBA%20GL%202020%2006%20Final%20Report%20on%20GL%20on%20loan%20origination%20and%20monitori

- European Central Bank. (2022, desember). *Survey on the Access to Finance of Enterprises in the euro area*. Hentet 13. april 2023 fra <https://www.ecb.europa.eu/stats/accesstofinancesofenterprises/pdf/ecb.safe202212~6bc3312ea1.en.pdf>
- European Commission , Directorate-General for Enterprise and Industry. (2002). *European SMEs and social and environmental responsibility*. Publications Office.
- European Commission. (2014, juli 2). *Green Action Plan for SMEs: turning environmental challenges into opportunities*. Hentet 07. april 2023 fra https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_14_766
- European Commission. (u.å). *Internal Market, Industry, Entrepreneurship and SMEs*. SME definition. Hentet 06.april 2023 fra https://single-market-economy.ec.europa.eu/smes/sme-definition_en
- European Commission. (u.å). *Green transition*. Hentet 05. april 2023 fra https://reform-support.ec.europa.eu/what-we-do/green-transition_en
- Finansdepartementet. (2023, mars 28). *Utredning om bærekraftsrapportering overleveres i mat*. Hentet 06. april 2023 fra <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/utredning-om-barekraftsrapportering-overleveres-i-mat/id2968831/>
- Finansdepartementet. (2023, april 11). *Taksonomien for bærekraftig økonomisk aktivitet*. Hentet 20. april 2023 fra <https://www.regjeringen.no/no/tema/okonomi-og-budsjett/finansmarkedene/taksonomien-for-barekraftig-okonomisk-aktivitet/id2924859/>
- Finanstilsynet. (2020). *Kartlegging av foretakens bærekraftsrapportering 2020*. Oslo: Finanstilsynet. Hentet 23. mars 2023 fra https://www.finanstilsynet.no/globalassets/tilsyn/finansiell-rapportering/kartlegging_av_foretakens_barekraftsrapportering_01092020.pdf
- FN- Sambandet United Nations Association of Norway. (2022, oktober 28). *FNs-bærekraftsmaal*. Hentet 05. februar 2023 fra <https://www.fn.no/om-fn/fns-baerekraftsmaal>
- FN-Sambandet United Nations Association of Norway. (2021, oktober 28). *Bærekraftig utvikling*. Hentet 15. januar 2023 fra <https://www.fn.no/tema/fattigdom/baerekraftig-utvikling>
- FN-Sambandet United Nations Association of Norway. (u.å). *Samarbeid for å nå målene*. Hentet 12. januar 2023 fra <https://www.fn.no/om-fn/fns-baerekraftsmaal/samarbeid-for-aa-naa-maalene>

- FN-Sambandet United Nations Association of Norway. (u.å). *Internasjonal dag for mikro små og mellomstore bedrifter*. Hentet 12. januar 2023 fra <https://www.fn.no/om-fn/fn-dager-kalender/kalender/internasjonal-dag-for-mikro-smaa-og-mellomstore-bedrifter>
- Forbrukertilsynet. (2023, mars 03). *Åpenhetsloven*. Hente 12. april 2023 fra <https://www.forbrukertilsynet.no/apenhetsloven>
- Forbrukertilsynet. (2023, april 04). *Informasjonskrav*. Hentet 12. april fra <https://www.forbrukertilsynet.no/apenhetsloven/informasjonskrav>
- Forbrukertilsynet. (2021, desember 8). *Åpenhetsloven*. Hentet 13 april 2023 fra <https://www.forbrukertilsynet.no/apenhetsloven>
- Freeman, E. R. (2010). Managing for Stakeholders: Trade-offs or Value Creation. *Journal of Business Ethics*, 96 (Suppl.1), ss. 7-9. <https://doi.org/10.1007/s10551-011-0935-5>.
- Freeman, R. E., & Dmytriiev, S. (2017). Corporate Social Responsibility and Stakeholder Theory: Learning From Each Other. *Symphonya*, 1, 7–15. <https://doi.org/10.4468/2017.1.02freeman.dmytriiev>
- Gabrielli, K. N. (2021, oktober 1). Bærekraft: Konkrete veikart kan hjelpe SMBene. *Magma*, s. 122.
- Goss, A., & Roberts, G. S. (2011). The impact of corporate social responsibility on the cost of bank loans. *Journal of banking & finance*, 35(7), ss. 1794-1810. <https://doi.org/10.1016/j.jbankfin.2010.12.002>.
- Grønn Byggallianse. (u.å). *Grønn Byggallianse*. Hentet 16. april.2023 fra Nysgjerrig på BREEAM-NOR: <https://byggalliansen.no/sertifisering/om-breeam/nysgjerrig-pa-breeam-nor/>
- Hartman, C. L., Hofman, P. S., & Stafford, E. R. (1999, June 18). Partnerships: A path to Sustainability. *Business Strategy and the Environment*, ss. 255-266. . [https://doi.org/10.1002/\(SICI\)1099-0836\(199909/10\)8:5<255::AID-BSE214>3.0.CO;2-O](https://doi.org/10.1002/(SICI)1099-0836(199909/10)8:5<255::AID-BSE214>3.0.CO;2-O).
- Hermundsdottir, F., & Aspelund, A. (2021, 280). Sustainability innovations and firm competitiveness: A review. *Journal of cleaner production*, s. 124715.
- Hermundsdottir, F., Eide, A. E., & Aspelund, A. (2021, oktober 1). Bærekraftig omstilling og konkurransekraft i norsk industri - Hvem drar lasset? *MAGMA*, ss. 111-118.
- Hovda, Kristine (2022, mars 22). *Det grønne skiftet*. Hentet 20. april 2023 fra <https://nye.econa.no/faglig-oppdatering/medlemsbladet-magma/1-2022/det-gronne-skiftet/>

- Hörisch, J., Schaltegger, S., & Freeman, E. R. (2020, 275). Integrating stakeholder theory and sustainability accounting: A conceptual synthesis. *Journal of cleaner production*, s. 124097. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2020.124097>.
- Høybråten, P. K., & Hoffmann, A.-C. (2022). Hentet 16. april 2023 fra <https://www.revregn.no/asset/Utgaver/2022/06/RR0622-33-35.pdf>
- Innovasjon Norge. (2021, Juli 02). *Innovasjon Norge*. Bærekraftsrapportering. Hentet fra <https://www.innovasjonnorge.no/no/verktoy/barekraft-og-etikk/barekraft-gir-konkurranseskraft/barekraftrapportering/>
- International auditing and assurance standards board. (u.å). *IAASB*. Sustainability Assurance. Hentet 20.april 2023 fra <https://www.iaasb.org/focus-areas/sustainability-assurance>
- Johannessen, A., Christoffersen, L., & Tufte, P. (2020). *Forskningsmetode for økonomisk-administrative fag, 4. utgave*. Oslo: Abstrakt forlag.
- Journeault, M., Perron, A., & Vallieres, L. (2021, March 16). The collaborative roles of Stakeholders in supporting the adoption of sustainability in SMEs. *Journal of Environmental Management* vol. 287, ss. 112349-112349. <https://doi.org/10.1016/j.jenvman.2021.112349>.
- Jung, J., Herbohn, K., & Clarkson, P. (2018). Carbon risk, carbon risk awareness and the cost of debt financing. *Journal of business ethics*, 150(4), ss. 1151-1171. <https://doi.org/10.1007/s10551-016-3207-6>.
- Kiron, D., Kruschwitz, N., Haanaes, K., Reeves, M., Fuisz-Kehrbach, S.-K., & Kell, G. (2015, 01 12). Joining Forces: Collaboration and Leadership for Sustainability. *MIT Sloan management review*, ss. 56 (3). (Krever innlogging- bestilt via USN Vestfold). Hentet fra <https://sloanreview.mit.edu/projects/joining-forces/>
- Krawczyk, P. (2021). Non-Financial Reporting—Standardization Options for SME Sector. *Journal of Risk and Financial Management*, s. 417. <https://doi.org/10.3390/jrfm14090417>.
- Kristiansen, S. K. (2019, 7). Bærekraftsrapportering på Oslo Børs. *Revisjon og regnskap*, ss. 23-24.
- Laine, M., Tregidga, H., Underman, J., Bebbington, J., & O'Dwyer, B. (2021). *Sustainability Accounting and Accountability*. Milton: Taylor and Francis.
- Leung, L. (2015). Validity, reliability, and generalizability in qualitative research. *Journal of Family Medicine and Primary Care*, 4(3), 324–327. <https://doi.org/10.4103/2249-4863.161306>
- Lewis, K. V., Cassells, S., & Roxas, H. (2015). SMEs and the Potential for A Collaborative Path to Environmental Responsibility. *Business Strategy and the Environment*, ss. 750-764. <https://doi.org/10.1002/bse.1843>.

- Lopez-Torres, G. (2023, 27 1). The impact of SMEs' sustainability on competitiveness. *Measuring business excellence*, ss. 107-120. <https://doi.org/10.1108/MBE-12-2021-0144>.
- Martinsen, K. N., & Skevik, H. (2022, juni 24). Enighet om EUs bærekraftsdirektiv (CSRD). Det betyr mer rapportering for mange selskaper. Hentet fra <https://www.bdo.no/nb-no/bloggen/enighet-om-eus-baerekraftsdirektiv-csrd-det-betyr-mer-rapportering-for-mange-selskaper>
- Miljøfyrtårn. (u.å). *miljofyrtarn.no*. Om miljøfyrtårn: vi skal bidra til grønn omstilling av norske arbeidsplasser. Hentet 09. april 2023 fra <https://www.miljofyrtarn.no/virksomhet/om-oss/dette-er-miljofyrtarn/>
- Morsing, M., & Spence, L. J. (2019). Corporate social responsibility (CSR) communication and small and medium sized enterprises: The governmentality dilemma of explicit and implicit CSR communication. *Human relations (New York)*, 72(12), ss. 1920-1947. <https://doi.org/10.1177/0018726718804306>.
- National Contact Point for responsible business Norway. (u.å). OECDs retningslinjer. Hentet 10.april.2023 fra <https://www.responsiblebusiness.no/oecd-retningslinjer/>
- NHO. (2023, Mars 12). *Fakta om små og mellomstore bedrifter (SMB)*. Hentet 08. april 2023 fra <https://www.nho.no/tema/sma-og-mellomstore-bedrifter/artikler/sma-og-mellomstore-bedrifter-smb/>
- NHO. (u.å). *Åpenhetsloven: En menneskerettighetslov for næringslivet*. Hentet 15. april 2023 fra <https://arbinn.nho.no/forretningsdrift/styrearbeid-og-okonomi/styrearbeid/artikler/apenhetsloven-nye-plikter-for-storre-bedrifter/>
- NHO. (u.å). *Bærekraftig utvikling*. Hentet 08. april 2023 fra <https://www.nho.no/tema/barekraftig-utvikling/artikler/barekraftsrapportering/>
- NHO. (u.å). *Tidslinje over EUs taksonomi*. Hentet 09. april 2023 fra <https://www.nho.no/tema/energi-miljo-og-klima/artikler/tidslinje-over-eus-taksonomi/>
- NHO. (u.å). *EUs taksonomi og handlingsplan for bærekraft finans*. Hentet 09. april 2023 fra <https://www.nho.no/tema/energi-miljo-og-klima/artikler/eus-taksonomi-og-handlingsplan-for-barekraftig-finans/>
- Norges Kontaktpunkt for ansvarlig næringsliv. (u.å). *OECDs-retningslinjer*. Hentet 11. april 2023 fra <https://www.responsiblebusiness.no/oecd-retningslinjer/>
- Norsk Regnskapsstandard. (2019, September). Norsk Regnskapsstandard 16. *Årsberetning*. NRS.

Norsk senter for forskningsdata (NSD). (u.å). *nsd.no*. Hentet 15. april 2023 fra

<https://www.nsd.no/index.html>

Næringslivets Hovedorganisasjon (NHO). (u.å). *Bærekraftsrapportering: Treffer nye krav små og mellomstore bedrifter*. Hentet 14. april 2023 fra <https://www.nho.no/tema/barekraftig-utvikling/artikler/barekraftsrapportering/>

Næringslivets hovedorganisasjon. (u.å). *Fakta om små og mellomstore bedrifter (SMB)*. Hentet 15. april 2023 fra <https://www.nho.no/tema/sma-og-mellomstore-bedrifter/artikler/sma-og-mellomstore-bedrifter-smb/>

OECD (2018), *Environmental Policy Toolkit for SME Greening in EU Eastern Partnership Countries*, OECD Green Growth Studies, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/9789264293199-en>.

OECD. (2023, Mars 28). *OECD.Stat - Organisation for economic co-operation and development*. SDBS Structural Business Statistics. Hentet fra https://stats.oecd.org/Index.aspx?DataSetCode=SSIS_BSC_ISIC4

Olerud, K., & Halleraker, J. H. (u.å). *Grønt skifte i Store Norske Leksikon*. Miljø og ressurser. Hentet 14. april 2023 fra https://snl.no/gr%C3%B8nt_skifte

Olsen, J. B., & Syse, H. (2020). *Næringslivsetikk og samfunnsansvar: en lærebok om fundamentet for god forretningsdrift*. Bergen: Fagbokforlaget.

Ortiz-Martinez, E., & Marin-Hernandez, S. (2021, mai 26). European SMEs and non-financial information on sustainability. *International Journal of Sustainable Development & World Ecology*, ss. 112-124. <https://doi.org/10.1080/13504509.2021.1929548>.

Seles, B. M. R. P., de Sousa Jabbour, A. B. L., Jabbour, C. J. C., & Dangelico, R. M. (2016). The green bullwhip effect, the diffusion of green supply chain practices, and institutional pressures: Evidence from the automotive sector. *International Journal of Production Economics*, 182, 342–355. <https://doi.org/10.1016/j.ijpe.2016.08.033>

PricewaterhouseCoopers AS. (2022, desember 20). *Bærekraftsdirektivet (CSRD vedtatt i EU - hva betyr det for din virksomhet=*. Hentet fra <https://www.pwc.no/no/pwc-aktuelt/enighet-om-baerekraftsdirektivet-csrd.html>

PwC Norge. (2021). *Bærekraft 100 - flere setter tallfestede mål*. Hentet 14. mars 2023 fra Bærekraft 100 - flere setter tallfestede mål: <https://www.pwc.no/no/publikasjoner/baerekraft-100.html>

- PwC Norge. (2022). *Klimaindeksen 2022*. Hentet 14. mars 2023 fra <https://www.pwc.no/no/pwc-aktuelt/pwcs-klimaindeks.html>
- PwC Norge. (u.å). *Åpenhetsloven: Dette betyr det for din bedrift*. Hentet 15. mars 2023 fra <https://www.pwc.no/no/pwc-aktuelt/aapenhetsloven-nye-krav-til-aapenhet-leverdorkjeden.html>
- Regjeringen.no. (2008, januar 19). *Meldinger til Stortinget/st.meld.nr.10 (2008-2009)*. Hentet fra 14. april 2023 fra <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/stmeld-nr-10-2008-2009-/id542966/?ch=1>
- Regjeringen.no. (2020). *Green Deal*. Hentet 16. april 2023 fra <https://www.regjeringen.no/no/sub/eos-notatbasen/notatene/2020/feb/green-deal/id2689681/>
- Regjeringen.no. (2021, desember 08). *Det grønne skiftet*. Hentet 16. april 2023 fra <https://www.regjeringen.no/no/tema/klima-og-miljo/innsiktsartikler-klima-miljo/det-gronne-skiftet/id2879075/>
- Regjeringen.no. (2022, desember 20). *Lov om bærekraftig finans trer i kraft 1.januar*. Hentet 14. april 2023 fra <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/lov-om-barekraftig-finans-trer-i-kraft-1.-januar/id2952378/>
- Regjeringen.no. (2023, april 11). *Finansmarkedene*. Hentet 17. april 2023 fra <https://www.regjeringen.no/no/tema/okonomi-og-budsjett/finansmarkedene/taksonomien-for-barekraftig-okonomisk-aktivitet/id2924859/?expand=factbox2926760>
- Regjeringen.no. (u.å). *Proposisjoner til Stortinget*. Hentet 15. april 2023 fra <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/prop.-208-ls-20202021/id2856814/?ch=1>
- Revell, A., Stokes, D., & Chen, H. (2010). Small businesses and the environment: turning over a new leaf? *Business Strategy and the Environment*, 19(5), 273–288.
<https://doi.org/10.1002/bse.628>
- Revisorforeningen. (2021, juni 04). *Lov om bærekraftig finans*. Hentet 13. april 2023 fra <https://www.revisorforeningen.no/fag/nyheter/lov-om-barekraftig-finans/>
- Revisorforeningen. (2023, mars 28). *Nye regler om bærekraftsrapportering (CSR) innføres fra 2024*. Hentet 14. april 2023 fra <https://www.revisorforeningen.no/fag/nyheter/nye-regler-om-barekraftsrapportering-fra-2024/>

- Revisorforeningen. (2023, mars 21). *Nye regler om bærekraftsrapportering kommer fra 2024*. Hentet 14. april 2023 fra <https://revisorforeningen.no/om-oss/dnr-mener1/nye-regler-om-barekraftsrapportering-kommer-fra-2024/>
- Revisorforeningen. (u.å). *Bærekraftsrapportering*. Hentet 12. april 2023 fra <https://www.revisorforeningen.no/fag/barekraft/barekraft-for-revisor---kunnskapsportalen/barekraftsrapportering/>
- Revisorforeningen. (u.å). *Rammeverk for bærekraftsrapportering*. Hentet 10. april 2023 fra <https://www.revisorforeningen.no/fag/barekraft/barekraft-for-revisor---kunnskapsportalen/barekraftsrapportering/rammeverk-for-barekraftsrapportering/>
- Sandal, H., & Rosenblad, S. (2022). *EU setter standarden for god bærekraftsrapportering*. Hentet 08. april 2023 fra https://www.revregn.no/journal/2022/8/m-1922/EU_setter_standarden_for_god_b%C3%A6rekraftsrapportering
- Saunders, M., Lewis, P., & Thornhill, A. (2016). *Research methods for business students (7th ed.)*. Pearson.
- Schoenmaker, D., & Schramade, W. (2019). *Principles of Sustainable Finance*. Oxford: University Press USA-OSO.
- Schwartz, M. S., & Carroll, A. B. (2008, Juni). Integrating and Unifying Competing and Complementary Frameworks. *Business & Society*, ss. 148-186. <https://doi.org/10.1177/0007650306297942>.
- Sen, S., & Cowley, J. (2013). The Relevance of Stakeholder Theory and Social Capital Theory in the Context of CSR in SMEs: An Australian Perspective. *Journal of Business Ethics*, 118(2), 413–427. <https://doi.org/10.1007/s10551-012-1598-6>
- Shields, J. F., & Shelleman, J. M. (2020, 30 2). SME Sustainability dashboards: An aid to manage and report performance. *Journal of small business strategy*, ss. 106-114.
- Strøm, T., Gram, I., Villeman, V., Langdal, E., & Sundhaugen, M. (2021, mars 19). *SMB-enes rolle i det grønne skiftet Forprosjekt for Klima- og Miljødepartementet*. Hentet 12. april 2023 fra <https://www.nyanalyse.no/publikasjoner/smb-enes-rolle-i-det-gronne-skiftet-forprosjekt-for-klima-og-miljodepartementet>
- Sundalskleiv, L. N. (2021, oktober 14). *Ny standard for bærekraftsrapportering utvider tjenestespekteret til regnskapsbransjen*. Hentet 14. april 2023 fra <https://www.regnskapnorge.no/faget/artikler/bransjeaktuelt/ny-standard-for-barekraftsrapportering-utvider-tjenestespekteret-til-regnskapsbransjen/>

The EU & ASEAN. (u.å). *EUs green deal*. Hentet 15. april 2023 fra infographics/eu-green-deal:

<https://euinasean.eu/eu-green-deal/>

The Governance Group. (2021). *Bærekraft på børser 2021: Tall som teller*. Oslo: The Governance Group.

Tjora, A. H. (2012). *Kvalitative forskningsmetoder i praksis, 2. utgave*. Oslo: Gyldendal akademisk.

Tsvetkova, D., Bengtsson, E., & Durst, S. (2020, desember 8). Maintaining Sustainable Practices in SMEs: Insights from Sweden. *Sustainability (Basel, Switzerland)*, 12(24), s. 10242.

<https://doi.org/10.3390/su122410242>.

United Nations Global Compact. (u.å). *Science Based Targets - vitenskapsbaserte klimamål & Climate Ambition Accelerator*. Hentet 16. april 2023 fra <https://globalcompact.no/science-based-targets/>

Wikipedia den frie encyklopedia. (2015, desember 29). *Piskesnert-fenomenet*. Hentet 16. april 2023 fra <https://no.wikipedia.org/wiki/Piskesnert-fenomenet>

Lover:

Lov om offentliggjøring av bærekraftsinformasjon i finanssektoren mv. (2021). *Lov om offentliggjøring av bærekraftsinformasjon i finanssektoren og et rammeverk for bærekraftige investeringer* (LOV-2021-12-22-161). Lovdata. <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2021-12-22-161>

Regnskapsloven. (1998). *Lov om årsregnskap m.v.* (LOV-1998-07-17-56). Lovdata.

<https://lovdata.no/lov/1998-07-17-56>

Prop. 208 LS (2020-2021). *Lov om offentliggjøring av bærekraftsinformasjon i finanssektoren og et rammeverk for bærekraftige investeringer og samtykke til deltagelse i en beslutning i EØS-komiteen om innlemmelse i EØS-avtalen av forordning (EU) 2019/2088 og forordning (EU) 2020/852*.

Finansdepartementet. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/prop.-208-ls-20202021/id2856814/?ch=3>

Åpenhetsloven. (2021). *Lov om virksomheters åpenhet og arbeid med grunnleggende menneskerettigheter og anstendige arbeidsforhold* (LOV-2021-06-18-99). Lovdata.

<https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2021-06-18-99>

Vedlegg

Vedlegg 1: Informasjonsskriv (til de som jobber i selskaper)

Vedlegg 2: Informasjonsskriv (fagpersoner)

Vedlegg 3: Informasjonsskriv (til de som jobber i bank)

Vedlegg 4: Semistrukturert intervjuguide til banker

Vedlegg 5: Semistrukturert intervjuguide til fagpersoner

Vedlegg 6: Semistrukturert intervjuguide til selskaper

Vedlegg 7: Godkjenning fra NSD

Vedlegg 1 – Informasjonsskriv (til de som jobber i selskaper)

Vil du delta i forskningsprosjektet

«Hvordan treffer ny bærekraftslovgivning små og mellomstore bedrifter?»

Dette er et spørsmål til deg om å delta i et forskningsprosjekt hvor formålet er å finne ut hvordan ny bærekraftslovgivning treffer/kommer til å treffe små og mellomstore bedrifter og hvilke utfordringer dette medfører for SMB i Norge påvirkes av ny bærekraftslovgivning. I dette skrevet gir vi deg informasjon om målene for prosjektet og hva deltakelse vil innebære for deg.

Formål

Type prosjekt: masteroppgave. Masteroppgaven er siste del av næringsmaster i regnskap og revisjon ved Universitetet i Sørøst Norge.

Vi ønsker å finne ut av hvordan små og mellomstore bedrifter blir påvirket av ny lovgivning innenfor bærekraftsrapportering. Selv om små- og mellomstore bedrifter ikke direkte vil være pliktig til rapportering etter den nye lovgivningen, så vil de bli indirekte påvirket som følge av at selskaper og interessenter i deres omgivelser etterspør bærekraftsinformasjon og i noen tilfeller bærekraftsrapporter. Med våre undersøkelser håper vi å finne ut av om også små og mellomstore bedrifter faktisk kommer til å bli rammet og om dette medfører behov for å utarbeide en eller flere former for bærekraftsrapporter på frivillig grunnlag når den nye lovgivningen trer i kraft. Til sist ønsker vi å finne ut av om disse nye regelverkene medfører en bærekraftsrisiko for SMB i Norge, eller om SMB kan se på dette som nye forretningsmuligheter.

Foreløpig forskningsspørsmål:

- 1) Hvordan vil disse rapporteringskravene treffe de små og mellomstore bedriftene, som ikke er direkte underlagt slike krav?
- 2) I hvilken grad vil dette medføre et behov for at små og mellomstore bedrifter utarbeider bærekraftsrapporter etter en frivillig standard for bærekraftsrapportering?

Vi planlegger å finne svar på spørsmålene over ved å utføre dybdeintervjuer av fagpersoner og ansatte i selskaper/banker som har verdifull erfaring på området. Utover dette vil vi tilegne oss kunnskap om og skrive om CSRD og EUs taksonomiforordning, som de største selskapene kommer til å måtte rapportere på i løpet av de kommende årene og vi vil undersøke og oppsummere tidligere studier på området. Vi kommer videre til å bruke informasjonen fra datainnhenting til å analysere og forsøke å konkludere på problemstillingen/forskningsspørsmålene. Omfanget på masteroppgaven er 30 studiepoeng, dvs. at totalt omfang på prosjektet vil være omtrent 20 000 til 30 000 ord.

Opplysningene skal ikke benyttes til andre formål enn som en del av masteroppgaven.

Hvem er ansvarlig for forskningsprosjektet?

Universitetet i Sørøst Norge, Handelshøyskolen er ansvarlig for prosjektet. Prosjektet gjennomføres av masterstudentene Lailanie Maac Sydow og Kristine Wibstad. Oppnevnt veileder er Kjell Magne

Baksaas ved USN Handelshøyskolen og biveileder er Kåre Rødssæteren, partner i BDO Drammen. Prosjektet har ingen tilknytning til BDO (vår arbeidsgiver).

Hvorfor får du spørsmål om å delta?

Du får spørsmål om å delta fordi du representerer en bedrift som har et stort fokus på bærekraft og potensielt kommer til å stille krav til aktørene i sine omgivelser. Kunnskap og erfaringer fra deg vil gi oss verdifull informasjon som vil være med på å gi oss svar på problemstillingen, og dette setter vi stor pris på.

Vi benytter i utgangspunktet kriteriebasert utvalg. Dette betyr at vi velger informanter som oppfyller spesielle kriterier, f.eks at de representerer en bedrift som har et stort fokus på bærekraft hos leverandører. Metoden er valgt som følge av at vi har en fenomenologisk/utforskende forskningsmetode, som er en egnet forskningsmetode når det vi studerer er lite forsket på tidligere. Vi tenker det er hensiktsmessig å intervjuere flere forskjellige grupper for å finne svar på problemstillingen.

I utvalget vårt inkluderer vi i hovedsak informanter fra Østlandet og vil ideelt sett inneholde relevante fagpersoner, ansatte i banker og ansatte i selskaper som blir både direkte og indirekte påvirket av nye rapporteringskrav. Vår plan er at vi totalt sett skal utføre intervjuer av totalt 12-15 informanter.

Hva innebærer det for deg å delta?

Vi skal i hovedsak benytte kvalitativ metode, ved bruk av dybdeintervjuer. Hvis du velger å delta i prosjektet, innebærer det at du deltar i et slikt dybdeintervju. Det vil ta deg ca. 45 minutter. Intervjuet vil i hovedsak inneholde spørsmål om hvordan økt fokus på bærekraft og ny bærekraftslovgivning treffer små og mellomstore bedrifter og i hvilken grad det kan være aktuelt for slike selskaper å begynne å rapportere på bærekraft. Ettersom vi benytter en eksplorativ metode, er vi kun på jakt etter våre informanters erfaringer og tanker om temaet og spørsmålene som vi stiller har ingen riktige eller gale svar. Dine svar fra intervjuet blir registrert ved bruk av appen Nettskjema Diktafon, som er et sikkert og kryptert verktøy for lydopptak.

Det er frivillig å delta

Det er frivillig å delta i prosjektet. Hvis du velger å delta, kan du når som helst trekke samtykket tilbake uten å oppgi noen grunn. Alle dine personopplysninger vil da bli slettet. Det vil ikke ha noen negative konsekvenser for deg hvis du ikke vil delta eller senere velger å trekke deg.

Ditt personvern – hvordan vi oppbevarer og bruker dine opplysninger

Vi vil bare bruke opplysningene om deg til formålene vi har fortalt om i dette skrevet. Vi behandler opplysningene konfidensielt og i samsvar med personvernregelverket.

- Det vil kun være studentene som utfører prosjektet, samt hovedveileder vil ha tilgang personopplysningene til som samles inn.
- Vi vil benytte appen «Nettskjema Diktafon» til å gjøre lydopptakene i prosjektet. Dette er en app som tillater kryptering av lydfiler. Den krypterte lydfilen vil lagres direkte i Nettskjema appen på telefonen/pcen hos personen som tok opptaket. Det vil ikke være tilgang til opptakene direkte fra telefonen som lydopptaket ble tatt fra.
- Etter at vi har utført intervjuet vil vi skrive ut intervjuet til tekst og ved lydopptakene vil etter dette bli slettet fra appen. Ved utskrivning vil vi fjerne alle navn og andre opplysninger som kan være personidentifiserende, samt opplysninger til kobler svarene opp mot selskapet som du representerer. Dette betyr at personopplysningene regnes som avidentifiserte etter at de har blitt skrevet ut og vil dermed ikke lenger være direkte identifiserbare.
- Deltakere i prosjektet vil i utgangspunktet ikke kunne gjenkjennes i vår masteroppgave. Vi vil likevel gjøre oppmerksom på at lesere potensielt kan gjenkjenne deg eller din bedrift/forening gjennom svarene du gir.

Hva skjer med personopplysningene dine når forskningsprosjektet avsluttes?

Prosjektet vil etter planen avsluttes rundt 15. juni 2023. Etter prosjektslutt vil datamaterialet med dine personopplysninger slettes.

Som nevnt over vil lydopptak fra intervju slettes i løpet av kort tid etter intervjuet og vi vil etter dette kun sitte igjen med aidentifiserte skriftlige data.

Hva gir oss rett til å behandle personopplysninger om deg?

Vi behandler opplysninger om deg basert på ditt samtykke.

På oppdrag fra Universitet i Sørøst-Norge har Personverntjenester vurdert at behandlingen av personopplysninger i dette prosjektet er i samsvar med personvernregelverket.

Dine rettigheter

Så lenge du kan identifiseres i datamaterialet, har du rett til:

- innsyn i hvilke opplysninger vi behandler om deg, og å få utlevert en kopi av opplysningene
- å få rettet opplysninger om deg som er feil eller misvisende
- å få slettet personopplysninger om deg
- å sende klage til Datatilsynet om behandlingen av dine personopplysninger

Hvis du har spørsmål til studien, eller ønsker å vite mer om eller benytte deg av dine rettigheter, ta kontakt med:

- Universitetet i Sørøst Norge ved Kjell Magne Baksaas: kjell.m.baksaas@usn.no
- Masterstudent Lailanie Maac Sydow: lailanie.maac.sydow@bdo.no
- Masterstudent Kristine Wibstad: kristine.wibstad@bdo.no
- USN personvernombud Paal Are Solberg: personvernombud@usn.no

Hvis du har spørsmål knyttet til Personverntjenester sin vurdering av prosjektet, kan du ta kontakt med:

- Personverntjenester på epost (personverntjenester@sikt.no) eller på telefon: 53 21 15 00.

Med vennlig hilsen

Lailanie Maac Sydow og Kristine Wibstad

Kjell Magne Baksaas
(Veileder)

Lailanie Maac Sydow
(Student)

Kristine Wibstad
(Student)

Samtykkeerklæring

Jeg har mottatt og forstått informasjon om prosjektet «Hvordan blir små og mellomstore bedrifter påvirket av ny bærekraftslovgivning» og har fått anledning til å stille spørsmål. Jeg samtykker til:

- å delta i intervju
- at intervjuet blir tatt opp via en kryptert app.
- at intervjuet transkriberes (skrives) ut og aidentifiseres, deretter benyttes til analyser som vil presenteres i masteroppgaven.

Jeg samtykker til at mine opplysninger behandles frem til prosjektet er avsluttet.

(Signert av prosjektdeltaker, dato)

Vedlegg 2 – Informasjonsskriv (fagpersoner)

Vil du delta i forskningsprosjektet

«Hvordan treffer ny bærekraftslovgivning små og mellomstore bedrifter?»

Dette er et spørsmål til deg om å delta i et forskningsprosjekt hvor formålet er å finne ut hvordan ny bærekraftslovgivning treffer/kommer til å treffe små og mellomstore bedrifter og hvilke utfordringer dette medfører for SMB i Norge påvirkes av ny bærekraftslovgivning. I dette skrevet gir vi deg informasjon om målene for prosjektet og hva deltakelse vil innebære for deg.

Formål

Type prosjekt: masteroppgave. Masteroppgaven er siste del av næringsmaster i regnskap og revisjon ved Universitetet i Sørøst Norge.

Vi ønsker å finne ut av hvordan små og mellomstore bedrifter blir påvirket av ny lovgivning innenfor bærekraftsrapportering. Selv om små- og mellomstore bedrifter ikke direkte vil være pliktig til rapportering etter den nye lovgivningen, så vil de bli indirekte påvirket som følge av at selskaper og interessenter i deres omgivelser etterspør bærekraftsinformasjon og i noen tilfeller bærekraftsrapporter. Med våre undersøkelser håper vi å finne ut av om også små og mellomstore bedrifter faktisk kommer til å bli rammet og om dette medfører behov for å utarbeide en eller flere former for bærekraftsrapporter på frivillig grunnlag når den nye lovgivningen trer i kraft. Til sist ønsker vi å finne ut av om disse nye regelverkene medfører en bærekraftsrisiko for SMB i Norge, eller om SMB kan se på dette som nye forretningsmuligheter.

Foreløpig forskningsspørsmål:

- 1) Hvordan vil disse rapporteringskravene treffe de små og mellomstore bedriftene, som ikke er direkte underlagt slike krav?
- 2) I hvilken grad vil dette medføre et behov for at små og mellomstore bedrifter utarbeider bærekraftsrapporter etter en frivillig standard for bærekraftsrapportering?

Vi planlegger å finne svar på spørsmålene over ved å utføre dybdeintervjuer av fagpersoner og ansatte i selskaper/banker som har verdifull erfaring på området. Utover dette vil vi tilegne oss kunnskap om og skrive om CSRD og EUs taksonomiforordning, som de største selskapene kommer til å måtte rapportere på i løpet av de kommende årene og vi vil undersøke og oppsummere tidligere studier på området. Vi kommer videre til å bruke informasjonen fra datainnhentingene til å analysere og forsøke å konkludere på problemstillingen/forskningsspørsmålene. Omfanget på masteroppgaven er 30 studiepoeng, dvs. at totalt omfang på prosjektet vil være omtrent 20 000 til 30 000 ord.

Opplysningene skal ikke benyttes til andre formål enn som en del av masteroppgaven.

Hvem er ansvarlig for forskningsprosjektet?

Universitetet i Sørøst Norge, Handelshøyskolen er ansvarlig for prosjektet. Prosjektet gjennomføres av masterstudentene Lailanie Maac Sydow og Kristine Wibstad. Oppnevnt veileder er Kjell Magne

Baksaas ved USN Handelshøyskolen og biveileder er Kåre Rødssæteren, partner i BDO Drammen. Prosjektet har ingen tilknytning til BDO (vår arbeidsgiver).

Hvorfor får du spørsmål om å delta?

Du får spørsmål om å delta fordi vi tenker at du sitter på relevant kunnskap og erfaringer om temaet som vi skriver om. Kunnskap og erfaringer fra deg vil gi oss verdifull informasjon som vil være med på å gi oss svar på problemstillingen, og dette setter vi stor pris på.

Vi benytter i utgangspunktet kriteriebasert utvalg. Dette betyr at vi velger informanter som oppfyller spesielle kriterier, f.eks at de har en stilling som tilsier erfaring på området vi studerer eller representerer en større bedrift som har forventninger og krav til leverandørene. Metoden er valgt som følge av at vi har en fenomenologisk/utforskende forskningsmetode, som er en egnet forskningsmetode når det vi studerer er lite forsket på tidligere. Vi tenker det er hensiktsmessig å intervju flere forskjellige grupper for å finne svar på problemstillingen.

I utvalget vårt inkluderer vi i hovedsak informanter fra Østlandet og vil ideelt sett inneholde relevante fagpersoner, ansatte i banker og ansatte i selskaper som blir både direkte og indirekte påvirket av nye rapporteringskrav. Vår plan er at vi totalt sett skal utføre intervjuer av totalt 12-15 informanter.

Hva innebærer det for deg å delta?

Vi skal i hovedsak benytte kvalitativ metode, ved bruk av dybdeintervjuer. Hvis du velger å delta i prosjektet, innebærer det at du deltar i et slikt dybdeintervju. Det vil ta deg ca. 45 minutter. Intervjuet vil i hovedsak inneholde spørsmål om hvordan økt fokus på bærekraft og ny bærekraftslovgivning treffer små og mellomstore bedrifter og i hvilken grad det kan være aktuelt for slike selskaper å begynne å rapportere på bærekraft. Ettersom vi benytter en eksplorativ metode, er vi kun på jakt etter våre informanters erfaringer og tanker om temaet og spørsmålene som vi stiller har ingen riktige eller gale svar. Dine svar fra intervjuet blir registrert ved bruk av appen Nettskjema Diktafon, som er et sikkert og kryptert verktøy for lydopptak.

Det er frivillig å delta

Det er frivillig å delta i prosjektet. Hvis du velger å delta, kan du når som helst trekke samtykket tilbake uten å oppgi noen grunn. Alle dine personopplysninger vil da bli slettet. Det vil ikke ha noen negative konsekvenser for deg hvis du ikke vil delta eller senere velger å trekke deg.

Ditt personvern – hvordan vi oppbevarer og bruker dine opplysninger

Vi vil bare bruke opplysningene om deg til formålene vi har fortalt om i dette skrevet. Vi behandler opplysningene konfidensielt og i samsvar med personvernregelverket.

- Det vil kun være studentene som utfører prosjektet, samt hovedveileder vil ha tilgang personopplysningene til som samles inn.
- Vi vil benytte appen «Nettskjema Diktafon» til å gjøre lydopptakene i prosjektet. Dette er en app som tillater kryptering av lydfiler. Den krypterte lydfilen vil lagres direkte i Nettskjema appen på telefonen/pcen hos personen som tok opptaket. Det vil ikke være tilgang til opptakene direkte fra telefonen som lydopptaket ble tatt fra.
- Etter at vi har utført intervjuet vil vi skrive ut intervjuet til tekst og ved lydopptakene vil etter dette bli slettet fra appen. Ved utskrivning vil vi fjerne alle navn og andre opplysninger som kan være personidentifiserende, samt opplysninger til kobler svarene opp mot selskapet som du representerer. Dette betyr at personopplysningene regnes som avidentifiserte etter at de har blitt skrevet ut og vil dermed ikke lenger være direkte identifiserbare.
- Deltakere i prosjektet vil i utgangspunktet ikke kunne gjenkjennes i vår masteroppgave. Vi vil likevel gjøre oppmerksom på at lesere potensielt kan gjenkjenne deg eller din bedrift/forening gjennom svarene du gir.

Hva skjer med personopplysningene dine når forskningsprosjektet avsluttes?

Prosjektet vil etter planen avsluttes rundt 15. juni 2023. Etter prosjektslutt vil datamaterialet med dine personopplysninger slettes.

Som nevnt over vil lydopptak fra intervju slettes i løpet av kort tid etter intervjuet og vi vil etter dette kun sitte igjen med aidentifiserte skriftlige data.

Hva gir oss rett til å behandle personopplysninger om deg?

Vi behandler opplysninger om deg basert på ditt samtykke.

På oppdrag fra Universitet i Sørøst-Norge har Personverntjenester vurdert at behandlingen av personopplysninger i dette prosjektet er i samsvar med personvernregelverket.

Dine rettigheter

Så lenge du kan identifiseres i datamaterialet, har du rett til:

- innsyn i hvilke opplysninger vi behandler om deg, og å få utlevert en kopi av opplysningene
- å få rettet opplysninger om deg som er feil eller misvisende
- å få slettet personopplysninger om deg
- å sende klage til Datatilsynet om behandlingen av dine personopplysninger

Hvis du har spørsmål til studien, eller ønsker å vite mer om eller benytte deg av dine rettigheter, ta kontakt med:

- Universitetet i Sørøst Norge ved Kjell Magne Baksaas: kjell.m.baksaas@usn.no
- Masterstudent Lailanie Maac Sydow: lailanie.maac.sydow@bdo.no
- Masterstudent Kristine Wibstad: kristine.wibstad@bdo.no
- USN personvernombud Paal Are Solberg: personvernombud@usn.no

Hvis du har spørsmål knyttet til Personverntjenester sin vurdering av prosjektet, kan du ta kontakt med:

- Personverntjenester på epost (personverntjenester@sikt.no) eller på telefon: 53 21 15 00.

Med vennlig hilsen

Lailanie Maac Sydow og Kristine Wibstad

Kjell Magne Baksaas
(Veileder)

Lailanie Maac Sydow
(Student)

Kristine Wibstad
(Student)

Samtykkeerklæring

Jeg har mottatt og forstått informasjon om prosjektet «Hvordan blir små og mellomstore bedrifter påvirket av ny bærekraftslovgivning» og har fått anledning til å stille spørsmål. Jeg samtykker til:

- å delta i intervju
- at intervjuet blir tatt opp via en kryptert app.
- at intervjuet transkriberes (skrives) ut og aidentifiseres, deretter benyttes til analyser som vil presenteres i masteroppgaven.

Jeg samtykker til at mine opplysninger behandles frem til prosjektet er avsluttet.

(Signert av prosjektdeltaker, dato)

Vedlegg 3 – Informasjonsskriv (til de som jobber i bank)

Vil du delta i forskningsprosjektet

«Hvordan treffer ny bærekraftslovgivning små og mellomstore bedrifter?»

Dette er et spørsmål til deg om å delta i et forskningsprosjekt hvor formålet er å finne ut hvordan ny bærekraftslovgivning treffer/kommer til å treffe små og mellomstore bedrifter og hvilke utfordringer dette medfører for SMB i Norge påvirkes av ny bærekraftslovgivning. I dette skrevet gir vi deg informasjon om målene for prosjektet og hva deltakelse vil innebære for deg.

Formål

Type prosjekt: masteroppgave. Masteroppgaven er siste del av næringsmaster i regnskap og revisjon ved Universitetet i Sørøst Norge.

Vi ønsker å finne ut av hvordan små og mellomstore bedrifter blir påvirket av ny lovgivning innenfor bærekraftsrapportering. Selv om små- og mellomstore bedrifter ikke direkte vil være pliktig til rapportering etter den nye lovgivningen, så vil de bli indirekte påvirket som følge av at selskaper og interessenter i deres omgivelser etterspør bærekraftsinformasjon og i noen tilfeller bærekraftsrapporter. Med våre undersøkelser håper vi å finne ut av om også små og mellomstore bedrifter faktisk kommer til å bli rammet og om dette medfører behov for å utarbeide en eller flere former for bærekraftsrapporter på frivillig grunnlag når den nye lovgivningen trer i kraft. Til sist ønsker vi å finne ut av om disse nye regelverkene medfører en bærekraftsrisiko for SMB i Norge, eller om SMB kan se på dette som nye forretningsmuligheter.

Foreløpig forskningsspørsmål:

- 1) Hvordan vil disse rapporteringskravene treffe de små og mellomstore bedriftene, som ikke er direkte underlagt slike krav?
- 2) I hvilken grad vil dette medføre et behov for at små og mellomstore bedrifter utarbeider bærekraftsrapporter etter en frivillig standard for bærekraftsrapportering?

Vi planlegger å finne svar på spørsmålene over ved å utføre dybdeintervjuer av fagpersoner og ansatte i selskaper/banker som har verdifull erfaring på området. Utover dette vil vi tilegne oss kunnskap om og skrive om CSRD og EUs taksonomiforordning, som de største selskapene kommer til å måtte rapportere på i løpet av de kommende årene og vi vil undersøke og oppsummere tidligere studier på området. Vi kommer videre til å bruke informasjonen fra datainnhenting til å analysere og forsøke å konkludere på problemstillingen/forskningsspørsmålene. Omfanget på masteroppgaven er 30 studiepoeng, dvs. at totalt omfang på prosjektet vil være omtrent 20 000 til 30 000 ord.

Opplysningene skal ikke benyttes til andre formål enn som en del av masteroppgaven.

Hvem er ansvarlig for forskningsprosjektet?

Universitetet i Sørøst Norge, Handelshøyskolen er ansvarlig for prosjektet. Prosjektet gjennomføres av masterstudentene Lailanie Maac Sydow og Kristine Wibstad. Oppnevnt veileder er Kjell Magne

Baksaas ved USN Handelshøyskolen og biveileder er Kåre Rødssæteren, partner i BDO Drammen. Prosjektet har ingen tilknytning til BDO (vår arbeidsgiver).

Hvorfor får du spørsmål om å delta?

Du får spørsmål om å delta fordi du representerer en bank som har et stort fokus på bærekraft og potensielt kommer til å stille krav og har forventninger til kunder. Kunnskap og erfaringer fra deg vil gi oss verdifull informasjon som vil være med på å gi oss svar på problemstillingen, og dette setter vi stor pris på.

Vi benytter i utgangspunktet kriteriebasert utvalg. Dette betyr at vi velger informanter som oppfyller spesielle kriterier, f.eks at de representerer en bedrift som har et stort fokus på bærekraft hos leverandører. Metoden er valgt som følge av at vi har en fenomenologisk/utforskende forskningsmetode, som er en egnet forskningsmetode når det vi studerer er lite forsket på tidligere. Vi tenker det er hensiktsmessig å intervjuere flere forskjellige grupper for å finne svar på problemstillingen.

I utvalget vårt inkluderer vi i hovedsak informanter fra Østlandet og vil ideelt sett inneholde relevante fagpersoner, ansatte i banker og ansatte i selskaper som blir både direkte og indirekte påvirket av nye rapporteringskrav. Vår plan er at vi totalt sett skal utføre intervjuer av totalt 12-15 informanter.

Hva innebærer det for deg å delta?

Vi skal i hovedsak benytte kvalitativ metode, ved bruk av dybdeintervjuer. Hvis du velger å delta i prosjektet, innebærer det at du deltar i et slikt dybdeintervju. Det vil ta deg ca. 45 minutter. Intervjuet vil i hovedsak inneholde spørsmål om hvordan økt fokus på bærekraft og ny bærekraftslovgivning treffer små og mellomstore bedrifter og i hvilken grad det kan være aktuelt for slike selskaper å begynne å rapportere på bærekraft. Ettersom vi benytter en eksplorativ metode, er vi kun på jakt etter våre informanters erfaringer og tanker om temaet og spørsmålene som vi stiller har ingen riktige eller gale svar. Dine svar fra intervjuet blir registrert ved bruk av appen Nettskjema Diktafon, som er et sikkert og kryptert verktøy for lydopptak.

Det er frivillig å delta

Det er frivillig å delta i prosjektet. Hvis du velger å delta, kan du når som helst trekke samtykket tilbake uten å oppgi noen grunn. Alle dine personopplysninger vil da bli slettet. Det vil ikke ha noen negative konsekvenser for deg hvis du ikke vil delta eller senere velger å trekke deg.

Ditt personvern – hvordan vi oppbevarer og bruker dine opplysninger

Vi vil bare bruke opplysningene om deg til formålene vi har fortalt om i dette skrevet. Vi behandler opplysningene konfidensielt og i samsvar med personvernregelverket.

- Det vil kun være studentene som utfører prosjektet, samt hovedveileder vil ha tilgang personopplysningene til som samles inn.
- Vi vil benytte appen «Nettskjema Diktafon» til å gjøre lydopptakene i prosjektet. Dette er en app som tillater kryptering av lydfiler. Den krypterte lydfilen vil lagres direkte i Nettskjema appen på telefonen/pcen hos personen som tok opptaket. Det vil ikke være tilgang til opptakene direkte fra telefonen som lydopptaket ble tatt fra.
- Etter at vi har utført intervjuet vil vi skrive ut intervjuet til tekst og ved lydopptakene vil etter dette bli slettet fra appen. Ved utskrivning vil vi fjerne alle navn og andre opplysninger som kan være personidentifiserende, samt opplysninger til kobler svarene opp mot selskapet som du representerer. Dette betyr at personopplysningene regnes som avidentifiserte etter at de har blitt skrevet ut og vil dermed ikke lenger være direkte identifiserbare.
- Deltakere i prosjektet vil i utgangspunktet ikke kunne gjenkjennes i vår masteroppgave. Vi vil likevel gjøre oppmerksom på at lesere potensielt kan gjenkjenne deg eller din bedrift/forening gjennom svarene du gir.

Hva skjer med personopplysningene dine når forskningsprosjektet avsluttes?

Prosjektet vil etter planen avsluttes rundt 15. juni 2023. Etter prosjektslutt vil datamaterialet med dine personopplysninger slettes.

Som nevnt over vil lydopptak fra intervju slettes i løpet av kort tid etter intervjuet og vi vil etter dette kun sitte igjen med aidentifiserte skriftlige data.

Hva gir oss rett til å behandle personopplysninger om deg?

Vi behandler opplysninger om deg basert på ditt samtykke.

På oppdrag fra Universitet i Sørøst-Norge har Personverntjenester vurdert at behandlingen av personopplysninger i dette prosjektet er i samsvar med personvernregelverket.

Dine rettigheter

Så lenge du kan identifiseres i datamaterialet, har du rett til:

- innsyn i hvilke opplysninger vi behandler om deg, og å få utlevert en kopi av opplysningene
- å få rettet opplysninger om deg som er feil eller misvisende
- å få slettet personopplysninger om deg
- å sende klage til Datatilsynet om behandlingen av dine personopplysninger

Hvis du har spørsmål til studien, eller ønsker å vite mer om eller benytte deg av dine rettigheter, ta kontakt med:

- Universitetet i Sørøst Norge ved Kjell Magne Baksaas: kjell.m.baksaas@usn.no
- Masterstudent Lailanie Maac Sydow: lailanie.maac.sydow@bdo.no
- Masterstudent Kristine Wibstad: kristine.wibstad@bdo.no
- USN personvernombud Paal Are Solberg: personvernombud@usn.no

Hvis du har spørsmål knyttet til Personverntjenester sin vurdering av prosjektet, kan du ta kontakt med:

- Personverntjenester på epost (personverntjenester@sikt.no) eller på telefon: 53 21 15 00.

Med vennlig hilsen

Lailanie Maac Sydow og Kristine Wibstad

Kjell Magne Baksaas
(Veileder)

Lailanie Maac Sydow
(Student)

Kristine Wibstad
(Student)

Samtykkeerklæring

Jeg har mottatt og forstått informasjon om prosjektet «Hvordan blir små og mellomstore bedrifter påvirket av ny bærekraftslovgivning» og har fått anledning til å stille spørsmål. Jeg samtykker til:

- å delta i intervju
- at intervjuet blir tatt opp via en kryptert app.
- at intervjuet transkriberes (skrives) ut og aidentifiseres, deretter benyttes til analyser som vil presenteres i masteroppgaven.

Jeg samtykker til at mine opplysninger behandles frem til prosjektet er avsluttet.

(Signert av prosjektdeltaker, dato)

Vedlegg 4 – Semistrukturert intervjuguide til banker

Åpningsamtale: Presisere at vi setter veldig stor pris på at informanten stiller til intervju.

Presentasjon av både informant og forskere.

Informanten:

- stilling
- erfaringer tidligere
- antall års erfaring

Oss: Kort presentasjon om oss selv inkludert vår motivasjon for valg av tema.

Presentasjon av prosjektet:

Kort introduksjon av oppgaven

Formålet er å finne ut hvordan ny bærekraftsregelverk treffer/kommer til å treffe små og mellomstore bedrifter og hvilke utfordringer dette medfører for SMB i Norge.

Vi ønsker å finne ut av hvordan små og mellomstore bedrifter blir påvirket av ny lovgivning innenfor bærekraftsrapportering. Med våre undersøkelser håper vi å finne ut av om også små og mellomstore bedrifter faktisk kommer til å bli rammet og om dette medfører behov for å utarbeide en eller flere former for bærekraftsrapporter på frivillig grunnlag når den nye lovgivningen trer i kraft. Til sist ønsker vi å finne ut av om disse nye regelverkene medfører en bærekraftsrisiko for SMB i Norge, f.eks som følge av at de nye kravene påfører selskapene store kostnader for at de skal kunne «henge med» på denne utviklingen.

Problemstilling: (Dette er justert flere ganger underveis)

Hvordan treffes SMB av de nye kravene på bærekraftsrapportering via sine interessenter?

Foreløpig forskningsspørsmål: (Disse er justert flere ganger underveis)

1. Hvordan vil disse rapporteringskravene på bærekraft treffe de små og mellomstore bedrifter, som ikke er direkte underlagt slike krav?

2. I hvilken grad vil dette medføre et behov for at små og mellomstore bedrifter utarbeider bærekraftsrapporter etter en frivillig standard for bærekraftsrapportering?

Semi-strukturert intervjuguide:

- Hvordan jobber banken overordnet med bærekraft, har det vært økende fokus på bærekraft fra ledelsen de siste årene? Er det satt opp noen mål på overordnet nivå som er styrende for bærekraftsarbeidet?
- Hva er det dere skal rapportere på?
- Har dere mange kunder innenfor SMB segmentet? Er det noen spesielle bransjer som dere har mange kunder fra?

Vesentlighet – grense for når dere skal vurdere ESG

- Kan du fortelle litt om bankens bærekraftsarbeid rettet ut mot kunder i SMB segmentet. Har dette arbeidet økt i omfang de siste årene?
- Er banken i dialog med kundene om bærekraftsstrategi?
- Hvordan foregår ESG risikovurderingen for deres små og mellomstore kunder
- Er det satt igang spesielle tiltak ifbm. Innføringen av EUs taksonomi, som banker vil bli omfattet av?
- Har dere begynt å rapportere på i hvilken grad bankens kunder er bærekraftige?
- Hva er forventningene knyttet til bærekraftshensyn i kredittvurderingsprosessen de neste årene?

Kredittvurdering - konsekvenser

- Kan selskaper med en klar bærekraftig profil/strategi eller som har satt i gang en rekke tiltak for bærekraftig utvikling potensielt få bedre vilkår og bedre tilgang på kapital enn de som ikke har det?
- Har dere noen gang avvist en søknad om finansiering av bærekraftshensyn, eller gitt lavere beløp i lån?

F.eks at selskapet ikke har begynt arbeid med bærekraft, at selskapet ikke har en veldig bærekraftig drift eller at banken ser at selskapet er utsatt for ekstra risiko pga manglende bærekraftstiltak.

Bærekraftsrapportering

- Hva er det dere forventer av kunder med tanke på bærekraft, forventer dere at de skal rapportere på bærekraft selv om de ikke er direkte omfattet av kravene?
- Kommer dere til å stille krav til kunden at de kan vise til informasjon og prestasjoner på bærekraft? F.eks en form for rapportering? Hvordan sikrer dere eventuelt kvaliteten på denne informasjonen

Oppsummering/Konklusjon:

- Sånn overordnet, hva mener dere at SMB bør gjøre nå for at de klarer å oppfylle kommende krav fra banker knyttet til bærekraftsrapportering?
- Hvilke mulige tilpasninger er det de bør foreta seg for å være forberedt på disse kravene?

Avslutning:

Vi kontrollerer at vi har stilt alle spørsmålene som vi har tenkt og at vi har fått svar på alle de. Vi sier at dersom vi kommer på noe mer spørsmål eller har noen punkter til avklaring, så vil vi ta kontakt. Til slutt så takker vi informantene for at de har stilt seg til intervju og at vi setter veldig pris på at de har satt av tid til å ha en samtale med oss.

Vedlegg 5 – Semistrukturert intervjuguide til fagpersoner

Åpningssamtale: Presisere at vi setter veldig stor pris på at informanten stiller til intervju.

Presentere av både informantene og forskere:

Informanten:

- stilling
- erfaringer tidligere
- antall års erfaring

Oss: Kort presentasjon om oss selv inkludert vår motivasjon for valg av tema.

Presentasjon av prosjektet:

Kort beskrivelse av oppgaven

Formålet er å finne ut hvordan ny bærekraftsregelverk treffer/kommer til å treffe små og mellomstore bedrifter og hvilke utfordringer dette medfører for SMB i Norge.

Vi ønsker å finne ut av hvordan små og mellomstore bedrifter blir påvirket av ny lovgivning innenfor bærekraftsrapportering. Med våre undersøkelser håper vi å finne ut av om også små og mellomstore bedrifter faktisk kommer til å bli rammet og om dette medfører behov for å utarbeide en eller flere former for bærekraftsrapporter på frivillig grunnlag når den nye lovgivningen trer i kraft. Til sist ønsker vi å finne ut av om disse nye regelverkene medfører en bærekraftsrisiko for SMB i Norge, f.eks som følge av at de nye kravene påfører selskapene store kostnader for at de skal kunne «henge med» på denne utviklingen.

Problemstilling: (Dette er justert flere ganger underveis)

Hvordan treffes SMB av de nye kravene til bærekraftsrapportering via sine interessenter?

Foreløpig forskningsspørsmål: (Disse er justert flere ganger underveis)

- 1) Hvordan vil disse rapporteringskravene treffe de små og mellomstore bedriftene, som ikke er direkte underlagt slike krav?
- 2) I hvilken grad vil dette medføre et behov for at små og mellomstore bedrifter utarbeider bærekraftsrapporter etter en frivillig standard for bærekraftsrapportering?

Vi må spesifisere at vi er klar over at SMB er veldig lite spesifikt og at vi vet at det er store forskjeller mellom bransjer. Vi forventer derfor å få svar at det vil variere fra bransje til bransje, men det er også et relevant funn å få mer klarhet i hvilke bransjer som kommer til å bli mest truffet.

- **(Introduksjon) Semistrukturert intervjuguide**

- Hva er dine overordnede tanker om hvordan SMB blir påvirket av ny bærekraftsregelverk? Er det sannsynlig at de vil merke noe til det?

- **Deltema 1: Aktuelle standarder**

- Hvordan kan du se for deg at SMB treffes av de nye lovkravene (i hovedsak CSRD, taksonomien og åpenhetsloven)?
- Vil det være spesielle standarder eller lovkrav/forordninger hvor det er stor sannsynlighet for at SMB kommer til å bli spesielt hardt truffet, f.eks gjennom at de er nødt til å utlevere informasjon?
 - o Hvor langt ned i verdikjeden går informasjonskravene? Har vesentlighet noen betydning?
 - o Hva slags konsekvenser vil det få for SMB dersom aktører de samarbeider med vil kreve dette?
 - o Hvilke av aktørene vil være mest opptatt av bærekraftsinformasjonen til SMB

- **Deltema 2: risikoer og utfordringer for SMB**

- Hva tenker du at er de største utfordringene som SMB står overfor knyttet til denne nye lovgivningen? Hvilke fordeler har det?
- På hvilken måte påvirkes SMB av regulatorisk bærekraftsrisiko? (Overgangsrisiko knyttet til ny bærekraftsregelverk)
- På hvilken måte vil SMB måtte ta hensyn til klimarisiko i årene som kommer?

- **Deltema 3: Bærekraftsrapporter**

- Det går mot at SMB må levere diverse bærekraftsrelaterte data til aktører som de samhandler med. Hvordan tror du denne dataen mest effektivt kan kommuniseres, er det gjennom frivillig standard for bærekraftsrapportering eller tenker du at det er sannsynlig å fortelle om deres bærekraftsarbeid og at de oppgir data enkeltvis ut fra behov?
- Kan stille oppfølgingsspørsmål om han har hørt om SMB enten i Norge eller i andre land som utarbeider bærekraftsrapporter.
- Er det sannsynlig at SMB kommer til å få en egen pliktig standard for rapportering eller tror du dette kommer til å bli frivillig?

Oppsummering/konklusjon:

- Når tror du det er sannsynlig at SMB kommer til å bli truffet?

- Hva tenker du SMB bør gjøre nå for å klare å oppfylle kommende krav fra interessentene?
- På hvilken måte kan de best mulig forberede seg?

Avslutning:

Vi kontrollerer at vi har stilt alle spørsmålene som vi har tenkt og at vi har fått svar på alle de. Vi sier at dersom vi kommer på noe mer spørsmål eller har noen punkter til avklaring, så vil vi ta kontakt. Til slutt så takker vi informantene for at de har stilt seg til intervju og at vi setter veldig pris på at de har satt av tid til å ha en samtale med oss.

Vedlegg 6 – Semistrukturert Intervjuguide til selskapene

Åpningssamtale: Presisere at vi setter veldig stor pris på at informanten stiller til intervju.

Presentasjon av både informantene og forskere:

Informanten:

- stilling
- erfaringer tidligere
- antall års erfaring

Oss: Kort presentasjon om oss selv inkludert vår motivasjon for valg av tema.

Presentasjon av prosjektet:

Kort introduksjon av oppgaven

Formålet er å finne ut hvordan ny bærekraftsregelverk treffer/kommer til å treffe små og mellomstore bedrifter og hvilke utfordringer dette medfører for SMB i Norge.

Vi ønsker å finne ut av hvordan små og mellomstore bedrifter blir påvirket av ny lovgivning innenfor bærekraftsrapportering. Med våre undersøkelser håper vi å finne ut av om også små og mellomstore bedrifter faktisk kommer til å bli rammet og om dette medfører behov for å utarbeide en eller flere former for bærekraftsrapporter på frivillig grunnlag når den nye lovgivningen trer i kraft. Til sist ønsker vi å finne ut av om disse nye regelverkene medfører en bærekraftsrisiko for SMB i Norge, f.eks som følge av at de nye kravene påfører selskapene store kostnader for at de skal kunne «henge med» på denne utviklingen.

Problemstilling: (Dette er justert flere ganger underveis)

Hvordan treffes SMB av de nye kravene på bærekraftsrapportering via sine interessenter?

Forskningsspørsmål: (Disse er justert flere ganger underveis)

1. Hvordan vil disse rapporteringskravene på bærekraft treffe de små og mellomstore bedriftene, som ikke er direkte underlagt slike krav?
2. I hvilken grad vil dette medføre et behov for at små og mellomstore bedrifter utarbeider bærekraftsrapporter etter en frivillig standard for bærekraftsrapportering?

(Introduksjon) Semistrukturert intervjuguide

Spørsmål til informanter i selskap som blir direkte påvirket av CSRD/taksonomien/åpenhetsloven

- (Be informanten svare kort på dette spørsmålet, bare for å få samtalen litt igang). Hvordan jobber selskapet overordnet med bærekraft, har det vært økende fokus på bærekraft fra ledelsen de siste årene? Er det satt opp noen mål på overordnet nivå som er styrende for bærekraftsarbeidet?
- Kan du fortelle litt om selskapets bærekraftsarbeid rettet ut mot leverandører i SMB segmentet (evt. Andre leverandører som ikke går under SMB eller ikke er omfattet av kravene). Har dette arbeidet økt i omfang de siste årene?
- Er selskapene i dialog med leverandørene om deres bærekraftsstrategi/fokus på bærekraft og hvordan leverandørene kan tilfredsstille eventuelle krav til informasjon som dere stiller? Hvis nei, er dette noe som dere tenker å sette i gang med?
- Er det satt igang eller planlagt satt i gang spesielle tiltak knyttet til å få bærekraftsinformasjon fra leverandører ifbm. Innføringen av EUs taksonomi, åpenhetsloven eller CSRD, som selskapet vil bli/er omfattet av?
- Har dere begynt å rapportere på i hvilken grad leverandører er bærekraftige eller planlegger dere dette på frivillig basis før lovgivningen trer i kraft?
- Hva er forventningene knyttet til bærekraftshensyn i vurdering av ulike leverandører (eks. anbud) de neste årene?
- Vil selskapene kunne få en fordel i hos dere hvis de kan vise til en bærekraftig profil og ha en klar bærekraftstrategi med tanke på å vinne frem som leverandør, anser dere disse som å ha lavere risiko knyttet til seg.
- Kommer dere til å stille krav til leverandører at de kan vise til informasjon og prestasjoner på bærekraft? F.eks en form for rapportering? Hvordan sikrer dere eventuelt kvaliteten på denne informasjonen?
- Hvor mange ledd ned i forsyningskjeden jobber man med, og forventer rapporter/informasjon fra? Eks. Underleverandør av underleverandør

Oppsummering/Konklusjon:

- Sånn overordnet, hva mener dere at SMB bør gjøre nå for at de klarer å oppfylle kommende krav fra banker knyttet til bærekraftsrapportering?

- Hvilke mulige tilpasninger er det de bør foreta seg for å være forberedt på disse kravene?

Avslutning:

Vi kontrollerer at vi har stilt alle spørsmålene som vi har tenkt og at vi har fått svar på alle de. Vi sier at dersom vi kommer på noe mer spørsmål eller har noen punkter til avklaring, så vil vi ta kontakt. Til slutt så takker vi informantene for at de har stilt seg til intervju og at vi setter veldig pris på at de har satt av tid til å ha en samtale med oss.

Vedlegg 7 – Godkjenning fra NSD

[Meldeskjema](#) / [Hvordan blir små og mellomstore bedrifter påvirket av ny bærekraftslov...](#) / Vurdering

Vurdering av behandling av personopplysninger

Referansenummer
110013

Vurderingstype
Automatisk

Dato
08.02.2023

Prosjekttittel

Hvordan blir små og mellomstore bedrifter påvirket av ny bærekraftslovgivning?

Behandlingsansvarlig institusjon

Universitetet i Sørøst-Norge / Handelshøyskolen / Institutt for økonomi, historie og samfunnsvitenskap

Prosjektansvarlig

Kjell Magne Baksaas

Student

Kristine Wibstad

Prosjektperiode

14.12.2022 - 15.06.2023

Kategorier personopplysninger

Alminnelige

Lovlig grunnlag

Samtykke (Personvernforordningen art. 6 nr. 1 bokstav a)

Behandlingen av personopplysningene er lovlig så fremt den gjennomføres som oppgitt i meldeskjemaet. Det lovlige grunnlaget gjelder til 15.06.2023.

[Meldeskjema](#)

Grunnlag for automatisk vurdering

Meldeskjemaet har fått en automatisk vurdering. Det vil si at vurderingen er foretatt maskinelt, basert på informasjonen som er fylt inn i meldeskjemaet. Kun behandling av personopplysninger med lav personvernulempe og risiko får automatisk vurdering. Sentrale kriterier er:

- De registrerte er over 15 år
- Behandlingen omfatter ikke særlige kategorier personopplysninger;
 - Rasemessig eller etnisk opprinnelse
 - Politisk, religiøs eller filosofisk overbevisning
 - Fagforeningsmedlemskap
 - Genetiske data
 - Biometriske data for å entydig identifisere et individ
 - Helseopplysninger
 - Seksuelle forhold eller seksuell orientering
- Behandlingen omfatter ikke opplysninger om straffedommer og lovovertridelser
- Personopplysningene skal ikke behandles utenfor EU/EØS-området, og ingen som befinner seg utenfor EU/EØS skal ha tilgang til personopplysningene
- De registrerte mottar informasjon på forhånd om behandlingen av personopplysningene.

Informasjon til de registrerte (utvalgene) om behandlingen må inneholde

- Den behandlingsansvarliges identitet og kontaktopplysninger
- Kontaktopplysninger til personvernombudet (hvis relevant)
- Formålet med behandlingen av personopplysningene
- Det vitenskapelige formålet (formålet med studien)
- Det lovlige grunnlaget for behandlingen av personopplysningene
- Hvilke personopplysninger som vil bli behandlet, og hvordan de samles inn, eller hvor de hentes fra
- Hvem som vil få tilgang til personopplysningene (kategorier mottakere)
- Hvor lenge personopplysningene vil bli behandlet

- Retten til å trekke samtykket tilbake og øvrige rettigheter

Vi anbefaler å bruke vår [mal til informasjonskriv](#).

Informasjonssikkerhet

Du må behandle personopplysningene i tråd med retningslinjene for informasjonssikkerhet og lagringsguider ved behandlingsansvarlig institusjon. Institusjonen er ansvarlig for at vilkårene for personvernforordningen artikkel 5.1. d) riktighet, 5. 1. f) integritet og konfidensialitet, og 32 sikkerhet er oppfylt.